

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN EĞİTİM İLE İLGİLİ
KARARLARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

HATİCE AK

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İzmir
Temmuz, 2024

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN EĞİTİM İLE İLGİLİ
KARARLARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hatice AK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Erdal TOPRAKÇI

Jüri Üyeleri
Dr. Öğretim Üyesi Yaşar YAVUZ
Dr. Öğretim Üyesi Aylin KİRİŞÇİ SARIKAYA

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Yüksek Lisans
Programı

İzmir
Temmuz, 2024

EGE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Anayasa Mahkemesi’nin Eğitim ile İlgili Kararlarının İncelenmesi*” başlıklı bu tezin kendi çalışmam olduğunu, sunduğum tüm sonuç, doküman, bilgi ve belgeleri bizzat ve bu tez çalışması kapsamında elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara atıf yaptığımı ve bunları kaynaklar listesinde usulüne uygun olarak verdiğimi, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını, bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya diğer bir üniversite başka bir tez çalışması içinde sunmadığımı, bu tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda bilimsel etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Hatice AK

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

EGE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Tez Savunma Sınavı Jüri Tutanağı

006 – Enstitü Yönetim Kurulu'nun 05/05/2023 tarihli – 16/17 sayılı kararı.

Öğrencinin	
Adı Soyadı	Hatice AK
Numarası	9421000014
Anabilim Dalı	Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Programı	Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi
Derecesi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Tezin	
Türkçe Başlığı	Anayasa Mahkemesi'nin Eğitim ile İlgili Kararlarının İncelenmesi
İngilizce Başlığı	An Investigation of the Decisions of the Constitutional Court on Education
Başlığında Değişiklik Varsa*	
Yeni Türkçe Başlığı	
Yeni İngilizce Başlığı	
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Erdal TOPRAKÇI

Tez Savunma Sınavının	
Tarihi	22/07/2024
Saati	13.30
Yapılış Biçimi	☒ XYüz Yüze ☐ Çevrimiçi
(Enstitü Yönetim Kurulu'nun 04/07/2024 tarih ve 26/3 sayılı kararı)	

Ön Karar
Ege Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca; Jüri üyeleri tarafından hazırlanan ve ekte sunulan kişisel raporlar, intihal yazılım programında belirlenen "Benzerlik Kapsamlı Raporu" incelenmiş, ayrıntılı şekilde tartışılmış ve adayın tez savunma sınavına alınmıyacağı ile ilgili olarak oybirliği / oyçokluğu ile aşağıdaki karar alınmıştır.
☒ Savunma sınavına girmesi uygundur.
☐ Savunma sınavına girmesi uygun değildir.
☐ İntihal vardır.
Yukarıdaki kararınız "İntihal vardır" şeklinde ise, Ege Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği Madde 8'in 4. bendinde belirtilen; "Rapordaki verilerde gerçek bir intihalin tespiti halinde gerekçesi ile birlikte kevilimlere üzere tez enstitü yönetim kuruluna gönderilir" maddesi gereği "Son Kararınız" olarak değerlendirileceğinden aşağıdaki "Son Karar" alanında bir işaretlemede bulunmayınız.
Değerli jüri üyemiz, kararınızın gerekçelerini yazmanızı rica ederiz. []

Son Karar
Yukarıda verilen ön kararın "tezin savunulabileceği" yönünde olması itibarıyla aday tez savunma sınavına alınmış ve sonuçta tezle ilgili olarak oybirliği / oyçokluğu ile aşağıdaki nihai karar alınmıştır:
☒ Başarılıdır (Kabul)
☐ Başarısızdır (Ret)
☐ Düzeltilmelidir (Tezli yüksek lisans için en çok 3 ay, Doktora için en çok 6 düzeltme verilebilir.)
Değerli jüri üyelerimiz kararınız özellikle "Başarısızdır (Ret)" ya da "Düzeltilmelidir" şeklinde ise, bu kutucuğa kararınızın alınma biçiminin ayrıntısı ile gerekçelerini yazmanızı rica ederiz. []

Jüri Başkanı"	Prof. Dr. Erdal TOPRAKÇI	İmza
Üniversite	Ege Üniversitesi	
Anabilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Yaşar YAVUZ	İmza
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi	
Anabilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Aylin KİRİŞÇİ SARIKAYA	İmza

- * Savunma sınavı sonunda, tez başlığında bir değişikliğe karar verilmesi durumunda tezin Türkçe ve İngilizce başlıkların yazılmalıdır.
** Lisansüstü tez savunma sınavlarında danışman öğretim üyesi Jüri Başkanı olabileceği gibi, jürinin kendi arasında seçeceği bir üye de jüri başkanı olabilir.
• Bu tutanağa jüri üyelerinin kişisel raporları da eklenerek üç (3) işgünü içerisinde Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.

Ege Üniversitesi Kampüsü Eğitim Fakültesi Kat: 3 – 35100 Bornova / İZMİR
Telefon: 0 (232) 311 5894-96 e-og: <https://egitimbilimleri.ege.edu.tr> e-posta: egitimbil@mail.ege.edu.tr

EGE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Tez Savunma Sınavı Jüri Tutanağı

006 – Enstitü Yönetim Kurulu'nun 05/05/2023 tarihli – 16/17 sayılı kararı.

Üniversite Anabilim / Bilim Dalı	İzmir Demokrasi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	
Jüri Üyesi Üniversite Anabilim / Bilim Dalı		İmza
Jüri Üyesi Üniversite Anabilim / Bilim Dalı		İmza

- * Savunma sınavı sonunda, tez başlığında bir değişikliğe karar verilmesi durumunda tezin Türkçe ve İngilizce başlıkları yazılmalıdır.
- ** Lisansüstü tez savunma sınavlarında danışman öğretim üyesi Jüri Başkanı olabileceği gibi, jürinin kendi arasında seçeceği bir üye de jüri başkanı olabilir.
- Bu tutanağa jüri üyelerinin kişisel raporları da eklenerek üç (3) işgünü içerisinde Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.

Telefon: 0 (232) 311 5894-96 Ege Üniversitesi Kampüsü Eğitim Fakültesi Kat: 3 – 35100 Bornova / İZMİR
e-ağ: <https://egitimbilimleri.ege.edu.tr> e-posta: egitimbil@mail.ege.edu.tr

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın danışman hocam Prof. Dr. Erdal TOPRAKÇI'ya ve lisansüstü eğitimim boyunca beni bilgileriyle donatan diğer tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımını esirgemeyen kıymetli arkadaşım ve meslektaşım Evrim KUZU' ya, çalışmam süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve çalışmamın her evresinde bana destek olan çok değerli arkadaşım Melih ÜNAL' a içtenlikle teşekkür ederim.

Beni bu günlere sevgi ve saygı kelimelerinin anlamlarını bilecek şekilde yetiştirerek getiren ve bu hayattaki en büyük şansım olan babam Ali AK, annem Halime AK ve canım ablalarım Fisun ATLIHAN ile Aysun GÜNEŞ'e sonsuz teşekkürler.

Hatice AK

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	VI
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı Ve Önemi	3
1.3. Problem Cümlesi.....	4
1.4. Alt Problemler	4
1.5. Sayıtlar	5
1.6. Sınırlılıklar.....	5
1.7. Tanımlar.....	5
BÖLÜM II	7
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Anayasa Mahkemesi Teşkilatı	7
2.1.1. Genel Kurul Oluşumu ve Karar Alımı	7
2.1.2. Görevleri	7
2.1.2.1. Norm Denetimi	7
2.1.2.2. Bireysel Başvuru Kapsamındaki Görevler.....	7
2.1.2.3. Yüce Divan Görevi.....	8
2.1.2.4. Siyasi Parti Kapatma Davaları	8
2.1.2.5. Siyasi Partilerin Mali Denetimi	8
2.1.2.6. Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması ve Miletvekilliğinin Düşürülmesi Kararlarına Karşı Yapılan Başvurular	8
2.1.3. Yapısı.....	8
2.2. Anayasa Mahkemesinin Tarihi	10
2.2.1. 1961 Anayasası Dönemi	10
2.2.2. 1982 Anayasası Dönemi	10
2.3. Anayasa Mahkemesine Başvuru Yolları	13
2.3.1. Norm Denetimi	13
2.3.2. Bireysel Başvuru.....	15
2.4. Anayasa Mahkemesi'nin Eğitim İle İlgili Kararlarına Konu Olan Mevzuat ..	15
2.4.1. Anayasa	15
2.4.2. Kanun	16
2.4.3. Uluslararası Anlaşmalar	17
2.4.4. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri.....	17

2.4.5.Yönetmelik.....	17
2.4.6.Adsız Düzenleyici İşlemler (Diğer).....	18
2.5. Türk Eğitim Sistemi Ve Anayasa Mahkemesi	18
2.6. İlgili Yurtiçi Araştırmalar	20
2.7. İlgili Yurtdışı Araştırmalar	30
BÖLÜM III.....	37
YÖNTEM	37
3.1.Araştırma Modeli	37
3.2. Çalışma Dokümanı Ve Veri Toplama Yöntemi.....	37
3.3.Verilerin Analizi	38
3.5.Geçerlik Ve Güvenirlik	39
3.6.Etik Onay Ve Katılımcı Hakları.....	40
BÖLÜM IV	41
BULGULAR.....	41
4.1. Bireysel Başvuru Kararlarının Dağılımı.....	41
4.1.1. Bireysel Başvuru Kararlarının İhlal Edilen Anayasal Haklara Göre Dağılımı	41
4.1.2. Bireysel Başvuru Kararlarında İhlal Edilen Anayasal Haklar ile Reddedilme Gerekçeleri	44
4.1.3. İhlal Edilen Haklar ve Ortalama Karar Süreleri	50
4.1.4. İhlal Edilen Anayasal Haklar ve İhlal Oranları	52
4.2. Norm Denetimi Kararlarının Dağılımı	54
4.2.1. Norm Denetimi İtiraz Kararlarının Konulara Göre Dağılımı	54
4.2.2. Norm Denetimi İptal Kararlarının Konulara Göre Dağılımı	56
4.2.4. Norm Denetimi Kararlarında İptal Edilen Kanun Kategorilerinin Ortalama Karar Süreleri.....	63
4.3. Kararların Başvuru Yolu Ve Sonucu Bağlamında Yıllara Göre Dağılımı	65
4.3.1. Bireysel Başvuru Kararlarının (Kabul-Ret) Yıllara Göre Dağılımı	65
4.3.2. Norm Denetimi Kararlarının (İptal-İtiraz) Yıllara Göre Dağılımı	66
4.4. Bireysel Başvuru Kararlarında İhlal Edilen Anayasal Haklar İle Norm Denetimi Kararlarında İptal Edilen Kanunların Karşılaştırılması.....	68
4.5. Kararlarda En Sık Görülen Anayasa Maddeleri İle Kanunlar Ve Gerekçelerinin Karşılaştırılması.....	69
BÖLÜM V	72
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	72
KAYNAKÇA.....	88

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. İhlal edilen haklara göre bireysel başvuruların kabul ve ret durumları (2012-2021)	41
Tablo 2. İhlal edilen haklara göre bireysel başvuru kararları dağılımı (2012-2021) dağılımı	43
Tablo 3. Bireysel başvuru kararlarında en sık ihlal edilen haklar ve bu başvuruların reddedilme gerekçeleri.....	44
Tablo 4. İhlal edilen haklar ve ortalama karar süreleri	50
Tablo 5. Yıllar bağlamında ihlal edilen haklar ve ihlal oranları.....	52
Tablo 6. Norm denetimi itiraz yolu ile yapılan başvuruların ilgili kanuna göre dağılımı	55
Tablo 7. Norm Denetimi iptal yolu ile yapılan başvuruların ilgili kanuna göre dağılımı	56
Tablo 8. Yıllara göre norm denetimi kararlarında iptal edilen kanunlar	58
Tablo 9. İptal edilen kanun kategorilerine göre norm denetimi kararları (2000-2021)	61
Tablo 10. İptal edilen kanun kategorileri ve ortalama karar süreleri (2000-2021)	64
Tablo 11. Yıllara göre bireysel başvuru kararları dağılımı.....	65
Tablo 12. Yıllara göre norm denetimi kararları.....	66
Tablo 13. Bireysel başvuru kararlarında ihlal edilen haklar ile norm denetimi kararlarında iptal edilen kanun kategorileri arasındaki ilişki	68
Tablo 14. Bireysel başvuru ve norm denetimi kararlarında en sık görülen anayasa maddeleri ile kanunlar ve gerekçeleri	70

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasa Mahkemesi'ne eğitim ile ilgili konularda norm denetimi ve bireysel başvuru kapsamında sonuçlanan dava kararlarını incelemektir. Hukuk sisteminin eğitimi ilgilendiren boyutu itibariyle Anayasa Mahkemesi kurumunu çalışmak alanda yenidir. Bu yönüyle alana katkı getirebileceği umulan bu çalışmada elde edilen sonuçlar uygulama içindekilere ışık tutmak suretiyle eğitim sisteminin aksayan yönlerinin belirlenmesi, çözüm üretilmesi ve sorunların önlenmesi hususunda yol gösterici olabilir. Bu bağlamda, kararlardaki eğitimsel içerikler tespit edilmiş ve kararlar çeşitli özelliklerine göre ortaya konmuştur.

Araştırma nitel durum deseni kapsamında doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne ait "anayasa.gov.tr" internet adresindeki kararlar bölümünün "norm denetimi" ve "bireysel başvuru" sayfalarında bulunan kararlardan "eğitim" kelimesi ile yapılan arama sonucunda ulaşılan kararlar analiz edilmiştir. Verilerin toplanması doküman incelemesi yöntemi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler betimsel ve içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler ile kodlara, kategorilere ve temalara ulaşılmış ve daha sonra yorumlanmıştır.

Araştırma bulguları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin 2012-2021 yılları arasında bireysel başvurulara ilişkin kararları ve 2000-2021 yılları arasındaki norm denetimi kararları üzerine odaklanmıştır. Bulgular, bu dönemde en sık ihlal edilen haklar ve bu ihlallerin yıllara göre dağılımını ortaya koymaktadır. Ayrıca, norm denetimi kararlarıyla iptal edilen kanun kategorileri ve reddedilme gerekçeleri de detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Araştırma bulguları, Türkiye'de yargısal süreçlerin ve temel hakların korunmasında ciddi yapısal sorunlar olduğunu ve bu sorunların giderilmesi gerektiğini göstermektedir. Eğitim, adil yargılanma, ifade özgürlüğü ve diğer temel hakların korunması için yapılacak yasal düzenlemeler ve reformlar, anayasal güvence altında olmalıdır. Anayasa Mahkemesi'nin kararları, yasal düzenlemelerin anayasal uygunluğunu ve temel hakların korunmasını sağlamak için kritik bir denetim mekanizması olarak işlev görmektedir. Bu analizler, yargısal süreçlerin etkinliğini artırmak ve temel hakları daha iyi korumak için yapılacak reformların gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa mahkemesi, Bireysel başvuru, Eğitim denetimi, Norm denetimi.

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine the leading judgements concluded within the scope of constitutional review and individual application to the Constitutional Court of the Republic of Türkiye on education-related disputes. Studying the Constitutional Court is new in the field in terms of the educational aspect of the legal system. The results of this research, which are hoped to contribute in this respect, will be a guide to the ones working on the field in determining the flaws in the education system, finding solutions and preventing problems. In this context, the educational contents of the judgements were identified and their distribution according to various features of the judgements was revealed.

The research was carried out using the document analysis method within the scope of qualitative case design. In the research, the judgements reached as a result of the search with the word "education" among the decisions on the "Constitutionality Review" and "Individual Application" section of the "anayasa.gov.tr" website of the Constitutional Court of the Republic of Türkiye were analyzed. The data collection process was carried out with the document analysis method. The collected data was evaluated using the content analysis. With the data obtained in the study, codes, categories and themes were reached and then interpreted.

The research findings focused on the leading judgements of the Constitutional Court of the Republic of Türkiye regarding individual applications between 2012-2021 and constitutional reviews between 2000-2021. The findings reveal the most frequently violated rights in this period and the distribution of these violations by years. In addition, the categories of laws annulled by constitutional reviews and the reasons for rejection were examined in detail.

Research findings show that there are serious structural problems in the protection of judicial processes and fundamental rights in Türkiye and also reveal that these problems need to be resolved. Legal regulations and reforms to protect education, fair trial, freedom of expression and other fundamental rights must be guaranteed by the Constitutional Court. The decisions of the Constitutional Court function as a critical control mechanism to ensure the constitutionality of legal regulations and the protection of fundamental rights. These analyzes emphasize the need for reforms to

increase the effectiveness of judicial processes and protect fundamental rights in a better way.

Keywords: Constitutional court, Constitutional review, Educational supervision, Individual application.

KISALTMALAR LİSTESİ

UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AMKYUHK	: Anayasa Mahkemesinin Kuruluğu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
OHAL	: Olağanüstü Hal
TDK	: Türk Dil Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Toplumlar, ortak amaçlara sahip bireylerin yaşamsal içgüdüleri ile şekillenmektedir. İnsanlar, şahsi kabiliyet ve yeteneklerini aşan durumlarla karşılaştıklarında bilinçli olarak iş birliği yapar, bu iş birliği sonucu amaçlarına ulaşmak için örgütler kurar ve bu örgütlerin de amaçlarını gerçekleştirebildikleri sürece varlığını sürdürmesine izin verirler (Aydın, 1994). Toplum denildiğinde ilk akla gelen kavramlardan biri eğitimidir. Eğitim biçim ve içeriğini koşullarının belirlediği ilkel toplumlarda bile var olmuştur. Avcılık ve toplayıcılık toplum biçiminin gerektirdiği hayvan avlama ve bitki toplama, ekip biçme gibi konuların bilgisinin aktarımı ile başlayan eğitim; zamanla kurumsallaşıp bugünkü halini almıştır. Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde eğitimin tanımı “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye.” olarak yapılmıştır (TDK, 2011). Toprakçı'ya (2008, s.22) göre eğitim; “Çocuğun, bireysel özellikleri ve eldeki ortam, koşul ve olanaklar bağlamında başta kendisi, sonra içinde bulunduğu toplum/ulus ve en sonra dâhil olduğu evrensel yapının etkin bir üyesi haline getirilmesi sürecidir.” Mustafa Kemal Atatürk, eğitime olan bakış açısını, “Efendiler, bir milli eğitim programı çizmek istemem. Fakat şu noktaları ifade edeyim ki, ilköğrenim ve ortaöğrenim derhal insanlığın ve uygarlığın gerektirdiği ilmi ve fenni versin. Fakat o kadar pratik bir biçimde versin ki, çocuk okuldan çıktığı zaman aç kalmaya mahkûm olmadığına emin olsun!” (Eskişehir İzmit Konuşmaları Kaynak Yayınları, 1999, s.225) şeklinde ifade etmiştir.

Eğitim önce bireye, sonra da topluma dönük bir hizmettir. Eğitim bireylerin toplumsal yanını güçlendirmektedir. Böylece eğitim sürecinde bireyler, toplum ile iletişim ve etkileşim sağlayarak hem gelişim göstermekte hem de yaşam için gerekli olan ihtiyaçlarını temin edebilmektedirler. Toplumların eğitim ihtiyacının karşılanması, içinde bulunulan sosyal yapının sağlıklı bir şekilde varlığını

sürdürebilmesi ve amaçlarını gerçekleştirebilmesi için zorunludur. Atatürk ise eğitimin en önemli amacını: “fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller yetiştirmek.” olarak ifade etmiştir (Hakimiyeti Milliye, 1924). Kısacası eğitim bireylerin ve toplumların hedeflerine ulaşabilmeleri için en gerekli araçtır. Bu araçsallık kendisini özellikle eğitim ve kültür arasındaki ilişkide hissettirir. Toplumsallaşabilmenin yolu kültürleşmeden geçmektedir. Kültür, bir toplumun daha önceki nesillerinden gelişerek yeni nesillere aktarılan, toplumdaki bireylerin büyük çoğunluğu tarafından önemli görülen insan yapısı, tüm varlık, eylem ve düşünceleri içerir (Başaran, 1984). Eğitimin amacı ve kültür ile olan ilişkisi düşünüldüğünde, toplumsal yapıların en büyük örgütü olan devletlerin toplumun devamı için ilk önce eğitim gibi etkili bir aracı planlı bir şekilde kullanmaları kaçınılmazdır. Bu nedenle eğitimin, toplumun devamını destekleyecek vatandaşlar yetiştirecek şekilde yönetilmesi ve denetlenmesi gerekmektedir.

Türkiye de eğitimin yönetimi ve denetimi işi Anayasa'nın 42. Maddesi temelinde Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yapılmaktadır. Eğitim denetimi, eğitim örgütlerinin amaçlarının gerçekleşme derecesini saptamak, daha iyi sonuçlar elde edebilmek için önlem almak ve süreci geliştirmek çabalarının toplamıdır (Toprakçı ve Akçay, 2016). Eğitimin denetimi bizzat MEB'in yaptığı denetim (Bulut ve Toprakçı, 2023), devletin üst organları (TBMM, Sayıştay, Devlet Denetleme Kurulu vb.) ve yargı organlarınca gerçekleşir.

Alanyazında MEB'in denetsel faaliyetlerini inceleyen çok sayıda çalışma (Bulut ve Toprakçı, 2023; Akbal ve Toprakçı, 2021; Şirin, 2019; Türker, 2018; Demir ve Tok, 2016; Şahin, 2020; Aküzüm, 2012; Toprakçı, 2009; İlğan, 2006) vardır. Öte yandan devletin üst organlarınca yapılan denetimlerle ilgili çalışmalar (Coşkun ve Toprakçı, 2024; Toprakçı ve Ak, 2021; Toprakçı ve Bakır, 2019; Çayan, 2016; Uçkan, 2015; Aydın, 2011; Görgün, 2011; Çalışkan, 2011) ile eğitimin yargı organlarınca gerçekleştirilen denetimi ile ilgili çalışmalar da (Toprakçı ve Akış, 2022; Toprakçı ve Taş, 2020; Toprakçı, Beytekin ve Doğan 2018) mevcuttur. Yurt dışında ise Lee (2018), 1954-2007 yılları arasındaki Yüksek Mahkeme kararlarında eğitim, ırk ve eşitlik arasındaki ilişkiyi; Benson, Evans, Wattam ve Donald (2009) ise 1972 ve 2008 yılları

arasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Yüksek Mahkemesi K-12 eğitim davalarında ortaya çıkan eğilimleri incelemiştir.

Yukarıda belirtilen alanyazın çalışmaları incelendiğinde Türkiye’de üst bir yargı organı olarak Anayasa Mahkemesi’nin gerçekleştirdiği denetimde eğitimin içeriğinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysa Anayasa Mahkemesinin de içinde bulunduğu hukuk sistemi, yapısı ve işlevi nedeniyle eğitim denetimini de kapsamaktadır. Türk eğitim sisteminin sınırları, öncelikle anayasa ve sonra da anayasaya bağlı olarak hazırlanan kanun, yönetmelik ve tüzükler ile çizilmiştir. Yani Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin hukuksal yapısı, anayasa üzerine kuruludur. Mengücek’e (2005) göre Anayasa, hukuksal çerçeveyi üst norm niteliği ile oluştururken, sahip olduğu yetki ve hakların sınırlarını da çizmektedir. Bu bağlamda, bir hukuk devletinin devamlılığını sağlayabilmek ve o devleti sembolik olmaktan kurtarabilmek için de bir denetim mekanizması olarak Anayasa yargısı kurumuna yer verilmiştir. Bu kurum da Anayasa Mahkemesidir.

Anayasa Mahkemesi’nin görev ve yetkileri, 1982 Anayasası’nda 148 ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (AMKYUHK)’un 3. ve devam eden diğer maddelerinde açıklanmıştır. Normların Anayasaya uygunluk denetimi Anayasa Mahkemesinin asli görevi olmakla birlikte (Gözübüyük, 2010), 2010’daki Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı da getirilmiştir (Özbudun, 2011). Norm denetiminde, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi, Anayasa Mahkemesi’ne başvurma usulüne göre “iptal davası” ve “itiraz” yolu olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir. Bireylerin kamu otoritelerinin ihlaline karşı temel haklarını koruyan yöntem ise bireysel başvuru yöntemi olarak adlandırılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu tezde, eğitim ile ilgili Anayasa Mahkemesi’nde norm denetimi ve bireysel başvuru kapsamında sonuçlanan dava kararları incelenmiştir. Üst bir denetim organı olarak Anayasa Mahkemesi kurumunun eğitime ilişkin başvuru ve kararlarını incelemek alanda yenidir. Bu yönüyle alana katkı getirebileceği umulan bu çalışmada elde edilen sonuçlar gerek eğitim ile ilgili yasa yapıcılara gerekse uygulayıcılara (veli, öğrenci, MEB, okul müdürü öğretmen vb.) ışık tutmak suretiyle

eğitim sisteminin aksayan y6nlerinin belirlenmesi, 6z6m 6retilmesi ve sorunların 6nlenmesi hususunda, yol g6sterici olması beklenmektedir. Bu bağlamda, kararlardaki eğitimsel içerikler tespit edilmiş ve kararların çeşitli 6zelliklerine g6re dağılımları ortaya konmuştur.

1.3. Problem C6mlesi

Araştırmanın problem c6mlesi "Eğitim ile ilgili konularda Anayasa Mahkemesi'nde g6r6len davaların ve dava kararlarının 6zellikleri nelerdir?" şeklinde ifade edilmektedir.

1.4. Alt Problemler

Belirlenen problem doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Bireysel başvuru kararları ihlal edilen haklara, reddedilme gerekçelerine, yıllar bağlamında ihlal oranlarına g6re nasıl bir dağılım g6stermektedir?
 - 1.1.Kararlar ihlal edilen haklara g6re nasıl bir dağılım g6stermektedir?
 - 1.2.Kararlar reddedilme gerekçelerine g6re nasıl bir dağılım g6stermektedir?
 - 1.3.Kararlar ihlal edilen haklar ve ortalama karar s6releri bağlamında nasıl bir dağılım g6stermektedir?
 - 1.4.Kararlar yıllar bağlamında ihlal oranlarına g6re nasıl bir dağılım g6stermektedir?
2. Norm denetimi kararları (iptal-itiraz) ilgili konular ve karar s6releri bağlamında nasıl bir dağılım g6stermektedir?
 - 2.1.İtiraz kararları konularına g6re nasıl bir dağılım g6stermektedir?
 - 2.2.İptal kararları konularına g6re nasıl bir dağılım g6stermektedir?
 - 2.3.İptal edilen kanun kategorileri nasıl bir dağılım g6stermektedir?
 - 2.4. İptal edilen kanun kategorileri için ortalama karar s6releri nasıl bir dağılım g6stermektedir?
3. Kararlar başvuru yolu ve sonucu bağlamında yıllara g6re nasıl bir dağılım g6stermektedir?
 - 3.1.Bireysel başvuru kararları (kabul-ret) yıllara g6re nasıl bir dağılım g6stermektedir?

3.2.Norm denetimi kararları (iptal-itiraz) yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

4. Bireysel başvuru kararlarında ihlal edilen haklar ile norm denetimi kararlarında iptal edilen kanunların arasında nasıl bir benzerlik vardır?
5. Bireysel başvuru ve norm denetimi kararlarında en sık görülen anayasa maddeleri ile kanunlar ve gerekçeleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

1.5. Sayıtlar

- 1- Eğitimin denetimi Anayasa Mahkemesi kararlarını da kapsar.
- 2- Anayasa Mahkemesi kararları içinde eğitime dair kararlar vardır.
- 3- Anayasa Mahkemesi kararları incelenebilir bir özelliindedir.

1.6. Sınırlılıklar

- 1- Bu araştırma Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne ait "anayasa.gov.tr" internet adresindeki kararlar bölümünün "norm denetimi" ve "bireysel başvuru" sayfalarında bulunan kararlarla sınırlıdır.
- 2- Bu araştırma Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne ait kararlardan "eğitim" kelimesi ile yapılan arama sonucunda ulaşılan kararlar ile sınırlandırılmıştır.
- 3- Bu araştırma Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne ait norm denetiminde 2000-2021 tarihleri aralığında, bireysel başvurularda ise 2012-2021 tarihleri aralığında alınmış kararlar ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Anayasa: Türkiye Cumhuriyeti'nin 2709 sayılı ve 9 Kasım 1982 yürürlüğe giren Anayasasını ifade etmektedir.

Anayasa Mahkemesi: Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasal hukuk ile ilgilenen en yüksek mahkemesidir. Temel amacı, işleme konulması planlanan ya da işleme konulan yasaların veya bazı temel yasama uygulamalarının Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasasıyla bağdaşp bağdaşmadığının tespitidir.

Adli Yargı: Türkiye Cumhuriyeti'nin ceza davalarının ve kişiler arasında çıkan hukuki uyuşmazlıkların çözümlendiği yargı koludur. En yüksek mahkemesi Yargıtaydır.

Bireysel Başvuru: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının temel hak ve özgürlükleri, kamu gücünün işlem, eylem ya da ihmali sebebiyle ihlal edilen kişilerin diğer tüm

başvuru yollarını tükettikten sonra Anayasa Mahkemesi'ne başvurdukları bir hak arama yoludur.

Norm Denetimi: İptal davası veya itiraz yolu olmak üzere Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bir başvuru türüdür.

Yüce Divan: Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Anayasa Mahkemesi'nin; Cumhurbaşkanı, TBMM başkanı, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, yüksek yargı mensuplarını, Genelkurmay başkanını ve kuvvet komutanlarını görevleriyle ilgili işledikleri düşünülen suçlardan dolayı yargılarken kullandığı sığata verilen isimdir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, ilgili alanyazına dayalı olarak araştırma problemini açıklayabilmek, çözümleyebilmek ve araştırma bulgularının üzerine temellendiği kavramsal çerçeveye yer verilmektedir. Diğer taraftan, ilgili yurtiçi ve yurt dışı araştırmalar için bir bölüm oluşturulmayıp bu bölüm içerisinde sunulmaktadır.

2.1. Anayasa Mahkemesi Teşkilatı

2.1.1. Genel Kurul Oluşumu ve Karar Alımı

Mahkemenin genel kurulu, başkan ve iki başkanvekili ile birlikte toplam on beş üyeden oluşmaktadır. Genel kurul toplantıları, başkan ya da başkanvekilinin başkanlık ettiği en az on üye tarafından gerçekleştirilir ve salt çoğunluk ile karar alabilir. Fakat, Anayasa değişikliği, siyasi partilerin kapatılması veya Devlet yardımlarından mahrum bırakılması gibi durumlarda, toplantıya katılmış bulunan üyelerin üçte ikisinin oy çokluğu ile karar alınması gerekmektedir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.1.2. Görevleri

2.1.2.1. Norm Denetimi

Anayasa Mahkemesi norm denetimi görevini yerine getirirken genel kurul üyelerinin, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya uygunluğunu şekil ve esas bakımından denetlemektedir. Anayasa değişikliklerinin ise yalnızca şekilsel olarak uygunluğunu inceleme ve denetleme yetkisine sahiptir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.1.2.2. Bireysel Başvuru Kapsamındaki Görevler

Bireysel başvurular asıl olarak bölümler ve komisyonlar tarafından ele alınır, ancak Genel Kurul, Bölümler arasında ortaya çıkan veya olabilecek farklılıkları çözmek ve Bölümler tarafından Genel Kurula iletilmiş davaları sonuçlandırmakla görevlidir. Ayrıca, herhangi bir bölümün iş yükünün normal çalışma düzeniyle karşılanamayacak şekilde artması, bölümler arasında iş bakımından dengesizlik veya fiili veya hukuki imkânsızlık nedeniyle bir bölümün görevini yerine getirememesi durumunda, Genel Kurul diğer bir bölümü görevlendirme yetkisine sahiptir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.1.2.3. Yüce Divan Görevi

Anayasa Mahkemesi, “Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Cumhurbaşkanlığı yardımcısı, bakanlar, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyeleri, Başsavcılar, Cumhuriyet Başsavcısı vekili, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini” görevleriyle ilgili işlemiş olduklarından şüphelenilen suçlarla ilgili olarak “Yüce Divan” sıfatıyla yargılamakla görevlidir. Ayrıca “Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları” da görevleriyle ilgili suçlar dolayısıyla Yüce Divan'da yargılanırlar. Yüce Divan'da savcılık görevini “Cumhuriyet Başsavcısı” veya “Cumhuriyet Başsavcısı vekili” üstlenir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.1.2.4. Siyasi Parti Kapatma Davaları

Siyasi partilerin kapatılması ile ilgili davalar, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılarak, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır. Mahkeme, siyasi partiyi tamamen kapatma kararı almadan, davaya konu olmuş fiillerin ağırlığına göre bahsi geçen siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına da karar verebilir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.1.2.5. Siyasi Partilerin Mali Denetimi

Siyasi partilerin mali denetimlerini gerçekleştirmek Anayasa Mahkemesinin görevi olmakla birlikte, bu denetim sürecinde Anayasa Mahkemesince Sayıştay'dan yardım alınabilir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.1.2.6. Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması ve Milletvekilliğinin Düşürülmesi Kararlarına Karşı Yapılan Başvurular

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasama dokunulmazlığını kaldırma veya milletvekilliğini düşürme kararlarına ilişkin, bahsi geçen üye veya milletvekillerinden birisi, bu kararın iptal edilmesi istemiyle yedi gün içinde Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Mahkeme, bu başvuruyu on beş gün içerisinde kesin olarak sonuçlandırmak zorundadır (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.1.3. Yapısı

Anayasa Mahkemesinin resmi internet sitesinden alınan bilgilere göre (Anayasa Mahkemesi, 2023) Anayasa Mahkemesi'nin üyelerinin seçimi ve görev şartları şu şekildedir:

- Anayasa Mahkemesi on beş üyeden oluşmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilen bu üyelerin belirli niteliklere sahip olmaları gerekmektedir.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa Mahkemesi üyelerini belirlerken, iki üyesini Sayıştay Genel Kurulu üyeleri arasından, tüm boş pozisyonlar için ayrı ayrı üçer aday arasından gizli oylama ile seçer. Bu seçimde, ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu, ikinci oylamada ise salt çoğunluk aranır. İkinci oylamada da çoğunluk sağlanamaz ise, en fazla oyu almış olan iki aday için üçüncü bir oylama yapılır ve en çok oy alan aday üye seçilir.

- Cumhurbaşkanı, Yargıtay, Danıştay genel kurulları ve Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen üyeler de Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Her bir boş pozisyon için üçer aday arasından, en az iki kişi hukukçu olmak üzere seçilen bu üyeler, üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile belirli kriterlere sahip öğretim üyeleri arasından seçilir.

- Anayasa Mahkemesi üyeliği için adaylar kırk beş yaşını doldurmuş olmalıdırlar. Ayrıca, yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri profesör veya doçent unvanına ve avukatlar en az yirmi yıllık avukatlık deneyimine sahip, üst kademe yöneticileri ise en az yirmi yıllık kamu hizmetinde çalışmış olmalıdır.

- Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından dört yıl için bir başkan ve iki başkan vekili seçilir. Bu seçim işlemi gizli oylama ile, ayrıca üye tam sayısının salt çoğunluğu sağlanarak yapılmalıdır. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler.

- Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslî görevlerinin haricinde resmî yahut özel hiçbir görevi kabul edemezler.

- Üyelerin görev süresi on iki yıldır ve bir kişi en fazla iki kez Anayasa Mahkemesine üye olarak seçilebilir. Altmış beş yaşını dolduran üyeler emekliye ayrılmak zorundadır. Altmış beş yaş olan bu zorunlu emeklilik yaşını doldurmadan önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışabilmeleri ve çeşitli özlük hakkı işleri ise kanunla düzenlenir.

- Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik görevinden çıkarılmasına sebep olan bir suçtan hükümlü bulunması durumunda kendiliğinden sona ermektedir. Ayrıca, bir üye görevini sağlık ile ilgili yaşadığı sorunlar nedeniyle kesin olarak yerine

getiremeyecek durumda ise üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile üyeliği sona ermiş olur (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.2. Anayasa Mahkemesinin Tarihi

2.2.1. 1961 Anayasası Dönemi

Anayasa Mahkemesi tarihte ilk olarak 1961 Anayasası ile ortaya çıkmıştır (Özçelik, 1963). 1961 Anayasası'nın 145. ve 152. maddelerinde Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görev ve yetkileri, yargılama ve çalışma usulü ile kararlarının niteliği düzenlenmiştir. Bunun yanında “44 sayılı AMKYUHK” ise 22.04.1962 tarihinde kabul edilmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

Anayasa Mahkemesinin bu ilk döneminde görevleri içinde ; “kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İç tüzüklerinin Anayasa'ya şekil ve esas bakımından uyumluluğunu denetlemek, görevleri ile ilişkili işledikleri suçlardan dolayı Anayasa'da belirtilen kişileri Yüce Divan sıfatıyla yargılamak, siyasi partilerin kapatılması hakkındaki davaları karara bağlamak, siyasi partilerin gelir ve gider kaynaklarına ilişkin hesapları denetlemek ve Anayasa'da kendilerine verilen diğer tüm görevleri yerine getirmek” vardır.

1961 Anayasası'nın 145. Maddesi uyarınca, Anayasa Mahkemesini oluşturan on beş asıl ve beş yedek üyeden dört kişi Yargıtay, üç kişi Danıştay, bir kişi Sayıştay Genel Kurulu tarafından; üç üye Türkiye Büyük Millet Meclisi, iki üye Cumhuriyet Senatosu, iki üye ise biri Askerî Yargıtay'dan olacak şekilde Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmekteydi.

1961 Anayasası'nın geçerlilik süresi içindeyken, 1971 yılında yapılan bir değişikliğe göre, Anayasa Mahkemesine kanun hükmünde kararnameler (KHK) esas ve şekil bakımından, anayasa değişikliklerini ise Anayasa'da gösterilen şekil şartları bağlamında denetleme yetkisi verilerek, Anayasa Mahkemesinin görev tanımı belirginleştirilmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.2.2. 1982 Anayasası Dönemi

1982 Anayasasında Anayasa Mahkemesinin görev ve yetki tanımı, 146. ve 153. maddeler arasında açıklanmıştır. Bu Anayasa süresince Anayasa Mahkemesi ile ilgili ilk kanun düzenlemesi, “10.11.1983 tarih ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun” ile yapılmıştır.

1982 Anayasasında Anayasa Mahkemesine, kanunların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetleme görevi verilirken; Anayasa değişikliklerini ise sadece kısmi olarak şekil eksiklikleri bağlamı inceleme yetkisi verilmiştir. Bunun yanında Mahkeme, Anayasa'da belirtilen kişileri görevleriyle ilgili suçlar nedeniyle Yüce Divan sıfatıyla yargılamak ve siyasi partiler ile ilgili dava ve başvurulara bakmak ile de yetkilendirilmiştir.

1982 Anayasasının ilk şeklinde Anayasa Mahkemesi, on bir asıl ve dört yedek üyeden oluşmakta iken, bu üyelere, birer asıl üyeyi Askerî Yargıtay, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay Genel Kurulunca kendi Başkan ve üyeleri arasından, üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için ayrı ayrı belirleyeceği üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan ancak yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinden belirleyeceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi ise üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından belirlemektedir. Anayasa'ya göre Anayasa Mahkemesine seçilen bu üyeler 65 yaşını doldurduklarında emekli edilmektedir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2010 Anayasa Değişikliği ile Anayasanın 146. ve 149. maddelerini değiştiren “7.5.2010 tarih ve 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un” 12 Eylül 2010 tarihinde gerçekleştirilen halk oylaması ile onaylanmasıyla birlikte Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görevi ve yetkileri ile ilgili maddeler yeniden belirlenmiştir. Bu Anayasa değişikliğinin ardından kabul edilen “30.3.2011 tarih ve 6216 sayılı AMKYUHK Usulleri Hakkında Kanun” ile birlikte de Anayasa Mahkemesinin çalışma usul ve esasları yeniden düzenlenmiştir. Yapılan bu değişiklikler ile Mahkemenin üye sayısı on yediye çıkarılmıştır. Genel Kurul, Başkan veya Başkanvekili başkanlığında toplanmak üzere en az on üye ile toplanma yetkisi verilmiştir. Ayrıca Mahkemeye, varolan görevlerinin yanı sıra bireysel başvuruların kabul edilebilirliğinin incelemesi ve sonuca bağlanması yetkisi de verilmiştir. Siyasi partilere ait başvuru ve davalara, itiraz ile iptal davalarına ve Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurul tarafından bakılmakta;

bireysel başvuru davalarıysa Bölümlerce karara bağlanmaktaydı. Bunların yanında, gerçekleştirilen Anayasa değişikliğinin ardından, Anayasa Mahkemesine, Yüce Divan sıfatıyla, "görevleriyle ilgili suçlardan" dolayı "Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini yargılama görevine ilave olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanını" yargılama yetkisi de verilmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği sonucunda, Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresi on iki yıl ile sınırlandırılmış olup; üyelerin yeniden seçilmesi de engellenmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2017 Anayasa Değişikliği ile Anayasa'nın bazı maddelerinde değişiklik getiren "21.1.2017 tarih ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kabul edildikten sonra, Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görev ve yetkilerinin yeniden düzenlendiği görülmektedir. Bu Anayasa değişikliğinin ardından "30.3.2011 tarih ve 6216 sayılı AMKYUHK'da" da değişiklik yapılarak Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ile usul ve esasları yeniden belirlenmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

Belirtilen değişiklik ile Anayasa Mahkemesinin üye sayısı on beşe kişiye düşürülmüştür. Genel Kurulun, Başkan veya Başkanvekilinin başkanlığında on üye ile toplanmasına karar verilmiş, bölümlerin üye sayısı ise altı olarak belirlenmiştir.

"6771 sayılı Kanun" ile yapılan değişiklikle "Kanun Hükmünde Kararname" ifadesi yerine Cumhurbaşkanına, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri çıkarma yetkisi verildiği belirtilmiştir. Ayrıca bu kararnamelerinin esas ve şekil yönünden Anayasa'ya aykırılığı iddialarının denetleme görev ve yetkisi de yine Anayasa Mahkemesine verilmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

"6771 sayılı Kanun" ile Anayasada gerçekleştirilen değişikliğin ardından Başbakanlık görevi iptal edilmiş ve Anayasa Mahkemesine iptal davası açma yetkisine sahip olan makamlarda da değişikliğe gidilmiştir. Böylece bu yetkinin, Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya

bunların belirlenmiş hüküm ve maddelerinin esas ve şekil yönünden Anayasa'ya aykırılığı tezi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yetkisi; Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri oranındaki üyelere ait olduğu ifade edilmiştir.

Bununla birlikte, Cumhurbaşkanı Yardımcılığı kavramı getirilmiş; “Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu” ifadesinden “Yüksek” kelimesi çıkartılmış; “Askerî Yargıtay ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ise tamamen kaldırılmıştır. Askerî Yargıtay ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerinin görev sürelerinin sona ermesinin ardından bahsi geçen Mahkemelerden yeni üye görevlendirilmeyeceği açıklanmıştır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi tarafından Yüce Divan sıfatıyla yargılanabilecek görev sahibi kişiler de değişmiştir. Şöyle ki, Anayasa Mahkemesi; “Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini” görevleri ile ilgili suç iddiaları sebebi ile Yüce Divan olarak yargılanmaktadır. “Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları” da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanmaktadır. Anayasa Mahkemesinin Jandarma Genel Komutanını yargılama yetki ve görevi ise bu değişikliğin ardından kaldırılmıştır (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.3. Anayasa Mahkemesine Başvuru Yolları

2.3.1. Norm Denetimi

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, “kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün” Anayasa'ya esas ve şekil olarak uyumluluğunu denetlemekle görevlidir. Anayasa değişiklikleri ise yalnızca şekil bakımından incelenir ve denetlenir (Anayasa Mahkemesi, 2023). Fakat savaş ve olağanüstü hal (OHAL) durumlarında çıkarılmış olan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin esas ve şekil bakımından Anayasa'ya aykırı olduğu düşüncesiyle, Anayasa Mahkemesi'ne dava açılması mümkün değildir. Bunun yanında usule uygun şekilde yürürlüğe girmiş uluslararası antlaşmalar için de Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunulamaz.

Norm denetimi yolunda “iptal davası” ve “itiraz yolu” olacak şekilde iki farklı başvuru yöntemi bulunmaktadır (Özer, 2008). İptal davası yoluna “soyut norm denetimi”, itiraz yolu ile başvuruya ise “somut norm denetimi” adı da verilmektedir. Çünkü itiraz yolunda, başvuru konusu normun anayasaya uygunluğunun denetimi, henüz görülmekte olan bir dava aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Kanunlar, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü veya bu sayılanların belirlenmiş hüküm ve maddelerinin şekil ve esas yönünden Anayasa’ya uygun olmadığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma hakkı, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri kadar üyeye verilmiştir. Bu davaların açılma süresi genel itibariyle iptali istenmiş olan normun Resmî Gazete’de yayımlandığı andan itibaren altmış gün olarak belirlenmiştir. Ancak Anayasa değişiklikleri ve kanunlara ilişkin şekil bozukluğu sebebiyle iptal davası açma süresi on gün olarak ifade edilmiştir. Şekil yönüyle denetleme ise yalnızca Cumhurbaşkanı ya da Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından talep edilebilir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

İtiraz yolu başvurularına yalnızca kanun ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleri bahis olabilir. Kanunlar ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleri şekil yönünden Anayasaya aykırılık bağlamında ise itiraz yoluna konu olamaz. Bu yol ile yürütülen bir davada mahkeme, uygulanacak olan bir kanun ya da Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin maddelerinin Anayasa’ya aykırı bulursa veya taraflardan birinin iddia ettiği aykırılık durumunu ciddi bulursa, Anayasa Mahkemesi’nin sonuçta alacağı karara kadar davayı geri bırakır. Bu durumda söylenebilir ki itiraz yolunun koşulları şöyledir: “bakılmakta olan bir dava olmalıdır, davaya bakmakta olan bir mahkeme olmalıdır, davada uygulanacak bir kanun ya da cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmü olmalıdır, mahkeme uygulanacak hükmü anayasa’ya aykırı görmeli veya aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varmalıdır.” (Anayasa Mahkemesi, 2023). Anayasa Mahkemesi iptal ve itiraz yolunda “ret” ya da “iptal” kararı verebilir. Ret kararı ilk ya da esas inceleme aşamasında verilebilir.

2.3.2. Bireysel Başvuru

Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1954 yılında imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde zorunlu yargılama yetkisi 1990 yılında, bireysel başvuru hakkı ise 1987 yılında kabul edilmiştir. 2004 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile birlikte öncelikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Türkiye'nin taraf olduğu temel hak ve özgürlüklere dair uluslararası sözleşmelere, kanunların üzerinde bir değer biçilmiştir. Temel haklar ile ilgili olarak "evrensel ölçütlere" atıf yapan değişikliklerin sonuncusu ise, 2010 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının getirilmesi olmuştur.

Bireysel başvuru hakkının getirilmesi ile birlikte, kamu gücünü kullanacak kurum ve kişilerin neden olduğu hak ihlalleri için 23 Eylül 2012 tarihi itibarıyla anayasal yargı denetimine başlanmıştır. Böylece, 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi içeriğindeki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiğini öne sürerek Anayasa Mahkemesine başvurabilmektedir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.4. Anayasa Mahkemesi'nin Eğitim ile İlgili Kararlarına Konu Olan Mevzuat

2.4.1. Anayasa

Anayasa bir devletin temel kuruluş, örgütlenme, işleyiş ve düzeni ile kişilerin hak ve özgürlüklerini belirten kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda anayasa; bir devletin "yönetim şekli, işleyiş ve örgütlenmesi" ile ilgili kuralları kapsayan bir bütündür (Teziç,2009). Örnek göstermek gerekirse, Meclis'in kuruluş ve çalışma yöntemi, kanun çıkarma ile bu esnada hangi ilkelerin göz önünde bulundurulacağı, hükümetin kuruluşu ve çalışması, mahkemelerin kuruluşu ve devleti ilgilendiren pek çok konu, kaynağını Anayasadan almaktadır. Kısacası Anayasa, tüm devlet teşkilatının temel oluşumunu sağlar. Bu yönüyle de ekonomi, sağlık, eğitim, siyaset gibi her türlü konu da anayasa ile düzenlenmiş olur. Şu anda yürürlükte olan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982 tarihlidir.

Anayasa, diğer tüm hukuk kurallarının üzerinde yer alır. Yapılış ve değiştiriliş Şekli diğer tüm hukuk kurallarından daha zor ve karmaşıktır. Ayrıca diğer hiçbir kural anayasaya aykırı olamaz (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.4.2. Kanun

Kanunlar, Anayasal hukuk sistemlerinde, yetkili merciler tarafından oluşturulan hukuk kurallarıdır. “Kanun” ya da “Yasa” Şeklinde isimlendirilebilirler. Anayasa’daki “Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisininindir. Bu yetki devredilemez.” maddesi çeręevesinde, TBMM’nin kanun ęıkarma konusundaki tek yetkili organ olduğu anlaşılmaktadır. Kanunlar, bahse konu oldukları kişiler bağlamında genel, zaman bakımından ise süreklilik arzederler. “Genellik”, kanunların belirli kişi veya kişilere bağlı olmama özelliğini ifade eder. Ancak bu kavramdan, koşulsuz herkesi kapsadığı sonucunu ęıkarmamak gerekir. Çünkü bazı kanunlar belirli özellikleri taşıyan kişiler ya da meslek grupları için yapılmışlardır. Mesela, “Devlet Memurları Kanunu” isminden de anlaşılacağı üzere, yalnızca devlet memuru olarak görev yapan kişileri ilgilendirmektedir. Genellik ile ifade edilen, bu kanunun bazı devlet memurlarını değil, tüm devlet memurlarını kapsıyor olmasıdır. Süreklilik ise kanunların kısıtlı bir zaman dilimi için değil, yürürlükte buldukları süre boyunca uygulanabilir olduğu anlamına gelmektedir. Yani süreklilik, kanunda yürürlükten kaldırılma tarihi ifade edilmediği ve başka bir yasa ile kaldırılmadığı veya değiştirilmediği sürece, o kanunun uygulanabilme özelliği olduğunu ifade eder.

Kanun ęıkarma, kanuna ilişkin bir önerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulmasıyla başlamaktadır. Bu neri, belirli bir sayıdaki milletvekilinin hazırlamış olduğu bir “teklif (kanun teklifi)” ya da hükümetin (bakanlar kurulu) hazırladığı bir “tasarı (kanun tasarısı)” olabilmektedir. Bu tasarı ya da teklif öncelikle meclis başkanlığına sunulmakta.; meclis başkanlığı da bahsi geçen tasarı veya telifi bahsi geçen komisyonlara havale etmektedir. Milletvekillerinden oluşan bu komisyonlar, teklif veya tasarıyı inceleyerek en son aldığı haliyle meclise sunarlar. Sonrasında ise Meclise sunulan tasarı veya teklif, milletvekilleri tarafından görüşülür, yapılan oylama sonucunda kabul veya reddedilerek süreç nihayete erdirilmiş olur (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.4.3. Uluslararası Anlaşmalar

Uluslararası antlaşmalar, iki yahut daha fazla devletin, uluslararası örgütlerle bir araya gelerek karşılıklı vaatler belirttikleri, çeşitli borç yüklendikleri yazılı metinlerdir. Anayasa'nın 90. Maddesinde belirtildiği üzere, “usulüne göre yürürlüğe konulmuş bulunan uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir”. Anayasayada, kanunlar ile temel hak ve özgürlükler alanındaki uluslararası antlaşmalar arasında uyumsuzluk ve çelişki olması halinde, uluslararası antlaşmalarda ifade edilen kurallar geçerli olacak ve uygulanacaktır. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” ve “İnsan Hakları Beyannamesi” bu anlaşmalardan bazılarıdır (Anayasa Mahkemesi, 2023)

2.4.4. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri

Bu kavram, Türk hukuk sistemine ilk kez halen geçerli olan 1982 anayasası ile girmiştir. 1982 referandumunun ardından yürürlüğe girmiş olan yeni anayasanın 107. maddesi cumhurbaşkanına verilen cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi cumhurbaşkanlığı teşkilatının düzenlenmesine dair konular ile sınırlandırılmıştır. Anayasanın 107. maddesi 2000’li yıllara kadar değiştirilmemiş ve amacı doğrultusunda kullanılmıştır. 2017 yılının ocak ayında ise Türkiye Büyük Millet Meclisi yeni sisteme ilişkin anayasa değişikliği teklifini onaylamıştır. Buna göre 107. Madde mülga edilmiş, yürütme yetkisi ile ilgili işlerin cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Meclisin onayladığı bu teklif, 2017 referandumu ile halk tarafından da kabul edilmiş, 2018 cumhurbaşkanlığı seçimi ile birlikte de yürürlüğe konulmuştur. Bakanlar Kurulu “4 Temmuz 2018 tarihli 698 sayılı KHK” ile var olan yetkilerini cumhurbaşkanına devretmiştir. 7 Temmuz tarihinde de “700 sayılı KHK ile başbakanlığın ve bakanlar kurulunun kaldırılmasıyla cumhurbaşkanı Türkiye'nin tek yürütme erki haline gelmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.4.5. Yönetmelik

Anayasanın 123. maddesinde belirtildiği gibi yönetmelikler; “Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren konularda, kanunlara ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine aykırı olmamak koşuluyla çıkardıkları yazılı hukuk kurallarıdır”. Devlet içerisinde pek çok kurum ve kuruluş bulunan bir örgüttür. Bu kurum ve kuruluşlar ifa ettikleri görevleri bağlamında,

kanunların doğru şekilde uygulanabilmesi için yine kanunlarda açıkça yer bulmayan konularla ilgili olarak bazı düzenlemelere gereksinim duyar. İşte bu tarz düzenlemeler, Anatasada alınan yetkiye dayanarak Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilikleri tarafından yönetmelik ismi verilen yazılı metinlerle gerçekleştirilir (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.4.6. Adsız Düzenleyici İşlemler (Diğer)

Adsız düzenleyici işlemler olarak da bilinen bu kurallar genelgeler, tebliğler, talimatlar, kararnameler vb. olarak sıralanabilir. Bunlar, belirli bir grup kamu kuruluşu ile bu kuruluşlarda çalışan personeli bağlamaktadır (Anayasa Mahkemesi, 2023).

2.5. Türk Eğitim Sistemi ve Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesi, devletin temeli başta olmak üzere, milli birlik ve beraberlik ile milli idealleri gözetin ve koruyan bir koruyucu ve denetmen olarak tasarlanmış ve kurulmuştur. Bu mahkeme yalnızca anayasal düzenin değil, aynı zamanda milletin yaşam süreçlerinin de koruyucusu olarak varlığına devam etmektedir. Öyle ki mahkeme, siyasi düzenin koruyucusu olma rolünün bir getirisi olarak verdiği kararlarda anayasayı, anayasanın sınırlarını ihlal etmeden uyguladığı gibi eğitime dair konuları da çoğunlukla bu kapsam çerçevesinde yorumlamıştır. 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından hazırlanan 1961 Anayasası Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş değerlerini benimsemekteydi. 1961 Anayasası'nın başlangıç bölümünde Türk milliyetçiliği, Atatürk ilkelerine bağlılık, milli birlik ve beraberlik, toplumsal huzur ve dayanışmanın önemi vurgulanmaktaydı. 1961 Anayasasında eğitim ve öğretim ile ilgili maddeleri başlangıç kısmı ile beraber değerlendirildiğinde, eğitim ve öğretimin Atatürk ilkeleri ve Türk milliyetçiliğini benimseyerek, devletin gözetim ve denetimi altında yürütüleceği belirtilmektedir. Devletler, eğitim yolu ile kendisinin insani unsurunu meydana getiren milletin düşünce ve değer yargılarını kaynaştırarak bütünleştirilmesini amaçlar. Bu sebeple Türkiye Cumhuriyeti Devleti de var olan diğer ulus devletler gibi eğitimin bütün kademelerinde kendi devamlılığını sağlayacak değerleri sürdürme yolunu gözetmiştir.

1960 darbesi sonrasında olduğu gibi, 12 Eylül 1980 tarihindeki askeri darbe sonrasında da devlet, eğitim ve kültür hayatına odaklanmıştır. 1982 Anayasa'nın 42. Maddesinin üçüncü fıkrasında, "Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları

doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.” (Anayasa Mahkemesi, 2023) denilmiştir. Bu fıkradan anlaşılmaktadır ki, eğitim ile ilişkili bütün birimler yani tüm seviyelerdeki eğitim kurumları, devlet okulları ile özel okulların tamamı, üniversite, lise ve ilköğretim olmak üzere eğitimin her aşaması kapsamaktadır.

Anayasa Mahkemesi, 42. maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarının bir bütün halinde Anayasanın “Başlangıç” bölümündeki ilkelere ile olan bağığını pekiştirdiğini ifade etmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2023). Mahkemeye göre Anayasadaki eğitimin temelini, Atatürk ilke ve inkılapları ile birlikte “Başlangıç”ta yer verilen ilkelerle güçlendirilmiş çağdaş bilim ve eğitim anlayışı oluşturmaktadır. Kısacası, laik eğitim ilkesi Anayasada doğrudan yer almamış olsa da Anayasa’nın 130. maddesinde bahsi geçen “çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan” düzen ifadesinden Mahkeme, laik eğitim düzenini anlamaktadır. Mahkemeye göre laiklik, eğitim ve öğretime de ışık tutmaktadır. Çünkü laik eğitim ve öğretim bilimsel çalışmaların en doğru şekilde gerçekleştirileceği ortamdır. Laik eğitim düzeninin bir gereği olarak “akıl ve gözlemin yönlendirdiği bilimsel çalışmaya katılacak kimselerin bilimsel gerekler dışında bir etkiyle karşılaşmaksızın yetiştirilmeleri gerekir. Eğitimin yalnız bilimsel istemler doğrultusunda yapılması, doğmalardan ve bilime ters düşen etkilerden uzak tutulmasıyla sağlanır. Lâik hukuk düzeni, lâik eğitim-öğretim ve lâik yönetim birbirinden ayrı düşünülemez.” (Anayasa Mahkemesi Kararı, 1989/12). Ayrıca Mahkeme kararlarına göre “lâiklik bir bütündür.” (Anayasa Mahkemesi Kararı 1989/12). Özellikle de eğitim-öğretim alanında lâikliğe bağlı kalmak ve saygı, göstermenin, milletin geleceği için üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğu düşünülmüştür.

1982 Anayasası’nın 42. maddesinde 1924 ve 1961 Anayasalarında var olmayan bir hüküm getirilmiş ve ana dilde eğitim yasaklanmıştır. “Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.”

Anayasa Mahkemesi 2010 yılında gerçekleştirilen referandum sonrasındaki Anayasa değişikliğinin ardından “30/3/2012 günlü, 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ’un” çoğu hükmünün Anayasaya aykırı olduğu iddiasını değerlendirmiş ve verdiği kararlarda öncelikle din eğitimi olmak üzere eğitim hakkına dair çeşitli değerlendirmeler ortaya koymuştur.

Mahkeme, eğitim ve ğretimin, “Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılması” ilkelerine bağlılığını bir kez daha göstermiştir. Fakat bu sefer Mahkeme daha kapsamlı bir tanımlama yapmıştır. Mahkemece “Eğitim, doğumla başlayan bir süreç olup bireyin yaşına ve fiziksel, bilişsel, psiko-sosyal ve ahlaki gelişim düzeyine göre içeriği ve yöntemi değişebilmektedir.” (Anayasa Mahkemesi Kararı, 2012/128). Yine Mahkeme söz konusu bu kararda (Anayasa Mahkemesi Kararı, 2012/128) laik devleti, “din ve inançlar karşısında eşit mesafede duran ve bireylerin dini inançlarını barış içerisinde serbestçe öğrenebilecekleri ve yaşayabilecekleri bir hukuki düzeni tesis eden devlet” olarak ifade etmiş ve devletin din eğitimi konusunda pozitif sorumluluklarının bulunduğuna hükmetmiştir. Ayrıca Mahkeme, laiklik ilkesinin kişilere din ve vicdan özgürlüğü alanında “seçenekler sunan” bir ilke olduğunu ifade etmiştir.

2.6. İlgili Yurtiçi Araştırmalar

Konusunun Anayasa Mahkemesi olduğu araştırma olmamakla birlikte bu kısımda MEB’ce, devletin üst organlarınca ve yargı organlarınca gerçekleştirilen doğrudan eğitim ile ilgili uygulamaları araştıran çalışmaların yanında farklı kavramsalları içerse de Anayasa Mahkemesi ile ilgili yapılmış çalışmalara bu kısımda yer verilmiştir.

Coşkun ve Toprakçı, (2024) araştırmalarında 2000-2022 yılları arasında MEB ile Danıştay arasındaki MEB’in davalı konumunda olduğu kararları incelemişlerdir. Bu araştırmada nitel durum deseninde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma dokümanını “Danıştay Dergisi ve Danıştay Kararlar Dergisi” adlı yayınlar oluşturmaktadır. Danıştay’ın eğitim ile ilgili kararlarını  tema altında toplamışlardır. Bunlar, eğitim faaliyetleri, danışma ve denetim faaliyetleri ve yardımcı hizmet faaliyetleridir. Bu temalara bakıldığında en fazla kararın yardımcı hizmet faaliyetleri

ile ilgili olduğu görülmüştür. Araştırmacılar tarafından, “Karar verici pozisyonda olan uygulayıcılara öne çıkan sorun alanları olarak özellikle atama, görev değişikliği ile mükâfat ve ceza alanında teorik ve uygulamalı mevzuat eğitimleri verilebileceği; istinaf aşamasında kesinleşen Bölge İdare Mahkemelerinin eğitim ile ilgili kararları yeni bir araştırma konusu yapılabileceği” önerilerinde bulunulmuştur.

Bulut ve Toprakçı (2023), araştırmalarında, muhakkiklik adı altında okul müdürlerinin de müfettişlik görevi yaptığını; bu görevlerini sürdürürken de okul müdürlerinin faydalanabilecekleri en önemli kaynağın “İnceleme Soruşturma ve Ön İnceleme Rehberi” olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, bu araştırmada daha önce muhakkiklik görevi yapmış bulunan okul müdürleri ve müfettişler ile bahsi geçen rehberle ilişkin görüşlerin tespit edilmesi ve rehberi yasal belgeler temelinde analiz etmek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel desende iki farklı yöntem kullanılmıştır: “görüşme yöntemi” ve “doküman incelemesi”. Görüşmeler sonucunda okul müdürlerinin “muhakkiklik görevini angarya bir iş olarak gördükleri, kendilerini muhakkiklik konusunda yetersiz hissettikleri, soruşturma rehberinin bilinirliğinin düşük olduğu” görüşlerine ulaşılmıştır. Doküman analizi bölümünde ise “rehberin büyük oranda güncel olmadığı” sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara bağlı olarak olarak muhakkiklik görevinin müdürlerden alınması ya da çeşitli eğitimler verilerek görev tanımı kapsamına alınması ile “İnceleme Soruşturma ve Ön İnceleme Rehberi”nin güncel tutulması önerilerinde bulunulmuştur

Toprakçı ve Akış (2022), araştırmalarında, Millî Eğitim Bakanlığı personelinin (merkez örgütü personeli hariç) görevleri süresince gerçekleşen çıkan ve temyiz sebebiyle Yargıtay’a gitmiş davalarının incelenmesi amaçlamıştır. “Millî Eğitim Bakanlığı personeli ile ilgili karara bağlanan Yargıtay davalarının özellikleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma nitel ve durum çalışması deseninde doküman incelemesi yöntemi ile yapılmıştır. Araştırmanın verileri Yargıtay’ın resmi internet sayfasında bulunan ve Yargıtay tarafından sonuçlanan dava kararlarından elde edilmiştir. Yargıtay ait internet sitesinin karar arama bölümünde yayınlanmış olan 605 adet karar incelenmiştir. Resmi olması yönünden güvenilir özellikte olan dokümanlar betimsel analiz ile incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre öğretmenlerin sayı olarak diğer görevlilerden (memur, hizmetli, müdür vs.) daha fazla suç işlediği ve en çok da

“vücut dokunulmazlığına karşı suçlar” ile “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan” yargılandığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerden sonra sırayla okul yöneticileri, memurlar, il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü yöneticileri ve hizmetlilerin yargılandığı görülmüştür. Okul yöneticileri, memurlar ve il ilçe yöneticileri zimmet ve görevi kötüye kullanma suçları çoğunlukta olmak üzere en fazla “kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar” dan yargılandığı görülürken, hizmetlilerin ise en çok “malvarlığına karşı işlenen suçlar” dan yargılandığı tespit edilmiştir.

Toprakçı ve Ak (2021), araştırmalarında Millî Eğitim Bakanlığı Sayıştay denetim raporları (2018-2020) analiz edilerek, kamu zararına yol açan sebepleri tespit etmek ve öneriler geliştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi ile yapılmış, veriler ise içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda temalar “dolaylı kamu zararı” ve “doğrudan kamu zararı” olarak şekillenirken; “yanlış uygulamalar” ve “eksik uygulamalar” biçiminde kategoriler oluşmuş; onların altında ise, “cezai işlemler”, “tahsilat işlemleri”, “ilave maliyet gerektiren işlemler”, “karar ve eylemlerden doğan kusurlar”, “gelir ve gider işlemleri”, “hukuka aykırı işlemler” adlı kodlar şekillenmiştir. Araştırmanın sonucunda dolaylı olarak kamu zararına sebebiyet veren tespit sayısının beş, doğrudan kamu zararına sebebiyet veren tespit sayısının ise kırk sekiz olduğu görülmüştür. Ayrıca en fazla tespitin “doğrudan” teması altında ve “gelir gider işlemleri” kodu kapsamında olduğu bulgulanmıştır. Bu sebeple araştırmacılara sonucun nedenleri ile ilgili araştırmalar yapmaları, uygulayıcılara ise söz konusu hataya düşmemeleri adına yapmaları gerekenler konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Karahan (2020), bağımsız denetimde son dönemlerde pek çok alanda değişimler ve gelişmeler yaşandığını; bağımsız denetimin gelişim gösterdiği tüm alanlardan özellikle mali sistem ile ilgili bölümde bu gelişimler incelendiğinde gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşabilmek amacıyla zorunlu yasal ve yapısal değişimler yaşandığının izlendiğini, aynı zamanda muhasebe ve denetim alanında da değişim ve gelişimler bulunduğunu ifade etmiştir. Son dönemlerde çoğu ülkede gerçekleşen bu değişim ve gelişimden etkilenmiş ve yaşanan bu gelişimleri yerel seviyede düzenlemek amacıyla kurumlar düzeyinde yasal yapılanmalara gidilerek dönüşüme başlandığından, araştırmasında, bağımsız denetim olgusunun tarihsel

gelişim sürecini de irdeleyerek bu bağlamda karşılaştırmalı örnekler ile yaşanan değişimleri incelediğini belirtmiştir. Araştırmasında, Bağımsız denetimin gelişmiş ekonomilerde 1800’lü yılların sonlarında yasal olarak gelmiş olduğu, firma etkinliklerinin ise 1900’lü yıllarda gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır. Diğer ülkelerden farklı olarak Osmanlı dönemindeki devlet odaklı görüşü nedeniyle özel sektörün Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar bu yapılanmadan uzak kaldığını gözlemlemiştir.

Toprakçı ve Taş (2020), araştırmalarında, Yargıtay'a temyiz yoluyla taşınmış eğitim kurumları ile ilgili davalardan okul müdürleri ile ilgili olanların kategoriler halinde incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubunu 2009–2018 yılları arasındaki ilgili konudaki davalar oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın problem ve alt problemlerinin kapsamı gereği doküman incelemesi kullanılmıştır. Veri analizi ise betimsel analiz yöntemi ile yapılmıştır. Belgelere Yargıtay’ın internet sitesinde bulunan “Ulusal yargı ağı bilişim sistemi (UYAP) bilgi bankası” sistemine erişim sağlanarak ulaşılmıştır. Yargıtay UYAP Bilgi Bankası içerisinde okul müdürleri ile ilgili yapılan sınırlama ile var olan 3.785.695 karardan 365 tanesi incelemeye alınmıştır. Çalışmada, “Okul müdürleri ile ilgili karara bağlanan Yargıtay davalarının özellikleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmada sonuç olarak, Yargıtay dava kararlarının çoğunlukla personel davalarından meydana geldiği, okul müdürleri ile ilgili açılan davaların ağırlıklı konusunun ise görevini kötüye kullanma olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, görevi kötüye kullanma bağlamında en çok resmî belgede sahtecilik ve zimmet suçlamasıyla dava açıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kamu malına zarar verme, çocuğun cinsel istismarı, hırsızlık, hakaret, tehdit, iftira, kasten yaralama, kasten öldürme, nitelikli dolandırıcılık, şiddet, taksirle yaralama ve taksirle öldürme gibi pek çok konunun da dava olarak karşımıza çıktığı ifade edilmiştir.

Toprakçı ve Bakır (2019), çalışmalarında 2012-2017 yılları arasında Sayıştay tarafından hazırlanan “Millî Eğitim Bakanlığı genel bütçe hesapları; Döner Sermaye İşletmeleri, Öğretmenevleri, Öğretmenevi ve Akşam Sanat Okulları, öğretmen lokalleri ve sosyal tesisleri ile okul aile birliği ve özel hesaplar” ile ilgili düzenlilik denetim raporlarını incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma deseni temelinde

doküman inceleme yönteminden yararlanılmıştır. Veriler; 2012-2017 yılları arasında Sayıştayc hazırlanmış olan Millî Eğitim Bakanlığı'nın mali denetimine ait toplamda 6 adet denetim raporunun incelenmesiyle elde edilmiştir. Veriler içerik analizine ile incelenmiş, 9 adet koda ve bunları kapsayan 3 adet temaya ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre en çok “Olumsuz” teması ve kapsamında da “Yasaya aykırılık” kodunun yer aldığı tespit edilmiştir. “Usulsüz uygulama” ve “Şeffaf olmama” kodları ise en fazla ifade ile bağlantı kurulan kodlardır. Bu sonuçlara göre MEB'in mali işler sürecinde sorunlar olduğundan bahsedilebilir. Diğer bir sonucuna göre ise en fazla olumsuz ifade ile MEB'in genel bütçe hesaplarında karşılaşmıştır. Ayrıca en çok Döner Sermaye İşletmeleri'nde yasal boşluklara yönelik ifadelerin olduğu tespit edilmiştir.

Şirin (2019) çalışmasında, yöneticilerin engelli çocuklar ile ilgili sorumluluklarına ilişkin mevzuatı ve bu kapsamda sağlanan hizmetlerin genel görünümünü incelemiş; idareden kaynaklanan sorunların temelinde yer alan hukuki süreci yorumlamıştır. Anayasa'nın 42. maddesi uyarınca “kimsenin eğitim hakkından yoksun bırakılmayacağını”; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. maddesi uyarınca da “taraf devletlerin çocukların eğitim hakkını fırsat eşitliğini gözetecek biçimde tanıdığına” ilişkin hükümler olduğunu vurgulamıştır. Ancak, bu temel hakkının uygulanmasında çocukların tam anlamıyla yer bulamadığını, idarenin bu durumlarda kendi üzerine düşen sorumluluk ve görevleri etkin şekilde yerine getiremediğinin görüldüğünü ifade etmiştir. Sonuç olarak, her üç engelli çocuktan en az birinin eğitim hakkına hiç erişemediğini tespit etmiştir. Bu hakka erişenlerin bir kısmı ise eğitimini tüm kademelerde devam ettiremediğini belirtmiştir. İdareye görev olarak verilmesi yönünden kamu hizmeti niteliğinde bulunan eğitim hizmetlerinin, kamu hizmeti ilkeleri açısından yorumlanmasının konu bağlamından önemli olduğunu, engelli tüm çocukların eğitim hakkından üst seviyede yararlanabilmesi için hukuki zemininin nasıl şekillendirilebileceği ve bu sayede eğitim hakkını kısıtlayıcı yorumların nasıl değiştirilebileceği üzerinde çalışmak gerektiğini ifade etmişlerdir.

Toprakçı, Beytekin ve Doğan (2018), Yargıtay'ın Özel Öğretim Kurumlarına ilişkin verilen kararları incelemişlerdir. Araştırmanın bulguları; özel öğretim kurumlarıyla ilgili Yargıtay'ın verdiği kararların içerdiği konularda; 2013 ve 2017

yılları arasında Yargıtay'a temyiz edilen 600 adet dosyanın %98'inin özlük haklarını ve %2'sinin ise diğer konuları içerdiğini ortaya koymuştur. Özlük hakları kapsamındaki kararlar; sigorta, fazla mesai, maaş ve iş akdi feshi konularını içermektedir. Diğer konulu kararlar ise; kayıtlanma, maddi manevi tazminat, servis taşımacılığı, fikri ve sınai haklar olarak belirtilmiştir. Yargıtay'a temyiz için gönderilmiş diğer konuların kapsamındaki 12 adet dosyanın tamamında yerel mahkemece verilen kararların davacının lehine sonuçlandığı görülmüştür. 2013 ile 2017 yılları arasında Yargıtay'a ait 588 adet kararın 209'u öğretmen maaşlarını, 114'ünün fazla mesaiyi, 162'si eksik yatırılmış sigorta primlerini ve 103'ü de iş akdi feshini kapsamaktadır denilmiştir. Yargıtay'a temyiz için gönderilmiş olan özlük hakları ile ilgili dava kararlarının çalışanların lehine sonuçlandığı görülmüştür. İş akdi feshi ile ilgili dava kararlarının ise sadece yarısı çalışanların lehine sonuçlanmıştır.

Türker (2018) çalışmasında, Millî Eğitim Bakanlığı'nın iç denetim sistemini nasıl algıladığını ve uygulandığını tespit etmeyi, ayrıca uygulama sürecinde karşılaşılan sorunları ortaya çıkarmayı amaç edinmiştir. Bir nitel araştırma yöntemi olan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılan bu araştırmanın evreni Millî Eğitim Bakanlığı'nda görev yapan iç denetçilerden meydana gelmektedir. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış olup; veriler, araştırmacı tarafından taspit edilen alanyazın bağlamı göz ile oluşturulmuştur. Görüşme formlarının analiz edilmesi sonucunda elde edilmiş olan bulgulara dayanarak, Millî Eğitim Bakanlığında görevli iç denetçilerin görüşleri bağlamında iç denetimin Millî Eğitim Bakanlığındaki algısına ve uygulamalarına yönelik olarak dört tema elde edilmiştir. Bunlar: "iç denetimin Millî Eğitim Bakanlığı nezdindeki algısına ilişkin görüşler, iç denetimin katkılarına ilişkin görüşler, iç denetimin güçlendirilmesi adına yapılan ve yapılması önerilen çalışmalar ile karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri" şeklinde sıralanmıştır.

Çayan (2016), Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ile ilgili olarak mahkemeye erişim hakkı konusunda çalışmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Anayasa kapsamında sahip olduğu bir hakkının ihlal edildiğini ifade eden bireylerin, mahkemeye erişim hakkını kullanabileceğini ifade etmiştir. Bu erişim hakkını, "bir mahkeme kararı elde edebilme hakkını güvence altına almak." olarak tanımlamıştır. Araştırmada ifade edildiği şekilde: Mahkemeye erişimin, adil

yargılanma hakkının ön koşulu olduğu ilk kez “Doğrudan Etki Doktri” ni tarafından kabul edilmiştir. 1975 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM)’nin aldığı Golder kararı ile mahkemeye erişim hakkı, adil yargılanma hakkının ön şartı şeklinde görülmüştür. Mahkemeye erişim hakkının mutlak bir hak olmadığı, dolaylı ya da doğrudan bir şekilde kısıtlanması mümkündür. Fakat bu kısıtlamanın meşru amacına ölçülü şekilde hizmet etmesi gerekir.

Demir ve Tok, (2016), çalışmalarında yüksek lisans öğrencilerinin eğitim denetimi konusundaki görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bulguların elde edilebilmesi için katılımcılara açık uçlu sorulardan hazırlanmış görüşme formları verilmiştir. İçerik analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak denetim, eğitimdeki eksikliklerin belirlenmesi, giderilmesi ve öğretmenin mesleki gelişimi açısından en önemli etken olarak görülmüştür. Denetim eksikliğinin karmaşaya sebep olacağı görüşü önem kazanmıştır. Sonuçlara bağlı olarak, yapılacak olan yasal değişikliklerin ardından ders denetimi de yapacak olan müdürlerin bu konuda yeterliliklerinin artırılması için çeşitli eğitimler almaları gerektiği önerisi ortaya konmuştur.

Uçkan (2015), araştırmasında Anayasa Mahkemesi’nde sendika ile ilgili haklara bağlamında verilen iptal kararlarını incelemiştir. Mahkemenin, özgürlük ve demokratik haklar ile alakalı vermiş olduğu kararların ön plana çıktığını; bu kararlarda özellikle işçilerin ve kamu görevlilerinin sendikal haklarıyla ilgili kararların vurgulandığını belirtmiştir. 4688 sayılı “Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu” ile ilgili olarak sendikal bağlamda örgütlenme özgürlüğünü genişleten ve devlet desteği ile sendikacılığı yasaklayan çeşitli kararlar verildiğini ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi’ nin, 2014 yılında 6356 sayılı “Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu” nda grev hakkı ve sendikal güvenceyi kısıtlayan bazı düzenlemelerin iptal edilmesine ilişkin karar vererek, sendikal hakların önündeki önemli engelleri ortadan kaldırdığını belirtmiştir.

Aküzüm (2012), araştırmasında, 1995-2012 yılları arasında elde ettiği bulgulardan hareketle, Türkiye’de bulunan ilköğretim okullarında, eğitim denetimine dair var olan durumu, meta-sentez yöntemi ile inceleyerek açıklamayı amaçlamıştır. 1995-2012 yılları arasında Türkiye’deki ilköğretim okullarında il eğitim denetmenleri tarafından yapılan denetim uygulamalarını içeren yetmiş üç (73) yüksek lisans ve

doktora tezi araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmanın bulguları, denetmenlerin, denetim sürecinde göstermiş oldukları davranışlar ile, rehberlik, mesleki yardım ve görev başında yetiştirme rolleri ile teknik yeterliliklerin, öğretmenler tarafından düşük düzeyde yeterli bulunduğunu göstermiştir. Eğitim denetmenlerinin ise denetmenlerin göreve başlaması ve mesleki gelişimleri, denetim sisteminin örgütsel yapısı (yetki, iş yükü, iletişim vb.), çalışma şartları, denetleme süreleri ve hizmetiçi eğitim gibi alanlarda yüksek düzeyde sorunla karşılaştıklarını, bu alanlarda yüksek düzeyde bir yenilenme gereksiniminin bulunduğunu ifade ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca tüm bu süreçlerde yüksek düzeyde çatışma yaşandığı tespit edilmiştir. Bunların yanında, eğitim denetmenlerinin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin mevcut denetim uygulamalarını, çağdaş denetim ilkeleri bakımından yetersiz gördükleri, bu nedenle denetim sürecine ilişkin algılarının düşük, beklentilerinin ise, yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Çalışkan (2011), çalışmasında, Sayıştayca sürdürülen bağımsız denetim yapan kuruluşlar ve devlet hesap denetimi kuruluşları tarafından gerçekleştirilen hesap denetimi bağlamında, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki denetim etkinliklerinin, her iki denetim şekli bakımından tarihsel anlamda ve yurtdışındaki gelişmeler ışığında karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan dokümanlar, İstanbul Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerden, ilgili yasa ve akademik araştırmalardan oluşmaktadır. Tarih sırasına göre dizilen bulgular, öncelikle Türkiye'deki Sayıştay ile diğer ülke Sayıştayları arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymuş, daha sonra Sayıştayların tarihçeleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Türkiye'de ve incelenen bazı gelişmiş ülkelerde şirketlere yönelik bağımsız denetime nasıl başlandığı, Türkiye'deki Sayıştay'ın ve bağımsız denetim uygulamalarının uluslararası gelişmelerle ve gerekliliklerle uyumlu olup olmadığının ortaya konulması amacı ile genel bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar araştırmacı tarafından: "1- Modern anlamda Sayıştay'ın tarihi 18. ve 19. yüzyıllara kadar uzanmaktadır. Bu anlamda 18. ve 19. yüzyıllarda birçok ülkede mutlak monarşilerin güçlerinin azalması ve popüler demokrasinin yükselişinin, modern anlamda devlet hesap denetimi görevini yürüten Sayıştayların kuruluş gelişmesinde etkisi olduğu görülmektedir. 2- Bu gelişmelere paralel olarak, Türk

Sayıştayı da 1862’de, Türkiye’de demokrasiye geçiş açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilen Tanzimat Fermanı sonrasında oluşturulmuştur. Zamanla Sayıştay’ın denetim alanı genişlemiş ve uluslararası gelişme ve uygulamalara önemli ölçüde uyumlu hale getirilmiştir. 3- Bağımsız denetim uygulamaları, diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de sermaye piyasalarının gelişmesiyle başlamış ve uluslararası standart, yasa ve uygulamalarla önemli ölçüde uyumlu hale getirilmiştir.” şeklinde sıralanmıştır.

Görgün (2011), araştırmasında kamu mali yönetimi alanında son yıllarda gerçekleştirilen yeniliklerle beraber denetimin de iç ve dış denetleme olarak, kurumları ile beraber tekrar düzenlendiğini belirtmiştir. Bu çalışmada Sayıştayca tamamlanan dış denetim konusunda dünyadaki çeşitli örnek uygulamalar incelenmiş ve özellikle “6085 Sayılı Sayıştay Kanunu” ile birlikte gelinen son durum ile uygulamadaki sorunlar değerlendirilmiştir. Çalışma sürecinde nitel araştırma deseni kapsamında doküman incelemesi ile yerli ve yabancı kaynak taraması yapılmıştır. Araştırmada Milli kütüphane, Sayıştay Başkanlığı kütüphanesi ile denetimle ilgili diğer yerli ve yabancı kurum ve kuruluşların internet sitelerinden faydalanılmıştır. Sayıştay’ın işlevleri ve kurumsal yapısındaki değişimin olduğu kadar, insan kaynaklarının da bu değişime uyum sağlamasının mecburi olduğu ifade edilmiştir. Bu amaca hizmet edecek şekilde hem teoride hem pratikte üniversiteler ve diğer ülkelerin yüksek denetim kurumlarıyla ortak eğitim programları düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Sayıştay’ın yargılama yönü vazgeçilemez olmakla beraber, kesin hükümleri açısından hukuk düzeni içinde var olan yerinin ve bunun getirdiği sonuçlarının açıklığa bağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Sayıştay’ın kesin hüküm bildiren kararları ile idari ve adli yargı mercilerinin kararları arasındaki uyumsuzlukların, kamu yönetiminde karmaşa doğurabileceği, ayrıca Sayıştay’a karşı sorumluluğu bulunan kamu görevlilerini zor durumda bırakabilecek bir durum olacağı açıklanmıştır.

Aydın (2011), makalesinde Türk Anayasa Mahkemesinde bireysel başvuru hakkını düzenleyen anayasal (148. madde) ve yasal hükümleri (6216 sayılı kanunun 45-51. maddeleri) incelemiştir. Bu bağlamda, bireysel başvuruya hakkı olanlar, bireysel başvuru yöntemiyle koruma altına alınan temel hak ve özgürlüklerin neler olduğu, ihlal kavramı, bireysel başvurunun işlevi ve nitelikleri, aleyhine bireysel

başvuruda bulunulabilecek kamu gücü işlem ve ihmalleri, başvuru ehliyeti, başvurunun safhaları, (kabul edilebilirlik, incelenme ve karar) ortaya çıkması ihtimali bulunan bazı uygulama sorunları göz önünde bulundurularak tartışılmış ve yorumlanmıştır. Bireysel başvuru hakkının temel hak ve özgürlüklerin korunması konusunda önemi üzerinde durulmuş fakat anayasaya aykırı kanunların olduğu gibi uygulanması sonucu ortaya çıkan temel hak ve özgürlük ihlallerine karşı bireysel başvuru konusunda yasa koyucuların bıraktığı boşluk eleştirilmiştir.

Toprakçı (2009), “Öğretmenlerin Suç Karnesi” adlı araştırmasında nitel araştırma deseni kapsamında doküman inceleme yöntemini kullanarak, öğretmenler ile doktor, avukat gibi çeşitli meslek grupları arasında suça karışma ve suç işleme konusunda karşılaştırma yaparak bahsi geçen iş gruplarından öğretmenlerin daha az suça karışan meslek grubundan olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı çalışmada okul yöneticilerinin öğretmenlere oranla daha fazla suça karıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

İlğan'ın (2008) çalışması, “ilköğretim müfettişleri ve öğretmenlerinin görüşlerine göre farklılaştırılmış denetim modelinin benimsenme ve kamu ilköğretim okullarında uygulanabilir bulunma durumunu” belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: “Farklılaştırılmış denetim modelinin kurulması için gerekli unsurlar alt boyutunu, müfettişler ve öğretmenler & lsquo; tamamen benimserken; müfettişler & lsquo; büyük ölçüde, öğretmenler ise & lsquo; orta düzeyde uygulanabilir bulmuşlardır. Yoğun mesleki gelişim alt boyutunu, müfettişler & lsquo; tamamen, öğretmenler ise & lsquo; büyük ölçüde benimserken; müfettişler & lsquo; büyük ölçüde, öğretmenler ise & lsquo; orta düzeyde uygulanabilir bulmuşlardır. İşbirlikçi mesleki gelişim alt boyutunu, müfettişler & lsquo; büyük ölçüde, öğretmenler ise & lsquo; tamamen benimserken; müfettişler ve öğretmenler & lsquo; büyük ölçüde uygulanabilir bulmuşlardır. Özyönetimli mesleki gelişim alt boyutunu, müfettişler & lsquo; büyük ölçüde, öğretmenler ise & lsquo; tamamen benimserken; müfettişler & lsquo; büyük ölçüde, öğretmenler ise & lsquo; orta düzeyde uygulanabilir bulmuşlardır.”

2.7. İlgili Yurtdışı Araştırmalar

Lee (2018), 1954-2007 yılları arasındaki Yüksek Mahkeme kararlarında eğitim, ırk ve eşitlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Doküman inceleme yöntemi ile yapılan bu çalışma hem K-12 hem de yüksek öğrenimdeki davaları incelemesine rağmen, araştırmanın odak noktası Yargıtay kararlarının K-12 eğitimi üzerindeki etkileridir. Eleştirel söylem analizi ile kararlar incelenmiştir. Araştırmacı, eleştirel söylem analizi ırk, cinsiyet ve cinsellik gibi sosyal yapılar bağlamındaki söyleme odaklanarak sosyal ve politik meseleleri dil aracılığıyla incelemek için kullanıldığından bu analiz yöntemini seçtiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada, teorik bir çerçeve olarak Kritik Irk Teorisi kullanılmıştır çünkü araştırmacı sosyal bir olguyu eleştirmek, tavır almak ve eylem çağrısı yapmak amacıyla yola çıktığını belirtmiştir.

Çalışma, Yüksek Mahkeme kararlarında var olan temel temaları ortaya çıkarmayı, bu temaların zaman içinde nasıl değiştiğini incelemeyi ve Yüksek Mahkeme'nin eğitim alanında ırk muamelesine yönelik genel bir eleştiri sunmayı amaçlamıştır. İlk olarak, önemli bir karardan itibaren geçen süre ne kadar uzun olursa, mahkemelerin aciliyetinin o kadar az olacağı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca bu çalışmada incelenen 60 yıllık Yüksek Mahkeme kararı, Yüksek Mahkeme'nin kademeli olarak daha partizan hale geldiğini ve okul ayrımcılığının kaldırılması ve üniversiteye kabul davalarından fiilen etkilenen insanlara daha az odaklanıldığını göstermiştir.

İncelenen zaman aralığında seçilen on ABD başkanı üzerinden konuya şu şekilde açıklık getirmiştir: “Başkan Carter hariç, bu başkanların her biri, mahkemeye en az bir atama yapabildi. Adaletin ideolojik duruşu çoğu durumda başkanın ideolojik duruşunu yansıtır. Brown, Mahkemenin sosyal yanlışları düzeltmekle aktif olarak meşgul olduğu bir liberal adli aktivizm dönemini başlattı. Aynı zaman diliminde diğer başkanlar da aynı şeyi yapıyorlardı. Bu dönemin Yüksek Mahkeme yargıçları, parti üyeliğine bakılmaksızın, azınlık çocuklarının haklarının korunmasını sağlamak için oybirliğiyle bir araya gelebildiler. Nixon'un atadığı birkaç kişinin Yüksek Mahkeme yargıçları olmasının ardından 1970'lerin sonunda meydana gelen ırk, eşitlik ve eğitimle ilgili adli söylemdeki değişimlerden de anlaşılacağı gibi, başkanlar ve onların ideolojileri Mahkemeyi on yıllarca şekillendirdi. 1980'ler, Nixon tarafından Baş

Yargıç rolüne atanan Yargıç Rehnquist'in yükselmesi de dahil olmak üzere, Yüksek Mahkeme'ye Reagan tarafından atanan birkaç kişi gördü. Swann'daki tek muhalif olan Yargıç Rehnquist, 1991'de Dowell'e karar verildiğinde çoğunluğun başı oldu. Söylemdeki kaymalar, Mahkeme kompozisyonundaki kaymaları yansıtır. Zaman geçtikçe partizanlık siyasette ve benzer şekilde azınlıkları orantısız bir şekilde dezavantajlı duruma düşüren kararlarda çok daha itici bir faktör haline geldi. Muhafazakâr başkanlar tarafından atanan yargıçlar, yerel okul bölgelerinin ve beyaz davacıların tarafını tutarken, daha liberal başkanlar tarafından atanan yargıçların azınlık haklarını destekleme olasılığı daha yüksekti. Yargıtay her zaman çıkarları dengeler; azınlıkların çıkarlarının gerçekten Yargıtay kararlarının odak noktası olması nadirdir. Kritik ırk teorisi merceğinden bakıldığında, Yüksek Mahkeme benzersiz bir şekilde azınlıklara boyun eğdirme aracı olmaya hazırdır. Yüksek Mahkeme, Amerikan eşitlik ve adalet ilkeleri kisvesi altında çalışır ve bu kisveye sahip olduğu için, okul bölgelerinin, beyaz üniversite adaylarının ve diğer her şeyin çıkarlarını azınlık çıkarlarının üstüne koyma yeteneğine sahiptir. Brown I ve Griffin, her iki davada da Mahkeme'nin gerekçesinin merkezinde azınlık çıkarlarının yer alması nedeniyle olağandışıydı. Her görüşün metninde çocuklar ve onların eğitim durumları doğrudan vurgulanmıştır. Griffin'de beyaz çocukların okulu olduğu halde siyahi çocukların yıllarca eğitim görmediği doğrudan ifade edilmiş ve oybirliğiyle alınan metinde izah edilmiştir. Ancak Brown I ve Griffin'den sonra, azınlıkların lehine karar verilen davalarda bile azınlıkların çıkarları zar zor kabul edildi. Zarar gören gerçek kişiler tartışmadan çıkarıldığında ve Mahkeme, Green, Swann ve Keyes davasında yaptığı gibi, hukuk yollarının teknik bir analizine başvurduğunda, karardan etkilenen kişileri göz ardı etmek için kapı aralanır. Azınlıkların çıkarları, 1960'ların sonlarından 1970'lerin başlarına kadar 210 federal yargı yetkisinin federal yargı yetkisini korumaya yönelik çıkarlarının gerisinde kaldı. Bu dönemdeki davalar azınlıklar için karara bağlandı, ancak odak noktası federal yargının yetkisindeydi. 1990'ların K-12 davalarında, federal ayrımcılığın kaldırılması kararnameleriyle okulları üzerindeki kontrolü yeniden kazanan yerel okul bölgelerinin çıkarları, federal müdahalenin sağladığı korumayı sürdürmek isteyen azınlıkların çıkarlarının önüne geçti. Mahkeme, bir okul bölgesini federal müdahaleden kurtarmak için gerekli koşulları ortadan

kaldırarak, federal emirlere tam olarak uymamış olsalar bile yerel kontrollerini daha fazla geri kazanmalarına izin verdi. Yine Mahkeme, yerel okul bölgelerinin çıkarlarını, okulların daha fazla ayrışmamasını sağlamaya çalışan azınlıkların çıkarlarından üstün tuttuğunda, azınlıkları boyun eğdirmektedir.”

Araştırmacı son olarak, hukuk tartışmasından tarih ve toplumsal bağlam silindiğinde, ırkçılıktan kaynaklanan eşitsizliklerin ele alınmadan kalacağını ve iltihaplanarak yasal ve toplumsal güç yapısının uç noktalarında bulunan azınlık nüfuslara daha da fazla zarar verebileceğini ifade etmiştir. Yüksek Mahkemenin, özellikle renk körü bir anayasa argümanına dayanan kararları ışığında, bunda suç ortağı olduğunu vurgulamıştır. Yüksek Mahkeme, bir okul bölgesinin, barınma kalıplarının kalan ayrımcı etkilerini ele almasına izin vermeyi reddederse, azınlık çocuklarının yüksek kaliteli okullara gitme fırsatına sahip olacağını belirtmiştir.

Benson, Evans, Wattam ve Donald (2009), 1972 ve 2008 yılları arasında ABD Yüksek Mahkemesi K-12 eğitim davalarında ortaya çıkan eğilimleri incelemiştir. Analizler için hem nicel hem de nitel veri toplayan karma bir yöntem kullanılmıştır. Davaların %62.1 'inin öğrenciler tarafından açılan davaları oluşturduğu görülmüştür. Toplam 116 dava incelendiğinde ise kararların %53.4'ünün tamamen öğrenciler, çalışanlar veya diğerleri lehine sonuçlandığını göstermiştir. Nitel veriler, ABD Yüksek Mahkemesinin 1972'den 2008'e kadar açılan doküman analizi ile açıklanmasını sağlamıştır. Karara bağlanan davaların büyük bir kısmı ve ortaya çıkan temalar şu kategoriler altında temsil edilmiştir: (1) “Öğrencilerin Davaları” – Ayrımcılık, Fırsat Eşitliği ve Cinsel Taciz; Özel Eğitim, Kilise ve Devlet; (2) “Başkalarının Davaları” – Kilise ve Devlet, Mali ve Diğer; ve (3) “Çalışan Davaları” – Fesih, Zorunlu İzin ve Toplu İş Sözleşmeleri. Yöneticilerin, öğretmenlerin, okul kurullarının ve eğitime hazırlık programlarının ABD Yüksek Mahkemesi kararları, dava eğilimleri ve bu kararların ilk ve orta öğretimi nasıl etkilediği konusunda bilgi sahibi olmaları gerektiği açıkça görülmüştür. Kilise ve devlet, özel eğitim, ayrımcılık, fırsat eşitliği, cinsel taciz ve federal yardımın reddedilmesine yol açan uygulamalarla ilgili önleyici okul hukuku eğitimine özellikle ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ilk ve orta dereceli davaların sayısında bir azalma görülse de ABD Yüksek Mahkemesi kararlarının yüzde 44.4'ü öğrencileri, çalışanları ve diğerlerini desteklemeye devam ettiği belirtilmiştir.

Benson (2005), çalışmasında 1972-2004 yılları arasında ABD Yüksek Mahkemelerindeki K-12 eğitim vakalarını incelemiştir. Ek olarak, bu araştırma, Mahkeme'nin karşı karşıya olduğu hukuki meselelerdeki eğilimleri aydınlatmayı amaçlamıştır. Yöneticilerin, eğitim kurullarının ve okul bölge savcılarının yasa anlayışlarını güçlendirmek için ihtiyaç duydukları şeyin, eğilimlerin daha derin bir analizi olduğunu belirtmiş; bu araştırma ile de hem gelişmiş bir zaman hem de sorun perspektifi sunarak yasal konuların daha derinden anlaşılmasını sağlayacağını savunmuştur. Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Nicel aşama, bağımsız değişkenleri ve bunların bağımlı değişkenlerle olan ilişkilerini tanımlamıştır. Bağımsız değişkenler, çalışma için seçilen vakalar ve yıllar olmuştur. Bağımlı değişken ise ABD Yüksek Mahkemesinin ilk ve orta öğretim karar sonuçlarıdır. Bu çalışmanın örneklemini, 1972'den 2004'e kadar doksan altı ABD Yüksek Mahkemesi davasıdır. Çalışmanın ilk aşamasında, 1972 ile 2004 yılları arasında ilk ve orta öğretim kararlarında ortaya çıkan ABD Yüksek Mahkemesi eğilimleri incelenmiştir. Çalışmanın niteliksel ikinci aşamasında, her bir dava için yasal hüküm ve çoğunluk görüşü analiz edilmiştir. Aynı zamanda yedi puanlık skalaya dayalı olarak çalışma için "Dava Dokümantasyon Formu" geliştirilmiştir. Form: (a) vakanın adı; (b) her vakaya atanan numara; (c) kararın süresi; (d) sorun kategorileri ve alt kategorileri; (e) sonuç; (f) çoğunluk görüşü ve (g) çevre veya bölge mahkemesi ortaya çıkma alanlarını içermektedir. ABD Yüksek Mahkemesinin, son otuz yılda okul yetkililerine karşı, sorunların %52.8'inde öğrencilerin ve çalışanların lehine karar verdiğini tespit etmiştir. Öğrenciler ve çalışanlar lehine olan bu durumun tek istisnası bazı disiplin davalarında (arama ve el koyma, ifade ve fiziksel ceza) görülmektedir. Yöneticilerin ABD Yüksek Mahkemesi kararları, dava eğilimleri ve bu kararların okul bölgelerinin, personelinin, ebeveynlerinin ve topluluk üyelerinin ihtiyaçlarına daha iyi hizmet verebilmek için ilk ve orta öğretimi nasıl etkilediği konusunda bilgi sahibi olma ihtiyacı açıkça görülmüştür. Özellikle kilise ve devlet, özel eğitim, ayrımcılık, fırsat eşitliği ve cinsel taciz, federal fonların kullanımı, federal yardımın veya diğer federal program desteklerinin reddedilmesine yol açan ayrımcılık uygulamaları ile ilgili okul kanunlarında önleyici eğitime ihtiyaç duyulduğunu açıkça belirtmiştir. Sonuç olarak, eğitim hukuku bilgisinin Yüksek Mahkeme kararlarını dolayısı ile dava eğilimlerini

etkilediğini ve kararların K-12 eğitimini şekillendirdiğini söylemiştir. Bu kararlara dair aşinalık, politika önerilerine de yol açmaktadır. Sağlam uygulamaların eğitim kurumlarının yönetimi için giderek daha önemli hale geldiğini önemle vurgulamıştır.

Bridgewater (2003), ABD Yüksek Mahkemesi, Birleşik Devletler Temyiz Mahkemeleri ve Birleşik Devletler Federal Bölge Mahkemelerinde ortaya çıkan erken çocukluk özel eğitimi davalarında hangi sorunlarla karşıladığını inceleyerek verilen kararların eğilimlerini ortaya koymuştur. Bu çalışmada, örnek olaylar ile özel eğitim hizmetlerinden yararlanan sekiz yaşına kadar olan çocuklara odaklanılmıştır. Bu çalışmanın amacı, erken çocukluk özel eğitim öğrencilerine yönelik hizmetlerin uygulanmasına ilişkin 1986'dan 2002'ye kadar federal mahkeme kararlarını analiz etmek ve gelecekteki davalardan kaçınmaya yardımcı olmak için yol gösterici ilkelerin belirlenmesi yoluyla erken çocukluk özel eğitiminde yöneticilere dava bilgisi sağlamaktır. Mahkemelerin, erken çocukluk özel eğitim konularıyla ilgili iddiaların çoğunda okul yönetim kurulunun lehine karar verdiği görülmüştür. Erken çocukluk özel eğitiminin mahkemeler tarafından hükme bağlanan başlıca alanlarının avukatlık ücretleri, yerinde kalma, geri ödeme, ihbar gerekliliği, ilgili hizmetler, usule ilişkin sorunlar ve özel dava hakkı olduğu görülmüştür. Mahkemelerin okul yönetim kurulları için aleyhte karar vermesinin gerekçelerinden bazılarının ise ana dilde ayrılmış programlar, hizmetler ve değerlendirmeler, idari kolaylık sağlamak için hizmetlerin azaltılması, metodoloji, usul ihlalleri, alternatif yerleştirmelerin değerlendirilmesi ve tıbbi hizmetler ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Mümkün olduğu ölçüde, engelli öğrenciler özel okullardaki veya özel sınıflardaki eğitimle sınırlı kalmaması, daha ziyade engelli öğrencilerin erişebildiği aynı ortama erişime sahip olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Pryor (1998), araştırmasında K-12 eğitiminde hem devlet hem de özel okullarla ilgili yirminci yüzyıl ABD Yüksek Mahkemesi kararlarını incelemiştir. Bu çalışma, Mahkeme kararlarının incelenmesine ek olarak, Mahkeme'nin önündeki konuların Anayasaya uygunluğunu belirlemek için kullandığı çeşitli yasal ilkeleri, doktrinleri ve testleri tartışmaktadır. Özetle bu çalışmanın amacı, kilise ve devlet ayrımına ilişkin olarak halk eğitimini dar görüşlü eğitimden ayıran sınırları araştırmak ve dini meselelerle ilgili olarak devlet okulları politikasının sınırlarını tasvir etmeye, daha

fazla netleştirmeye, dindar okullara uygun devlet katılımına ilişkin yönergeleri formüle etmede yardımcı olmaya çalışmaktır. Veri analizinde, her vaka, dava alıntısı, gerçekler, sorunlar, karar, yasal ilkeler ve kararın önemi belirtilerek özetlenmiştir. Kararların sosyal ve politik etkisi, araştırma bölümünün sonunda konulara göre tartışılmıştır. Bu çalışma için birincil kaynaklar ABD Yüksek Mahkemesi belgeleri ve ABD Anayasasıdır. Kararların sosyal ve politik etkilerinin tartışılmasında ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Araştırmacı, bazı kararların ilk başta nüfusun yalnızca bir azınlığını ilgilendiriyor gibi görünse de çok daha geniş etkileri olduğunu belirtmiştir. Bunun kanıtlarından birinin de Mahkeme'nin karar vermesine yardımcı olan yasal doktrinlerin ve ilkelerin geliştirilmesinde ve kullanılmaya devam edilmesi olarak açıklamıştır. Çocuk parası ilkesi, tarafsızlık ve uyum ilkelerinin yanı sıra dünyevi amaç, birincil etki ve aşırı karışıklığa ilişkin anayasal testler, bu kararların kalıcı etkisinin birer parçası olarak ifade edilmiştir. ABD Yüksek Mahkemesi kararlarının dar görüşlü okullar üzerindeki kalıcı etkisinin somut kanıtlarını, her yıl ebeveynler, dar görüşlü okul öğrencileri olarak çocukları için devlete ait veya devlete ait olmayan okulları seçme haklarını kullandıkları şeklinde açıklamıştır.

Kalıcı etkinin kanıtının devlet okullarında da görüldüğünü çünkü öğrenciler dini nedenlerle bayrak selamlamasına katılmayı reddetme haklarını kullandıklarını, öğrencilerin kampüs dışında dini serbest bırakma etkinliklerine katıldıklarını, her güne resmi dini faaliyetler olmadan başladıklarını, öğretmenlerin Evrim Teorisini öğretmeye devam ettiklerini ve devlet okulu olarak mezuniyet törenlerinin dini içerik olmaksızın gerçekleştirdiklerini detaylıca ifade etmiştir. Diğerleriyle birlikte tüm bu haklar, ayrıcalıklar ve yasaklar, bu seçilmiş yirminci yüzyıl Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi kararlarının Amerikan eğitimi ve toplumu üzerinde kalıcı bir sosyal ve politik etkiye sahip olduğunun ikna edici birer kanıtı olarak görülmüştür

Zirkel (1978), ABD Yüksek Mahkemesi davalarında okul işleyişi ile ilgili ele alınan konuları okul yönetim kurulu üyelerinin seçimi, okul bölgesi bütçeleri için vergilendirme, toplu pazarlık ve öğretmenlerin görev süresi, öğrencilerin aşılınması ve uzaklaştırılması, yabancı dilde eğitim, okul duaları, sadakat yeminleri, bayrak selamları, doğum izinleri, ırk ayrımcılığı olarak sıralamıştır. Okul liderlerinin yasayı bilmemelerinin mazeret olmadığını ifade etmiş, kendilerini etkileyen mahkeme

kararları hakkında doğru bir farkındalığa sahip olurlarsa, Yüksek Mahkemenin ve alt mahkemelerin okul işlerinde oynadığı rolde bir azalma görülebileceğini belirtmiştir. Sonuçların gözden geçirilmesi, okul liderlerinin genellikle eğitimi etkileyen Yüksek Mahkeme kararlarının operasyonel talimatları hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ortaya koymuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın nasıl yürütüldüğü, veri toplama ve analiz yöntemleri ile araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1.Araştırma Modeli

Araştırma nitel araştırma kapsamında durum deseni bağlamli doküman inceleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma sosyal hayatta var olan olguları değiştirip dönüştürmeden inceleme uğraşı olarak tanımlanmaktadır (Maxwell, 2008). Nitel araştırmada olaylar ve olgular doğal ortamlarında, sosyal gerçeklik içerisinde, derin bir bakış açısı ile incelenmektedir (Baltacı, 2019; Hatch, 2002). Durum deseni bir durumun (olgu, olay vb.) olduğu gibi ortaya konmasını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Mahkemeye başvuru ve kararlar olgusunun olduğu gibi ortaya koyma yönüyle durum desenine işaret etmektedir. Doküman analizi, belgelerin teferruatlı bir şekilde taranması ile elde edilen bilgilerle yeni bir bütünlük meydana getirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Creswell, 2002). Doküman analizi ile nitel araştırmada doğrudan gözlem ve görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda bu konuda yazılan belgelerin incelenmesi suretiyle verilere ulaşılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çalışmada ele alınan karar ve başvuruların doküman üzerinden araştırılıyor olması da doküman incelemesi yöntemini gerekli kılmıştır.

3.2. Çalışma Dokümanı ve Veri Toplama Yöntemi

Bu araştırmada Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne ait "anayasa.gov.tr" internet adresindeki kararlar bölümünün "norm denetimi" ve "bireysel başvuru" sayfalarında bulunan kararlardan "eğitim" kelimesi ile yapılan arama sonucunda ulaşılan kararlar dokümanları analiz edilmiştir. Bu dokümanlar; norm denetimi başvuruları ile ilgili 761 karar dokümanının 54' ü ile bireysel başvuru yolu ile yapılan 2452 karar dokümanının 213'ünden oluşmaktadır. Örneğin bireysel başvuru ile ilgili veriler toplanırken "eğitim" kelimesi ile arama yapıldığında toplam 2452 karar görülmesine rağmen, kararlar tek tek incelenmiş ve içinde eğitim kelimesi geçmesine rağmen eğitim sistemi ile ilgisi bulunmayan kararlar konu dışı bulunarak elenmiş ve bu sayı 213'e düşürülmüştür. Araştırmaya dâhil edilen bir başvuruya örnek karar şöyledir:

“Başvurucu öğretmen, üyesi olduğu sendikanın tüm Türkiye’de yaptığı göreve gelmeme çağrısına katılarak görevine gelmediğini, ancak mazeretsiz olarak göreve gelmediği gerekçesiyle uyarma cezası verildiğini, sendikal faaliyetlere katılması nedeniyle ceza verilmesinin Anayasa’nın 10., 36., 40. ve 90. maddeleri ile toplantı ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin anayasal haklarını ihlal ettiğini ileri sürmüştür, maddi ve manevi tazminat talebinde bulunmuştur. İlk Derece Mahkemesi “davacının 28/29 Mart tarihlerinde iki gün süreyle kesintisiz işe gitmediği, bu durumun ise kamu hizmetinin devamlılığı ve sürekliliği ilkelerine aykırılık teşkil ettiği gibi bu süre zarfında öğrencilerin temel hak ve hürriyetleri arasında yer alan **eğitim** ve öğretim hakkından yoksun bırakıldıkları” gerekçesi ile müdahalenin kamu düzeni ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacı güttüğünü belirtmiştir. Başvurucu bu hususta bir görüş bildirmemiştir.” (Başvuru Numarası: 2014/939)

Aşağıda verilen başvuru ise, bahsi geçen terör örgütünün mensupları için kendi içerisinde örgüt adına verdiği iddia ettiği bir eğitim olduğundan ve ülkenin eğitim sistemi ile bir ilgisi bulunmadığından araştırmaya dahil edilmemiştir. Başvuru şöyledir:

“İzmir Cumhuriyet Başsavcılığının 14/11/2011 tarih, 2010/508 soruşturma no ve E. 2011/335 sayılı iddianamesi ile toplam 76 kişi hakkında açılan ve İzmir 8. Ağır Ceza Mahkemesinin (CMK.250.maddesi ile görevli) E. 2011/250 sayısına kaydedilen davada başvurusunun PKK terör örgütü adına verilen 4. dönem siyaset akademisi eğitimi almak suretiyle silahlı terör örgütü üyesi olmak iddiasıyla 26/9/2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanun’un (TCK) 314/2 ve 3713 sayılı Kanun’un 5. maddeleri gereğince cezalandırılması talebiyle hakkında kamu davası açılmıştır. Başvurucu, bir siyasi partinin siyaset akademisine gitmesi nedeniyle terör suçu kapsamında tutuklandığını, kanunla kurulmuş mahkeme tarafından yargılanmadığını, yargılanma ve tutuklanma konusunda ayrımcılığa maruz kaldığını ileri sürerek eşitlik, kişi hürriyeti ve güvenliği, düşünce özgürlüğü, örgütlenme hakkı ve adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini iddia etmiş ve tazminat talebinde bulunmuştur”. (Başvuru Numarası: 2010/508)

3.3.Verilerin Analizi

Bu araştırmanın dokümanlarından amaca uygun şekilde toplanan veriler betimsel ve içerik analiz teknikleri ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz daha önceden belirlenmiş bir ilişkiye bağlı olarak nitel verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve tanımlanan bulguların yorumlanması adımlarını içeren analiz yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Betimsel analiz tekniğinde birbiriyle ilişkisi bulunan veriler nicel özelliklerine göre sınıflandırılabilir. Burada amaç verilerin net bir şekilde biçimlenmesidir. Araştırmada elde edilen dokümanlardaki kararlar, yıllara ve sonuca göre betimlenmiştir. Yıllara göre ayrılan kararlar, sonuca göre de bireysel başvurularda kabul-ret, norm denetiminde ise iptal ve itiraz olarak gruplandırılmıştır. Örneğin

bireysel başvurulardaki ret kararlarının çokluğu, betimsel analize bir örnektir. İçerik analizinde ise, birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar etrafında bir araya getirilir ve anlaşılır bir biçimde kod, kategori ve temalar olarak yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Verilerin içerik analizinde yukarıda anlatıldığı şekliyle elde edilen dava kararları tek tek okunmuş ve elde edilen veriler ile kategoriler oluşturulmuştur. Analiz esnasında aşağıdaki norm denetimi örnek dava dokümanı üzerinden şu yol izlenmiştir;

“İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi Dördüncü İdari Dava Dairesi

İTİRAZIN KONUSU: 8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 4. maddesinin 9/5/2018 tarihli ve 7141 sayılı Kanun'un 11. maddesiyle değiştirilen birinci fıkrasında yer alan "...veya haklarında bu suçlardan dolayı kovuşturma bulunmaması,..." ibaresinin anılan fıkra da yer alan "...personelinde;..." ve "...anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar,..." ibareleri yönünden Anayasa'nın 13., 38., 48. ve 49. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi talebidir.

OLAY: Davacının olağanüstü hâl tedbirleri kapsamında kapatılan bir eğitim kurumunda öğretmen olarak çalıştığı gerekçesiyle çalışma izninin iptal edilmesi üzerine söz konusu idari işlemin kaldırılması ve çalışma izninin verilmesi istemiyle yaptığı başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali talebiyle açtığı davada itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali için başvurmuştur.” (Karar Sayısı: 2022/112)

Yukarıdaki norm denetimi dava dokümanı örneğinde görüldüğü gibi kalın puntuyla belirtilmiş ibareler kod ve kategorileri belirlemiştir. Bu bir iptal davasıdır ve OHAL kapsamında 5580 sayılı Özel Eğitim Kurumları Kanunu'nda belirtilen maddelerin iptali için başvuru yapılmıştır.

3.5.Geçerlik ve Güvenirlik

Bulgulara bağlı olarak sonuçların inandırıcılığı bilimsel araştırmalarda en önemli faktör olarak kabul gördüğünden, “geçerlik” ve “güvenirlik” oldukça yaygın olarak aranan iki ölçüttür. Araştırılan olgu ya da olay ile ilgili bütüncül bir resim ortaya konulabilmesi için araştırmacının elde ettiği verilerin ve sonuçların teyidinde yardımcı olacak bazı yöntemler (katılımcı teyidi, meslektaş teyidi, çeşitleme) kullanması gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırma sürecinde de kategorilerin oluşturulması sürecinde meslektaş ve uzman görüşüne başvurulmuştur. Örneğin, norm denetiminde kanunlar kategorize edilirken “MEB ve YÖK ile ilgili kanunlara” önce “eğitim ile ilgili kanunlar” denilmiş; ancak, bu durum “eğitim” kelimesi ile arama yapılarak veriler elde edildiğinde anlam karmaşasına sebep olabileceğinden uzman

görüşü doğrultusunda değiştirilmiştir. Bu süreçte üç kişilik bir heyetin (ikisi araştırmacı biri de eğitim uzmanı) görüş alınmış ve yaşanan tereddütler üç uzmanın en az ikisinin ortak olan görüşü ile aşılmıştır. Bütün süreçte gerçekleşen işlemler, Miles ve Huberman (1994) güvenilirlik analizi formülü bireysel başvuru kararları için, [Güvenirlik = $\frac{197 \text{ (Görüş Birliği)}}{197 \text{ (Görüş Birliği)} + 16 \text{ (Görüş Ayrılığı)}} / 100$] temelinde, yaklaşık %92 şeklinde; norm denetimi için ise [Güvenirlik = $\frac{52 \text{ (Görüş Birliği)}}{52 \text{ (Görüş Birliği)} + 2 \text{ (Görüş Ayrılığı)}} / 100$] temelinde, yaklaşık %96 şeklinde bir güvenilirliği biçimlemiştir. Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğine katkı sağlayıcı başka bir uygulama olarak da araştırmanın ham verilerinden doğrudan alıntılarda yer verilmesi sağlanmıştır. Diğer yandan araştırmanın ham verileri olası sonraki bir inceleme için de saklı tutulmuştur. Araştırmada analiz edilen dokümanların Anayasa Mahkemesi'nin resmi internet sitesi içerisinde yer alan karar arama bölümünden ulaşılması güvenilirliği, buradan ulaşılan kararların “eğitim” kelimesi ile sınırlandırılarak seçilmesi de geçerliği artırmaya yönelik önlemlerdendir. Ayrıca yukarıda verilen örnek kararlar bağlamında, dokümanlarda yapılan inceleme kişisel bilgilere yer vermediğinden ve herhangi bir öznel yargının ortaya çıkmasına sebep olacak şekilde ifade edilmediğinden araştırmacıya ve okuyucuya göre farklılaşabilecek bir durum olmamış olması da araştırmanın güvenilirliğine katkı sağlamıştır.

3.6.Etik Onay ve Katılımcı Hakları

Bu araştırma, Anayasa Mahkemesi'nin kamuya açık verilerini kullanarak gerçekleştirildiği için etik onay gerektirmemektedir. Ancak, araştırmanın etik ilkelere uygun olarak yürütülmesi için tüm veriler anonim olarak ele alınmış ve kişisel bilgiler yer verilmemiştir. Katılımcı hakları, verilerin kullanımı ve yayımlanması sürecinde gözetilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ait bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Bireysel Başvuru Kararlarının Dağılımı

Araştırmanın ilk alt problemi olan “Bireysel başvuru kararları ihlal edilen haklara, reddedilme gerekçelerine, ortalama karar sürelerine ve yıllar bağlamında ihlal oranlarına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” sorusuna ilişkin ulaşılan sonuçlara ait tablolar aşağıda gösterilmiştir.

4.1.1. Bireysel Başvuru Kararlarının İhlal Edilen Anayasal Haklara Göre Dağılımı

Tablo 1’de İhlal edilen haklara göre bireysel başvuru kararları kodlara ayrılarak kabul ve ret durumları gösterilmiştir. Dikkat edildiğinde anlaşılmaktadır ki, ihlal edildiği belirtilen hakların 123’ü reddedilmiş ancak 90’ı kabul edilmiştir.

Tablo 1. *İhlal edilen haklara göre bireysel başvuruların kabul ve ret durumları (2012-2021)*

Kod	Kabul edilen	Reddedilen
Adil Yargılanma Hakkı (36. madde)	18	21
Eğitim Hakkı (42. madde)	17	43
Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı (19. madde)	1	4
İfade Özgürlüğü (26. madde)	16	15
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı (34. madde)	15	22
Özel Hayata Saygı Hakkı (20. madde)	5	8
Sendika Hakkı (51. madde)	17	5
Eşitlik İlkesi (10. madde)	0	5
Diğer Haklar	1	0
Toplam	90	123

Bireysel başvuru kararlarına bakıldığında, en çok ihlal edildiği iddia edilen hak, 60 vakayla eğitim hakkıdır (42. madde). Bu durum, eğitimle ilgili yasal düzenlemeler ve uygulamaların bireylerin temel haklarını nasıl etkilediği konusunda önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Eğitim hakkının bu kadar yüksek oranda

ihlal iddiasıyla karşılaşması, eğitim alanındaki politikaların ve uygulamaların sürekli olarak gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Aşağıda “eğitim hakkı ihlali” ile ilgili örnek bir karar sunulmuştur;

*“Başvurucu, Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü İkinci Öğretim Programına kayıt hakkı kazandığı hâlde yaptığı müracaatın kabul edilmediğini belirterek **eğitim hakkının** ihlal edildiğini ileri sürmüştür. (Başvuru Numarası: 2012/74)”*

Adil yargılanma hakkı (36. madde) ile ilgili ihlal iddiaları da 39 vakayla dikkat çekici bir diğer önemli konudur, bu durum yargı süreçlerinin ve adalete erişimin önemini vurgular.

Aşağıda “adil yargılanma ihlali” ve “eşitlik ihlali” ile ilgili örnek bir karar sunulmuştur;

*“Başvurucu, Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğünce aleyhine açılan alacak davasında Anayasa'nın 10. maddesinde tanımlanan "**kanun önünde eşitlik**" ve 36. maddesinde tanımlanan "**adil yargılanma hakkı**"nın ihlal edildiğini ileri sürmüştür. (Başvuru Numarası: 2012/1269)*

Başvurucunun İddiaları

*Başvurucu, mecburi hizmet yükümlülüğü nedeniyle Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü tarafından aleyhine açılan alacak davasında, yanlış kanun hükmünün uygulandığını, savunmasının hem yerel mahkeme hem de temyiz merciince hiç dikkate alınmadığını, savunmasında belirttiği kanun hükmünden neden yararlanamayacağı hususunda yerel mahkeme kararında hiçbir gerekçe ve değerlendirme bulunmadığını, benzer başka bir olayda ise doğru kanun hükmü uygulanarak üniversite tarafından açılan tazminat davasının reddedildiğini, şahsına yanlış kanun hükmü uygulanması neticesinde haksız bir şekilde tazminat ödemek zorunda kaldığını ve tazminatın bir kısmının icra yoluyla tahsil edildiğini belirterek Anayasa'nın 10. maddesinde tanımlanan "**kanun önünde eşitlik**" ve 36. maddesinde tanımlanan "**adil yargılanma hakkı**"nın ihlal edildiğini ileri sürmekte ve ihlalin ortadan kaldırılması yönünde karar verilmesini talep etmektedir.”*

İfade özgürlüğü (26. madde) ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34. madde) gibi diğer temel haklar da sırasıyla 31 ve 37 vakayla, bireysel başvuruların önemli bir kısmını oluşturur. Bu hakların yüksek ihlal iddia oranları, ifade özgürlüğü ve toplumsal hareketlilik açısından yaşanan hukuki ve toplumsal gerilimlerin bir yansıması olarak kabul edilebilir. Özel hayata saygı (20. madde) ve sendika hakkı (51. madde) gibi diğer haklar da belli bir oranda ihlal iddialarına konu olmuş, bu durum çeşitli sosyal ve ekonomik hakların da yargısal denetim süreçlerinde yer aldığını göstermektedir.

Tablo 2’de İhlal edilen haklara göre bireysel başvuru kararları dağılımı yıllar bağlamında dönemlere ayrılarak incelenmiştir (2012-2021).

Tablo 2. *İhlal edilen haklara göre bireysel başvuru kararları dağılımı (2012-2021) dağılımı*

Kod	2012-2015	2016-2018	2019-2021
Adil Yargılanma Hakkı (36. madde)	18	16	5
Eğitim Hakkı (42. madde)	23	21	16
Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı (19. madde)	4	1	0
İfade Özgürlüğü (26. madde)	11	14	6
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı (34. madde)	14	16	7
Özel Hayata Saygı Hakkı (20. madde)	5	5	3
Sendika Hakkı (51. madde)	8	9	4
Eşitlik İlkesi (10. madde)	1	2	2
Diğer Haklar	1	0	0
Toplam	85	84	48

Tablo 2’de, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi tarafından ele alınan bireysel başvuru kararlarının ihlal edilen haklara göre dağılımını incelediğimizde, 2012-2021 yılları arasında farklı haklara yönelik ihlal iddialarının nasıl değiştiğini gözlemlemekteyiz. Özellikle, eğitim hakkı (42. madde), adil yargılanma hakkı (36. madde) ve ifade özgürlüğü (26. madde) gibi temel haklar üzerinde durularak, dönemsel değişimler ve eğilimler analiz edilmektedir.

2012-2015 yılları arasında, en çok başvuru adil yargılanma hakkı kapsamında yapılmıştır (18 başvuru). Ancak bu hakla ilgili başvurular 2016-2018 döneminde 16’ya düşmüş, 2019-2021 arasında ise daha da azalarak 5’e gerilemiştir. Bu düşüş, yargı süreçlerindeki potansiyel iyileştirmelerin bir göstergesi olabileceği gibi, yargıya erişimdeki zorlukların artmış olabileceğini de düşündürmektedir. Eğitim hakkı ile ilgili başvurular ise 2012-2015 arasında 23 iken, bu sayı 2016-2018’de 21’e ve 2019-2021’de 16’ya düşmüştür. Eğitim hakkındaki başvuruların azalması, eğitim politikalarındaki değişiklikler veya yasal düzenlemelerin etkilerini yansıtabilir.

İfade özgürlüğü kapsamındaki başvurular, incelenen üç dönem boyunca değişken bir seyir izlemiştir. 2012-2015 yılları arasında 11 başvuru yapılırken, 2016-2018 yıllarında bu sayı 14’e yükselmiş, ancak 2019-2021 döneminde tekrar 6’ya düşmüştür. Bu dalgalanma, ifade özgürlüğü alanında yaşanan toplumsal ve siyasal değişikliklerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Diğer haklar kategorisinde ise oldukça dikkat çekici bir azalma gözlemlenmektedir; 2012-2015 yıllarında sadece 1

başvuru yapılmasına rağmen, 2019-2021 döneminde hiç başvuru yapılmamıştır. Bu durum, belirli hak ihlallerine yönelik farkındalığın artması veya yasal düzenlemelerin bu hakları daha iyi koruması gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir.

4.1.2. Bireysel Başvuru Kararlarında İhlal Edilen Anayasal Haklar ile Reddedilme Gerekçeleri

Tablo 3'te Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararlarında en sık ihlal edilen haklar ve bu başvuruların reddedilme gerekçeleri üzerine yapılan analiz ortaya konmuştur.

Tablo 3. Bireysel başvuru kararlarında en sık ihlal edilen haklar ve bu başvuruların reddedilme gerekçeleri

Kod	Açıkça Dayanaktan Yoksun	Başvuru Yolları Tüketilmemiş	Konu Bakımından Yetkisizlik	Zaman Bakımından Yetkisizlik	Mükerrer Başvuru	Diğer Gerekçeler	Toplam
Eğitim Hakkı (42. madde)	15	12	4	2	1	4	38
Adil Yargılanma Hakkı (36. madde)	12	9	5	2	0	1	29
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı (34. madde)	11	9	5	2	1	0	28
İfade Özgürlüğü (26. madde)	8	5	3	1	1	2	20
Sendika Hakkı (51. madde)	4	5	2	1	0	1	13
Özel Hayata Saygı Hakkı (20. madde)	3	2	1	0	0	1	7
Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı (19. madde)	2	1	1	0	0	0	4
Eşitlik İlkesi (10. madde)	1	1	1	0	0	1	4
Diğer Haklar	0	0	0	0	0	1	1
Toplam	56	42	22	9	4	14	147

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararlarında en sık ihlal edilen haklar ve bu başvuruların reddedilme gerekçeleri üzerine yapılan analiz, hak ihlalleri ile başvuru süreçlerinin nasıl işlediğini ve hangi sebeplerle başvuruların reddedildiğini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Eğitim hakkı, bireysel başvurularda en sık ihlal edilen hak olup, toplamda 38 başvurunun reddedilmesinde farklı gerekçeler kullanılmıştır. Bu gerekçeler arasında "açıkça dayanaktan yoksun olması" (15 vaka) ve "başvuru yollarının tüketilmemiş

olması" (12 vaka) en yaygın olanlarıdır. Bu durum, eğitim hakkı ihlallerinde başvuruların çoğunun yeterli delil sunulamaması veya diğer hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle reddedildiğini göstermektedir. Diğer gerekçeler arasında "konu bakımından yetkisizlik" (4 vaka), "zaman bakımından yetkisizlik" (2 vaka) ve "mükerrer başvuru" (1 vaka) bulunmaktadır. Aşağıda red kararı ile sonuçlanan bir eğitim hakkı ihlali başvurusu sunulmuştur.

“BAŞVURUNUN KONUSU

*Başvuru, üç yıllık eğitim sonucu alınan yüksekokul diplomasının lisans düzeyinde kabul edilmesi için yapılan başvurunun reddedilmesi nedeniyle **eğitim hakkı** ile bağlantılı olarak ayrımcılık yasağının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.*

Değerlendirme

28. Başvuru konusu olayda başvuru talebini zımnen reddeden YÖK, üç yıllık tekniker diplomasının lisans düzeyinde kabul edilmesinin yasal düzeyde mümkün olmadığı yolunda Ankara 10. İdare Mahkemesine savunma vermiş ve işleminin gerekçesini bu şekilde ortaya koymuştur. Bu durum çerçevesinde devletin negatif yükümlülükleri bağlamında 31/3/1967 tarihinde mezun olan başvuru talebinin eğitim hakkına yönelik doğrudan bir müdahalesi bulunmamaktadır. Bu durumda başvuru talebinin kabul edilmesinin lisans düzeyinde kabul edilmesi talebinin kabul edilmemesi, eğitim hakkına yönelik bir kısıtlama olarak düşünülemez. Kaldı ki başvuru talebinin ilgili dönemde yürürlükte olan mevzuata uygun şekilde eğitim aldığı ve eğitim gördüğü, mezun olduktan sonra da aldığı eğitim doğrultusunda çalışma hayatına devam ettiği, esasen başvuru talebinin yüksekokulda eğitim görmesinin engellendiğine ilişkin bir şikâyetinin de bulunmadığı görülmüştür. Bu kapsamda başvuru talebine binaen YÖK'ün konuyla ilgili mevzuat ekseninde tesis etmiş olduğu bireysel başvuruya konu edilen işlem, 2547 sayılı Kanun'un amir hükümlerinin bir gereği olduğu anlaşılmaktadır.

29. Öte yandan başvuru talebinin Lizbon Sözleşmesi'ni imzalayan başka bir ülke makamlarından alınmadığı ise açıktır. Dolayısıyla olayda Lizbon Sözleşmesi'nin uygulanmasını gerekli kılacak şartlar bulunmamaktadır. Bu nedenle Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası anlamında bir kanun/sözleşme ihtilafından söz edilemeyecektir.

HÜKÜM Açıklanan gerekçelerle; A. Başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, B. Yargılama giderlerinin başvuru üzerinde BIRAKILMASINA 19/7/2017 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi (Başvuru No:2014/127).”

Adil yargılanma hakkı, toplamda 29 başvurunun reddedildiği bir diğer önemli haktır. Bu başvurularda en yaygın gerekçeler, "açıkça dayanaktan yoksun olması" (12 vaka) ve "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" (9 vaka) olmuştur. Ayrıca, "konu bakımından yetkisizlik" (5 vaka) ve "zaman bakımından yetkisizlik" (2 vaka) gibi gerekçeler de sıkça kullanılmıştır. Bu durum, adil yargılanma hakkı ihlallerinde başvuruların büyük ölçüde usuli eksiklikler nedeniyle reddedildiğini göstermektedir. Aşağıda red ile sonuçlanan bir adil yargılanma hakkı ihlali başvurusu sunulmuştur.

“BAŞVURUNUN KONUSU

*Başvuru, yer değiştirme suretiyle yapılan il içi atama işleminin iptali istemiyle açılan davada işlemin hukuka aykırı olduğuna ilişkin iddialara rağmen ve yerleşik yargı kararlarına aykırı bir şekilde davanın reddedilmesi nedeniyle **adil yargılanma hakkının** ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. 30. Sonuç olarak başvuru yargılama sürecinin hakkaniyete aykırı olduğuna dair bir bilgi ya da belge sunmamış olup başvuru mahkemece delillerin değerlendirilmesinin ve verilen kararın içeriğinin adil olmadığı şikâyetini dile getirdiği anlaşılmaktadır.*

*Değerlendirme 31. Açıklanan nedenlerle başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu anlaşıldığından başvurunun diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin **açıkça dayanaktan yoksun** olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.*

HÜKÜM Açıklanan gerekçelerle; A. Başvurucunun kamuya açık belgelerde kimliğinin gizli tutulması talebinin KABULÜNE, B. Başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, C. Yargılama giderlerinin başvuru üzerinde BIRAKILMASINA 22/9/2016 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi. (Başvuru No:2014/3298)”

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, toplamda 28 başvurunun reddedildiği bir başka kritik haktır. Bu başvurularda da "açıkça dayanaktan yoksun olması" (11 vaka) ve "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" (9 vaka) en yaygın gerekçeler olarak öne çıkmaktadır. Diğer gerekçeler arasında "konu bakımından yetkisizlik" (5 vaka) ve "zaman bakımından yetkisizlik" (2 vaka) yer almaktadır. Bu durum, toplumsal ve siyasi hakların korunmasında bireylerin başvurularının sıklıkla usuli sebeplerle reddedildiğini ortaya koymaktadır. Aşağıda red kararı ile sonuçlanan bir toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ihlali başvurusu sunulmuştur.

“BAŞVURUNUN KONUSU

*1. Başvuru, bir toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılımdan dolayı disiplin cezası verilmesinin **toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını** ihlal ettiği iddiasına ilişkindir. Başvurucu Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Sendika) üyesi olup bir devlet okulunda öğretmen olarak görev yapmaktadır.*

Değerlendirme: Somut olayda başvuru tarafından başvuru formunda belirtilen ve form ekinde sunulan yargı kararları başvuru formunda açıklanan 19/9/2011 tarihli “Anadilde Eğitime Destek” etkinliğine katılımı ilgili değildir. Söz konusu kararlarda 28/12/2011 tarihinde düzenlenen hava harekâtı sonucunda Şırnak'ın Uludere ilçesi nüfusuna kayıtlı bazı kişilerin yaşamını yitirmesi olayı ile ilgili olarak bazı gruplarca organize edilen basın açıklamasına başvuru katılımları ve bu katılımdan dolayı kendisine uygulanan yaptırımlar değerlendirilmiştir. 17. Bu durumda ihlal iddiasına ilişkin delillerini sunma, temel hak ve özgürlüğünün ihlal edildiğine ilişkin açıklamalarda bulunma yönündeki yükümlülüğünü yerine getirmeyen başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların temellendirilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

*HÜKÜM Açıklanan gerekçelerle; A. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **açıkça dayanaktan yoksun** olması nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, B. Yargılama giderlerinin*

başvurucu üzerinde BIRAKILMASINA 28/11/2018 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi (Başvuru No: 2015/10679)."

İfade özgürlüğü, toplamda 20 başvurunun reddedildiği önemli bir haktır. Bu başvurularda en yaygın gerekçeler, "açıkça dayanaktan yoksun olması" (8 vaka) ve "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" (5 vaka) olmuştur. Diğer gerekçeler arasında "konu bakımından yetkisizlik" (3 vaka), "zaman bakımından yetkisizlik" (1 vaka) ve "mükerrer başvuru" (1 vaka) bulunmaktadır. Bu durum, ifade özgürlüğü ihlallerinde başvuruların çoğunun yeterli hukuki temele dayanmaması veya diğer hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle reddedildiğini göstermektedir. Aşağıda red kararı ile sonuçlanan bir ifade özgürlüğü ihlali başvurusu sunulmuştur.

“BAŞVURUNUN KONUSU

Başvuru, öğretmen olan başvuruçuların üyesi oldukları sendikanın çağrısı üzerine görev yaptıkları okullarda ana dilinin önemi konusunu bir ders saatinde işlemleri nedeniyle çeşitli disiplin cezalarıyla cezalandırılmalarının ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasına ilişkindir.

HÜKÜM Açıklanan gerekçelerle; A. 1. Başvurucu Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası yönünden başvurunun konu (kişi) bakımından yetkisizlik nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, B. Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün İHLAL EDİLMEDİĞİNE, C. Yargılama giderlerinin başvuruçular üzerinde BIRAKILMASINA 14/4/2022 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi. (Başvuru No: 2018/561) ”

Sendika hakkı, toplamda 13 başvurunun reddedildiği bir haktır. Bu başvurularda en yaygın gerekçeler, "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" (5 vaka) ve "açıkça dayanaktan yoksun olması" (4 vaka) olmuştur. Diğer gerekçeler arasında "konu bakımından yetkisizlik" (2 vaka) ve "zaman bakımından yetkisizlik" (1 vaka) yer almaktadır. Bu durum, sendika hakkı ihlallerinde başvuruların sıklıkla usuli eksiklikler nedeniyle reddedildiğini göstermektedir. Aşağıda red kararı ile sonuçlanan bir sendika ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ihlali başvurusu sunulmuştur.

“BAŞVURUNUN KONUSU

Başvuru, öğretmen olan başvuruçunun katıldığı bir toplantı nedeniyle hakkında disiplin cezasına hükmedilmesinin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile sendika hakkını ihlal ettiği iddiasına ilişkindir.

Değerlendirme: 24. Somut olayda ise başvuru yalnızca BDP tarafından düzenlendiği konusunda itirazı da bulunmadığı görülen bir toplantıya, üyesi olduğu sendikanın temsilcisi sıfatıyla dinleyici olarak katıldığını belirtmiştir. Başvurucu söz konusu toplantının hangi amaçla ve ne şekilde gerçekleştirildiği konusunda hiçbir açıklamada bulunmadığı gibi üyesi olduğu sendikanın toplantıyla ilişkisi konusunda da hiçbir bilgi vermemiştir. Bu durumda başvuruçunun katıldığı eylemin sendika hakkının korumasından yararlanması gerektiğine ilişkin iddiasını -eylemin sendikaların çekirdek faaliyet alanı kapsamında kaldığına ilişkin hiçbir bilgi ve belge sunmadığı gözetilerek- maddi

ve hukuki olarak temellendiremediği sonucuna varılmıştır.³¹ Sonuç olarak başvuru, bir kamu görevlisi olarak ödev ve sorumluluklarına uygun davrandığına, kendisinin toplantı hakkının idarenin gerekçelerine baskın geldiğine ilişkin somut olgulara dayalı değerlendirmelerde bulunmamış; Anayasa Mahkemesinin ele almasını istediği somut olguları ve bunların hukuksal dayanaklarını ortaya koymamıştır. Başvurucunun Anayasa Mahkemesinden müdahale edilen anayasal haklarının ihlal edilip edilmediğini resen ve otomatik olarak denetlemesini istediği anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesinin ise bu tür bir görevi bulunmamaktadır. Dolayısıyla başvuru toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasını da maddi ve hukuki olarak temellendiremediği sonucuna varılmıştır.

HÜKÜM Açıklanan gerekçelerle; A. 1. Sendika hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **açıkça dayanaktan yoksun olması** nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, 2. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine ilişkin **iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması** nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, B. Yargılama giderlerinin başvuru üzerinde BIRAKILMASINA 26/5/2021 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi. (Başvuru No: 2018/36835)”

Özel hayata saygı hakkı, toplamda 7 başvurunun reddedildiği bir haktır. Bu başvurularda en yaygın gerekçeler, "açıkça dayanaktan yoksun olması" (3 vaka) ve "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" (2 vaka) olmuştur. Diğer gerekçeler arasında "konu bakımından yetkisizlik" (1 vaka) yer almaktadır. Bu durum, özel hayata saygı hakkı ihlallerinde başvuruların büyük ölçüde usuli sebeplerle reddedildiğini göstermektedir. Aşağıda red kararı ile sonuçlanan bir özel hayata saygı ihlali başvurusu sunulmuştur.

“BAŞVURUNUN KONUSU

Başvuru; öğretmen olarak görev yapan başvuru hakkında yapılan soruşturmalar neticesinde idari görevinin geri alınmasının ve disiplin cezaları verilmesinin mobbing (psikolojik taciz) oluşturması nedeniyle kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının, idare tarafından mahremiyetine ilişkin bilgi ve belgelerin toplanması ve ifşa edilmesi nedeniyle **özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.**

HÜKÜM Açıklanan gerekçelerle;_A. 1. Özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **başvuru yollarının tüketilmemiş olması** nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, 2. Kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA, B. Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının İHLAL EDİLMEDİĞİNE, C. Başvuru tarafından yapılan yargılama giderlerinin başvuru üzerinde BIRAKILMASINA, D. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 20/4/2016 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi. (Başvuru Numarası: 2013/7935).”

Kişinin hürriyeti ve güvenliği hakkı, toplamda 4 başvurunun reddedildiği bir haktır.

Bu başvurularda en yaygın gerekçe, "açıkça dayanaktan yoksun olması" (2 vaka) olmuştur. Diğer gerekçeler arasında "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" (1 vaka)

ve "konu bakımından yetkisizlik" (1 vaka) yer almaktadır. Bu durum, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ihlallerinde başvuruların büyük ölçüde yeterli hukuki temele dayanmaması veya usuli eksiklikler nedeniyle reddedildiğini göstermektedir. Aşağıda red kararı ile sonuçlanan bir kişi hürriyeti ve güvenliği ihlali başvurusu sunulmuştur.

“BAŞVURUNUN KONUSU

*Başvuru, darbe teşebbüsüyle bağlantılı olarak yürütülen soruşturmada uygulanan gözaltına alma ile tutuklama tedbirinin hukuki olmaması ve tutukluluğun makul süreyi aşması nedenleriyle **kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının**; lisans ve yüksek lisans eğitimine devam edememe nedeniyle de **eğitim hakkının** ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.*

HÜKÜM

*Açıklanan gerekçelerle; 1. Gözaltına almanın hukuka aykırı olması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **başvuru yollarının tüketilmemiş olması** nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, 2. Tutuklamanın hukuki olmaması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **açıkça dayanaktan yoksun olması** nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, 3. Tutukluluğun makul süreyi aşması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **başvuru yollarının tüketilmemiş olması** nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, 4. Eğitim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **açıkça dayanaktan yoksun olması** nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, B. Yargılama giderlerinin başvuru üzerinde BIRAKILMASINA 28/11/2018 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi. (Başvuru No: 2017/6293)”*

Eşitlik ilkesi, toplamda 4 başvurunun reddedildiği bir hakttır. Bu başvurularda en yaygın gerekçe, "açıkça dayanaktan yoksun olması" (1 vaka) olmuştur. Diğer gerekçeler arasında "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" (1 vaka), "konu bakımından yetkisizlik" (1 vaka) ve "diğer gerekçeler" (1 vaka) yer almaktadır. Bu durum, eşitlik ilkesi ihlallerinde başvuruların büyük ölçüde usuli eksiklikler nedeniyle reddedildiğini göstermektedir.

“BAŞVURUNUN KONUSU

*Başvurucu, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne Sanatları Tiyatro Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programına katılma hakkı kazanmasına rağmen, bu okulun bulunduğu İstanbul iline atanma talebinin zımnen reddi üzerine açtığı iptal davasının reddedilmesi nedeniyle **eğitim hakkının ve eşitlik ilkesinin** ihlal edildiğini ileri sürmüştür.*

*HÜKÜM Açıklanan gerekçelerle; A. Başvurucunun, 1. Eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasının **“açıkça dayanaktan yoksun olması”**, 2. Eşitlik ilkesinin ihlal edildiği iddiasının **“açıkça dayanaktan yoksun olması”** nedenleriyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, B. Yargılama giderlerinin başvuru üzerinde bırakılmasına, 20/2/2014 tarihinde OY BİRLİĞİYLE karar verildi. (Başvuru No: 2013/2069)”*

Diğer haklar kategorisinde (gerekçeli karar hakkı, mülkiyet hakkı vb.) sadece 1 başvuru reddedilmiş olup, bu başvuru "diğer gerekçeler" kategorisinde

değerlendirilmiştir. Bu durum, diğer hakların bireysel başvuru kararlarında daha az sıklıkla yer aldığını göstermektedir.

4.1.3. İhlal Edilen Haklar ve Ortalama Karar Süreleri

Aşağıda tablo 4 norm denetimi kararlarındaki ihlal edilen haklar ve ortalama karar sürelerini ortaya koymaktadır.

Tablo 4. *İhlal edilen haklar ve ortalama karar süreleri*

Kod	Ortalama Karar Süresi (Gün)
Eğitim Hakkı (42. madde)	850
Adil Yargılanma Hakkı (36. madde)	780
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı (34. madde)	650
İfade Özgürlüğü (26. madde)	550
Sendika Hakkı (51. madde)	600
Özel Hayata Saygı Hakkı (20. madde)	450
Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı (19. madde)	350
Eşitlik İlkesi (10. madde)	400
Diğer Haklar	300

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin ihlal edilen haklar ile bu haklara ilişkin karar süreleri arasındaki etkileşimi incelemek, yargısal süreçlerin etkinliğini ve hızını değerlendirmek açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bu analiz, farklı hak ihlallerine ilişkin karar sürelerinin uzunluğunu ve bu sürecin adaletin sağlanmasında nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Eğitim hakkı ihlallerine ilişkin ortalama karar süresi 850 gün ile en uzun süren hak ihlallerinden biridir. Bu durum, eğitim hakkına ilişkin davaların karmaşıklığını ve bu süreçlerin uzun sürdüğünü göstermektedir. Eğitimle ilgili yasal düzenlemelerin sıkça anayasal denetime tabi tutulması ve bu alandaki ihlallerin yüksek olması, karar sürelerinin uzamasında etkili olabilir. Eğitim hakkının korunmasında hızlı ve etkin bir yargısal sürecin sağlanması, eğitim politikalarının ve uygulamalarının anayasal standartlara uyumunu artıracaktır.

Adil yargılanma hakkı ihlallerine ilişkin ortalama karar süresi 780 gün olarak kaydedilmiştir. Bu süre, adil yargılanma hakkının korunmasında yargısal süreçlerin

uzun sürdüğünü ve bu durumun adaletin sağlanmasında gecikmelere yol açabileceğini göstermektedir. Adil yargılanma hakkının etkin bir şekilde korunması, yargı süreçlerinin hızlandırılması ve yargının etkinliğinin artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ihlallerine ilişkin ortalama karar süresi 650 gündür. Bu hak, demokratik toplumlarda ifade özgürlüğünün ve toplumsal hareketliliğin temel taşlarından biridir. Karar sürelerinin uzunluğu, bu hakkın korunmasında yargısal süreçlerin daha hızlı ve etkin olması gerektiğini göstermektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlallerine ilişkin davaların hızlı bir şekilde sonuçlandırılması, demokratik hakların korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

İfade özgürlüğü ihlallerine ilişkin ortalama karar süresi 550 gündür. İfade özgürlüğü, bireylerin düşüncelerini özgürce ifade edebilme hakkını içerir ve demokratik toplumların temel değerlerinden biridir. Karar sürelerinin bu hak ihlallerinde daha kısa olması, ifade özgürlüğünün korunmasında yargının etkin bir rol oynadığını göstermektedir. Ancak, sürecin daha da hızlandırılması, ifade özgürlüğünün daha güçlü bir şekilde korunmasını sağlayacaktır.

Sendika hakkı ihlallerine ilişkin ortalama karar süresi 600 gündür. Sendika hakkı, çalışanların örgütlenme ve toplu pazarlık yapma haklarını korur. Karar sürelerinin uzunluğu, sendika hakkının korunmasında yargısal süreçlerin hızlandırılması gerektiğini göstermektedir. Çalışan haklarının etkin bir şekilde korunması, sendika hakkına ilişkin davaların hızlı ve adil bir şekilde sonuçlandırılmasına bağlıdır.

Özel hayata saygı hakkı ihlallerine ilişkin ortalama karar süresi 450 gündür. Bu hak, bireylerin mahremiyet ve özel yaşamlarına saygı gösterilmesini içerir. Karar sürelerinin nispeten daha kısa olması, özel hayata saygı hakkının korunmasında yargının etkin bir rol oynadığını göstermektedir. Bu süreçlerin daha da hızlandırılması, bireylerin özel yaşamlarının korunmasında önemli bir katkı sağlayacaktır.

Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ihlallerine ilişkin ortalama karar süresi 350 gündür. Bu hak, bireylerin özgürlük ve güvenlik haklarını korur. Karar sürelerinin kısa olması, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının korunmasında yargının hızlı ve etkin bir

rol oynadığını göstermektedir. Bu süreçlerin hızla sonuçlandırılması, bireylerin temel özgürlüklerinin korunmasında kritik bir öneme sahiptir. Eşitlik ilkesi ihlallerine ilişkin ortalama karar süresi 400 gündür. Bu ilke, tüm bireylerin kanun önünde eşit muamele görmesini sağlar. Karar sürelerinin kısa olması, eşitlik ilkesinin korunmasında yargının etkin bir rol oynadığını göstermektedir. Eşitlik ilkesine ilişkin davaların hızlı ve adil bir şekilde sonuçlandırılması, toplumsal adaletin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

4.1.4. İhlal Edilen Anayasal Haklar ve İhlal Oranları

Tablo 5'te bireysel başvuru kararlarında yıllar bağlamında ihlal edilen haklar ve ihlal oranları gösterilmektedir.

Tablo 5. Yıllar bağlamında ihlal edilen haklar ve ihlal oranları

Yıl	İhlal Edilen Haklar (Anayasa Maddeleri)	İhlal Oranı (%)
2012	-	0
2013	17(3), 34, 36, 42, 51	36.4
2014	17(3), 19(7), 34, 35, 36, 38(4), 42, 51	31
2015	17(3), 20, 24, 33, 34, 35, 36, 38(4), 42, 51	31.6
2016	17(3), 20, 26, 28, 34, 35, 36, 38(4), 42, 51	38.7
2017	17(3), 20, 26, 33, 34, 35, 36, 38(4), 42, 51	44
2018	17(3), 20, 26, 33, 34, 35, 36, 38(4), 42, 51	44.8
2019	17(3), 20, 26, 33, 34, 35, 36, 38(4), 42, 51	43.5
2020	17(3), 20, 26, 33, 34, 35, 36, 38(4), 42, 51	50
2021	17(3), 20, 26, 33, 34, 35, 36, 38(4), 42, 51	66.7

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin 2012-2021 yılları arasında bireysel başvurulara ilişkin ihlal edilen haklar ve ihlal oranları üzerine yapılan analiz, yargısal süreçlerin etkinliğini ve temel hakların korunmasındaki gelişmeleri anlamak açısından önemlidir. Bu analiz, her yıl hangi hakların ihlal edildiğini ve ihlal oranlarının nasıl değiştiğini göstermektedir. 2012 yılında ihlal edilen hak bulunmamaktadır ve ihlal oranı %0 olarak kaydedilmiştir. Bu yıl, bireysel başvuruların henüz yeterince yoğun olmadığı bir dönem olarak değerlendirilebilir.

2013 yılında ihlal edilen haklar arasında yaşam hakkı (17/3), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34), adil yargılanma hakkı (36), eğitim hakkı (42) ve sendika hakkı (51) bulunmaktadır. Bu yıl için ihlal oranı %36.4 olarak kaydedilmiştir. Bu durum, bireysel başvuruların daha yaygın hale geldiği ve belirli hakların korunmasında sorunların yaşandığını göstermektedir.

2014 yılında ihlal edilen haklar genişlemiştir ve ihlal oranı %31 olarak kaydedilmiştir. Bu yıl ihlal edilen haklar arasında yaşam hakkı (17/3), kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı (19/7), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34), mülkiyet hakkı (35), adil yargılanma hakkı (36), ceza infaz kurumlarında insanlık dışı muamele yasağı (38/4), eğitim hakkı (42) ve sendika hakkı (51) yer almaktadır. Bu artış, yargı süreçlerinin daha fazla hak ihlalinin tanımladığını göstermektedir.

2015 yılında ihlal oranı %31.6 olarak gerçekleşmiş ve ihlal edilen haklar bir önceki yıla benzer şekilde çeşitli alanlarda yoğunlaşmıştır. Bu yıl, yaşam hakkı (17/3), özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı (20), din ve vicdan özgürlüğü (24), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34), mülkiyet hakkı (35), adil yargılanma hakkı (36), ceza infaz kurumlarında insanlık dışı muamele yasağı (38/4), eğitim hakkı (42) ve sendika hakkı (51) ihlal edilen haklar arasındadır.

2016 yılında ihlal oranı %38.7'ye yükselmiştir. İhlal edilen haklar arasında yaşam hakkı (17/3), özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı (20), ifade özgürlüğü (26), basın özgürlüğü (28), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34), mülkiyet hakkı (35), adil yargılanma hakkı (36), ceza infaz kurumlarında insanlık dışı muamele yasağı (38/4), eğitim hakkı (42) ve sendika hakkı (51) bulunmaktadır. Bu artış, özellikle OHAL dönemindeki düzenlemelerin hak ihlalleri üzerindeki etkisini yansıtmaktadır.

2017 yılında ihlal oranı %44'e yükselmiş ve ihlal edilen haklar önceki yıllarla benzer şekilde genişlemiştir. Bu yıl, yaşam hakkı (17/3), özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı (20), ifade özgürlüğü (26), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34), mülkiyet hakkı (35), adil yargılanma hakkı (36), ceza infaz kurumlarında insanlık dışı muamele yasağı (38/4), eğitim hakkı (42) ve sendika hakkı (51) ihlal edilen haklar arasındadır.

2018 yılında ihlal oranı %44.8 olarak gerçekleşmiştir. Bu yıl da ihlal edilen haklar geniş bir yelpazede yer almakta olup, yaşam hakkı (17/3), özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı (20), ifade özgürlüğü (26), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34), mülkiyet hakkı (35), adil yargılanma hakkı (36), ceza infaz kurumlarında insanlık dışı muamele yasağı (38/4), eğitim hakkı (42) ve sendika hakkı (51) yer almaktadır. Bu artış, hak ihlallerinin sürekli olarak yüksek seviyede seyrettiğini göstermektedir.

2019 yılında ihlal oranı %43.5 olarak kaydedilmiştir. İhlal edilen haklar yine geniş bir yelpazede yer almakta olup, yaşam hakkı (17/3), özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı (20), ifade özgürlüğü (26), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34), mülkiyet hakkı (35), adil yargılanma hakkı (36), ceza infaz kurumlarında insanlık dışı muamele yasağı (38/4), eğitim hakkı (42) ve sendika hakkı (51) bulunmaktadır. Bu devam eden yüksek ihlal oranı, hakların korunmasında ciddi yapısal sorunlar olduğuna işaret etmektedir.

2020 yılında ihlal oranı %50 olarak gerçekleşmiştir. İhlal edilen haklar arasında yaşam hakkı (17/3), özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı (20), ifade özgürlüğü (26), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34), mülkiyet hakkı (35), adil yargılanma hakkı (36), ceza infaz kurumlarında insanlık dışı muamele yasağı (38/4), eğitim hakkı (42) ve sendika hakkı (51) bulunmaktadır. Bu yüksek oran, yargısal süreçlerdeki sorunların ve ihlallerin arttığını göstermektedir.

2021 yılında ihlal oranı %66.7 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu yıl da ihlal edilen haklar geniş bir yelpazede yer almakta olup, yaşam hakkı (17/3), özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı (20), ifade özgürlüğü (26), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34), mülkiyet hakkı (35), adil yargılanma hakkı (36), ceza infaz kurumlarında insanlık dışı muamele yasağı (38/4), eğitim hakkı (42) ve sendika hakkı (51) yer almaktadır. Bu dramatik artış, yargı sisteminde ve temel hakların korunmasında ciddi sorunların devam ettiğini göstermektedir.

4.2. Norm Denetimi Kararlarının Dağılımı

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Norm denetimi kararları (iptal-itiraz) ilgili konular ve karar süreleri bağlamında nasıl bir dağılım göstermektedir?” sorusuna ilişkin ulaşılan sonuçlara ait tablolar aşağıda gösterilmiştir. Not: Bazı başvurular birden fazla kanun maddesi içerdiğinden, kanunlara göre başvuru sayısı toplamı, asıl başvuru sayısından fazladır.

4.2.1. Norm Denetimi İtiraz Kararlarının Konulara Göre Dağılımı

Tablo 6’da Anayasa Mahkemesi’nde norm denetimi itiraz yolu ile yapılan başvuruların başvuruya sebep olan ilgili kanunlara göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 6. Norm denetimi itiraz yolu ile yapılan başvuruların ilgili kanuna göre dağılımı

İlgili Kanun	n	%
5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu	2	4.4
7141 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Bazı KHK'larda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	2	4.34
2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu	6	13.04
6114 sayılı Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Hizmetleri Hakkında Kanun	1	2.17
3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu	3	6.52
7117 sayılı Hususi İdarelerden Maaş Alan İlkokul Öğretmenlerinin Kadrolarına, Terfi, Taltif ve Cezalandırılmalarına ve Bu Öğretmenler İçin Teşkil Edilecek Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı ile Yapı Sandığına ve Öğretmenlerin Alacaklarına Dair 4357 Sayılı Kanun'un 11 inci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	1	2.17
652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	2	4.34
6552 sayılı İş Kanunu ile Bazı Kanun ve KHK'larda Değişiklik Yapılması ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun	1	2.17
5401 sayılı Askerî Öğrencilerden Başarı Göstermeyenler Hakkında Kanun	1	2.17
5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu	2	4.34
657 sayılı Devlet Memurları Kanunu	5	10.86
4652 sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanunu	1	2.17
213 sayılı Vergi Usul Kanunu	1	2.17
5565 sayılı 2007 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu	1	2.17
5450 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Bağlı Okulların Millî Eğitim Bakanlığına Devredilmesi Hakkında KHK	1	2.17
633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun	1	2.17
6283 sayılı Hemşirelik Kanunu	1	2.17
3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	1	2.17
5535 sayılı Bazı Kamu Alacaklarının Tahsil ve Terkinine İlişkin Kanun	1	2.17
6245 sayılı Harcırah Kanunu	1	2.17
625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu	3	6.52
3843 sayılı Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması Hakkında Kanun	1	2.17
4219 sayılı 1997 Mali Yılı Bütçe Kanunu	1	2.17
3194 sayılı İmar Yasası	1	2.17
3795 sayılı Bazı Lise, Okul ve Fakülte Mezunlarına Ünvan Verilmesi Hakkında Kanun	1	2.17
765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri	1	2,17
Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat	3	6.52

Tablo 6 incelendiğinde, Norm Denetimi itiraz yolu başvurularının sebebi olarak pek çok kanundan bahsedildiği görülmektedir. Günümüzde bu kanunların bazıları yürürlükten kaldırılmıştır (Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat vb.). Bazı başvurularda birden fazla kanun maddesi içermektedir.

Tablo 6'ya göre en çok itiraza sebep olan kanun, iptal yolunda olduğu gibi yine 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'dur. Başvuruların %13.04'ünü oluşturmaktadır. Aşağıda Yükseköğretim Kanunuyla ilgili bir itiraz davası örneği sunulmuştur.

*“İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Ankara Dokuzuncu İdare Mahkemesi
İTİRAZIN KONUSU: 4.11.1981 günlü, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun 54. maddesinin (g) fıkrasının 'Yükseköğretim kurumundan çıkarılma cezası verilen öğrenciler, bir daha herhangi başka bir yükseköğretim kurumuna alınamazlar.' biçimindeki ikinci cümlesinin Anayasa'nın 13. ve 42. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir. I- OLAY Daha önce Üniversite Disiplin Kurulunca yüksek öğretim kurumundan çıkarılma cezası verilmesi nedeniyle 2008 yılı Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı tercihleri geçersiz sayılan şahsın işlemin iptali istemiyle*

açtığı davada, kuralın Anayasaya aykırılığı iddiasının ciddi olduğu kanısına varan Mahkeme iptali için başvurmuştur. (Karar Sayısı: 2011/69)”

4.2.2. Norm Denetimi İptal Kararlarının Konulara Göre Dağılımı

Tablo 7’de Anayasa Mahkemesi’nde norm denetimi iptal yolu ile yapılan başvuruların, başvuruya sebep olan kanunlara göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 7. Norm Denetimi iptal yolu ile yapılan başvuruların ilgili kanuna göre dağılımı

İlgili Kanun	n	%
5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu	2	5.55
1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu	3	8.33
2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu	4	11.11
669 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması ve Millî Savunma Üniversitesi Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname	1	2.77
6721 sayılı Türkiye Maarif Vakfı Kanunu	1	2.77
7141 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Bazı KHK’larda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	1	2.77
652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	3	8.33
6528 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	3	8.33
7081 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabul Edilmesine Dair Kanun	1	2.77
6460 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	1	2.77
5538 sayılı Bütçe Kanunlarında Yer Alan Bazı Hükümlerin İlgili Kanun ve KHK’lara Eklenmesi ve Bazı Kanun ve KHK’larda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	1	2.77
5204 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve Devlet Memurları Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	1	2.77
5793 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	1	2.77
7156 sayılı 2019 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu	1	2.77
6756 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması ve Millî Savunma Üniversitesi Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesi Hakkında Kanun	1	2.77
6114 sayılı Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	1	2.77
5981 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	1	2.77
6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	1	2.77
6288 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	1	2.77
5005 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	1	2.77
5573 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu, Yükseköğretim Kanunu, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Telsiz Kanunu İle 78 ve 190 sayılı KHK’larda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	1	2.77
4652 sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanunu	1	2.77
4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	1	2.77
6749 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun	1	2.77
4498 sayılı Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	1	2.77
4306 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 tarihli ve 3418 sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun	1	2.77

Tablo 7 incelendiğinde, norm denetimi iptal yolu başvurularının sebebi olarak, pek çok kanundan bahsedildiği görülmektedir. Ayrıca Tablo 7'ye göre en çok iptal başvurusuna sebep olan kanun 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'dur. Başvuruların %11.11'ini oluşturmaktadır. Aşağıda “2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu” ile ilgili örnek bir karar sunulmuştur;

“21.4.2005 günlü, 5335 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 10. maddesinin (b) bendi ile 4.11.1981 günlü, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 43. maddesine eklenen (d) bendinin, Anayasa'nın 2., 6., 7., 8., 10., 11., 42., 73., 123. ve 130. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptalleri ve yürürlüklerinin durdurulması istemidir.

Yasa Metinleri

A- İptali İstenilen Yasa Kuralları 5335 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin (b) bendi ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 43. maddesine eklenen (d) bendi şöyledir; 'Yükseköğretim kurumları, yurt dışındaki yükseköğretim kurumları ve diğer kuruluşlarla işbirliği tesis ederek ön lisans ve lisans programları da dahil olmak üzere uluslararası ortak eğitim ve öğretim programları yürütebilirler. Bu tür eğitim ve öğretim programlarının öğrenci girişi, müfredat, sınav ve değerlendirme esasları ve mezuniyet şartları dahil, işleyişine ilişkin usul ve esaslar Yükseköğretim Kurulunun çıkaracağı yönetmelikle düzenlenir. Bu eğitim ve öğretim programlarına kayıtlı öğrencilerden alınacak öğrenim ücretleri, gelir ve giderleri ile harcama usul ve esasları Maliye Bakanlığının olumlu görüşü üzerine Yükseköğretim Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. (Karar Sayısı: 2009/99)”

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin norm denetimi kararlarına ilişkin veriler, yıllar boyunca iptal edilen eğitimle ilgili yasal düzenlemelerin tespitini ve bu kararların eğitim politikalarına etkilerini ortaya koymaktadır. Anayasa Mahkemesi tarafından incelenen ve iptal edilen kanunlar, özellikle eğitim alanında yapılan yasal değişikliklerin anayasaya uygunluğunun sıkı bir biçimde denetlendiğini göstermektedir. 5573 sayılı “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu, Yükseköğretim Kanunu, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Telsiz Kanunu ile 78 ve 190 sayılı KHK’larda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un iptal edilmesi, yükseköğretim alanında yapısal değişikliklerin Anayasa'ya uygunluğunun sorgulandığı önemli bir örnek teşkil etmektedir. Millî Eğitim Temel Kanunu ve Devlet Memurları Kanunu gibi temel eğitim yasalarının iptal edilmesi ise, eğitim politikalarının anayasal çerçeveye ne derece uyumlu olduğunun kritik bir değerlendirmesini yansıtmaktadır. Bu tür iptaller, ilgili yasal düzenlemelerin eğitim hakları ve yükseköğretim alanında getirdiği

değişikliklerin, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

4.2.3. Norm Denetimi Kararlarında İptal Edilen Kanun Kategorileri

Tablo 8’de yıllara göre norm denetimi kararlarında iptal edilen kanunlar gösterilmiştir.

Tablo 8. Yıllara göre norm denetimi kararlarında iptal edilen kanunlar

Yıl	İptal Edilen Kanun
2000	-
2002	-
2004	-
2007	5573 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu, Yükseköğretim Kanunu, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Telsiz Kanunu İle 78 ve 190 sayılı KHK’larda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
2008	5204 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve Devlet Memurları Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, 5005 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu
2009	-
2010	5565 sayılı 2007 Yılı Merkezî Yönetim Bütçe Kanunu
2011	5793 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu
2012	6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
2013	652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararneme, 6460 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
2014	-
2015	6528 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
2016	-
2017	7117 sayılı Hususi İdarelerden Maaş Alan İlkokul Öğretmenlerinin Kadrolarına, Terfi, Taltif ve Cezalandırılmalarına ve Bu Öğretmenler İçin Teşkil Edilecek Sağlık ve İctimai Yardım Sandığı ile Yapı Sandığına ve Öğretmenlerin Alacaklarına Dair 4357 Sayılı Kanun’un 11 inci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararneme
2018	7081 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnemenin Kabul Edilmesine Dair Kanun, 6721 sayılı Türkiye Maarif Vakfı Kanunu
2019	7141 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Bazı KHK’larda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 6749 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnemenin, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararneme
2020	5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 7156 sayılı 2019 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu
2021	2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 669 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması ve Millî Savunma Üniversitesi Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararneme

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi’nin norm denetimi kararlarına ilişkin veriler, yıllar boyunca iptal edilen eğitimle ilgili yasal düzenlemelerin tespitini

ve bu kararların eğitim politikalarına etkilerini ortaya koymaktadır. Anayasa Mahkemesi tarafından incelenen ve iptal edilen kanunlar, özellikle eğitim alanında yapılan yasal değişikliklerin anayasaya uygunluğunun sıkı bir biçimde denetlendiğini göstermektedir.

2000 yılında sadece bir norm denetimi kararı verilmiş olup, bu karar reddedilmiştir. 2002 ve 2004 yıllarında da benzer şekilde toplam dört karar verilmiş ve tamamı red kararıyla sonuçlanmıştır. Bu yıllarda iptal kararı verilmemesi, norm denetimi süreçlerinin başlangıç dönemlerinde iptal taleplerinin yargı tarafından kabul görmediğini göstermektedir.

2007 yılı ise bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bu yıl içinde verilen tek karar, iptal kararı ile sonuçlanmıştır. Bu durum, yargının belirli yasal düzenlemelerin anayasaya aykırılık taşıdığına dair önemli bir değerlendirme yaptığını göstermektedir. 2007 yılında 5573 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu'nun iptal edilmesi, yükseköğretim alanında yapısal değişikliklerin Anayasa'ya uygunluğunun sorgulandığı önemli bir örnek teşkil etmektedir.

2008 yılında ise dört kararın ikisi iptal edilmiştir. Bu dönemde iptal kararlarının artması, yasal düzenlemelerin daha sıkı bir anayasal denetime tabi tutulduğunu göstermektedir. Millî Eğitim Temel Kanunu ve Devlet Memurları Kanunu gibi temel eğitim yasalarının iptal edilmesi, eğitim politikalarının anayasal çerçeveye ne derece uyumlu olduğunun kritik bir değerlendirmesini yansıtmaktadır.

2009 yılında tekrar dört karar verilmiş ancak tamamı red kararı ile sonuçlanmıştır.

2010 yılında ise dört karardan biri iptal edilmiştir. Bu durum, iptal kararlarının periyodik dalgalanmalar gösterdiğini ve belirli yıllarda yargının daha fazla iptal kararı verdiğini ortaya koymaktadır.

2011 yılı, beş norm denetimi kararı ile oldukça aktif bir dönemdir. Bu yıl içinde iki iptal kararı verilmiştir. Özellikle 2012 yılında 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu gibi kritik bir yasanın iptal edilmesi, ilköğretim ve eğitim alanındaki düzenlemelerin anayasal standartlara uygunluğunun önemini vurgulamaktadır. Bu tür iptaller, ilgili yasal düzenlemelerin eğitim hakları ve yükseköğretim alanında getirdiği

değişikliklerin, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

2013 ve sonrasında, özellikle 652 sayılı ve 7141 sayılı kanunlar gibi eğitimle ilgili çeşitli düzenlemelerin iptali, eğitim politikalarının ve yasal düzenlemelerin sürekli olarak anayasal denetime tabi tutulduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, 2013 ve 2017 yıllarında verilen dört kararın ikisi iptal edilmiştir. Bu dönemlerde yasal düzenlemelerin anayasa uygunluğunun sıkı bir denetime tabi tutulduğu anlaşılmaktadır.

2018 ve 2019 yılları, toplamda 14 karar ile oldukça yoğun geçmiştir. 2020 yılında üç karardan biri iptal edilmiştir. 2020 ve 2021 yıllarında ise, özel öğretim kurumları ve yükseköğretim alanında yapılan düzenlemelerin iptal edilmesi, bu alanlarda yapılan reformların anayasal sınırlar içinde kalıp kalmadığını sorgulayan önemli kararlar olarak dikkat çekmektedir.

2021 yılında iki karardan biri iptal edilmiştir. Bu veriler, norm denetimi süreçlerinin yıllara göre değişkenlik gösterdiğini ve belirli dönemlerde iptal oranlarının arttığını ortaya koymaktadır.

Genel olarak, 2000-2021 yılları arasında toplam 54 norm denetimi kararı verilmiş ve bunların 17'si iptal ile sonuçlanmıştır. Bu veriler, Türkiye'de anayasa mahkemesinin yasal düzenlemeleri anayasal uygunluk açısından sürekli olarak denetlediğini ve belirli yıllarda iptal kararlarının artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu tür analizler, yasal düzenlemelerin anayasaya uygunluğunun sağlanması ve temel hakların korunması adına önemli ipuçları sunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin bireysel norm denetimi sürecinde iptal edilen kanunlar üzerine yapılan analiz, yasal düzenlemelerin ve hukuki süreçlerin toplumsal yaşamdaki etkilerini ve hukuki denetim mekanizmalarının işleyişini derinlemesine ortaya koymaktadır.

Tablo 9'da yıllara göre norm denetimi kararlarının sonucuna göre iptal olan kanunların dağılımı gösterilmiştir (2000-2021).

Tablo 9. İptal edilen kanun kategorilerine göre norm denetimi kararları (2000-2021)

Kanun Kategorisi	İptal Sayısı
MEB ve YÖK ile İlgili Kanunlar	11
OHAL ile İlgili Kanunlar	8
Bütçe Kanunları	4
Diğer Kanunlar	4
Toplam	27

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin 2000-2021 yılları arasında iptal edilen kanunlara göre norm denetimi kararlarının dağılımı, çeşitli yasal düzenlemelerin anayasal uygunluk denetiminde ne derece sıkı bir şekilde incelendiğini göstermektedir. Bu dönemde iptal edilen toplam 27 kanun, dört ana kategoride toplanmış olup, MEB ve YÖK ile ilgili kanunlar en yüksek iptal sayısına sahiptir. Bu kanunlar, toplamda 11 iptal kararı ile en yüksek sayıda iptal edilen kanunlar kategorisini oluşturmaktadır. Bu durum, eğitim politikalarının ve yasal düzenlemelerin sürekli olarak anayasal denetime tabi tutulduğunu ve bu alandaki düzenlemelerin anayasal standartlara uygunluğunun sıkça sorgulandığını göstermektedir. MEB ve YÖK ile ilgili kanunların bu kadar yüksek oranda iptal edilmesi, eğitim sisteminde yapılan değişikliklerin ve düzenlemelerin anayasa ile uyumlu olması gerekliliğini vurgulamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin bu alandaki denetimi, eğitim hakkının korunması ve eğitim politikalarının adil ve eşitlikçi bir şekilde yürütülmesi açısından kritik öneme sahiptir. Aşağıda MEB ve YÖK ile ilgili davalara bir örnek sunulmuştur.

“İTİRAZIN KONUSU: 14.7.1965 günlü, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4. maddesinin (B) fıkrasının üçüncü paragrafına 21.3.2006 günlü, 5473 sayılı Kanun'un 3. maddesiyle eklenen, 'Milli Eğitim Bakanlığında norm kadro sonucu ortaya çıkan öğretmen ihtiyacının kadrolu öğretmen istihdamıyla kapatılmaması hallerinde öğretmenlerin; " ibaresinin, Anayasa'nın 2., 10. ve 128. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- OLAY Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan 'Sözleşmeli Öğretmenler' konulu 4.7.2006 günlü, 2006/58 sayılı Genelge'nin iptali istemiyle Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası tarafından açılan davada, söz konusu Genelge'nin dayanağını oluşturan itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülmüştür. Davaya bakmakta olan Danıştay Onikinci Daire, davacının Anayasa'ya aykırılık iddiasını ciddi bularak itiraz konusu kuralın iptali için başvurmuştur. (Karar No:2011/45)”

OHAL ile ilgili kanunlar, toplamda 8 iptal kararı ile ikinci sırada yer almaktadır. OHAL dönemlerinde çıkarılan kanunların sıkça iptal edilmesi, olağanüstü durumların yönetiminde yasal düzenlemelerin anayasal sınırlara riayet etmesi gerektiğini göstermektedir. Bu iptaller, OHAL dönemlerinde temel hak ve özgürlüklerin korunmasının önemini ve bu tür düzenlemelerin anayasal denetime tabi tutulmasının gerekliliğini vurgular. OHAL ile ilgili düzenlemelerde yapılan iptaller, hukukun üstünlüğü ve anayasal düzenin korunması adına önemli bir denetim mekanizması olarak işlev görmektedir. Aşağıda OHAL ile ilgili kanun kategorisine ilişkin bir dava örneği sunulmuştur.

“İPTAL DAVASININ KONUSU: 6/2/2018 tarihli ve 7081 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabul Edilmesine Dair Kanun’un; A. Yok hükmünde olduğunun, Anayasa’nın Başlangıç’ı ile 2., 6., 7., 11. ve 121. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek tespitine, B. Yok hükmünde olduğunun kabul edilmemesi hâlinde şekil bakımından Anayasa’ya aykırılığı nedeniyle iptaline, karar verilmesi talebidir.

1. İPTALİ İSTENEN KANUN HÜKÜMLERİ İptali talep edilen 7081 sayılı Kanun şöyledir: “OLAĞANÜSTÜ HAL KAPSAMINDA BAZI TEDBİRLER ALINMASI HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMENİN KABUL EDİLMESİNE DAİR KANUN Kanun No. 7081 Kabul Tarihi: 6/2/2018 Kapsamdan çıkarılan özel öğretim kurum ve kuruluşları MADDE 1- (1) Ekli (1) sayılı listede yer alan özel öğretim kurum ve kuruluşları ile özel öğrenci yurdu, 22/7/2016 tarihli ve 667 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (II) sayılı listeden çıkarılmıştır. 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi ile aynı maddenin ikinci fıkrası hükümleri, bu özel öğretim kurum ve kuruluşları ile özel öğrenci yurdu bakımından tüm hüküm ve sonuçlarıyla birlikte 23/7/2016 tarihinden geçerli olmak üzere ortadan kalkmış sayılır. Buna ilişkin işlemler ilgisine göre Maliye Bakanlığı veya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilir. (Karar No: 2018/53)”

Bütçe kanunları da toplamda 4 iptal kararı ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bütçe kanunlarının iptal edilmesi, mali düzenlemelerin ve devlet bütçesinin anayasal ilkeler doğrultusunda hazırlanması ve uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu iptaller, mali şeffaflığın ve hesap verebilirliğin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir. Bütçe kanunlarının anayasa mahkemesi tarafından denetlenmesi, kamu kaynaklarının adil ve etkin bir şekilde kullanılmasını temin eder. Aşağıda bütçe kanunları kategorisi ile ilgili bir dava örneği sunulmuştur.

“1. İPTALİ İSTENEN KANUN HÜKÜMLERİ Kanun’un iptali talep edilen kuralların da yer aldığı; 1. 6. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir: “Aktarma, ekleme, devir ve iptal işlemleri MADDE 6- (1) Bu Kanunla verilen ödeneklerin etkin ve verimli bir şekilde kullanılması amacıyla, kamu idarelerinin

yıl içinde ortaya çıkabilecek ihtiyaç fazlası ödeneklerinin diğer kamu idarelerinin ödenek ihtiyacının karşılanmasında kullanılmasını temin etmek veya ödeneklerin öncelikli hizmetlerde kullanılmasını sağlamak üzere genel bütçe ödeneklerinin yüzde 10'unu aşmamak kaydıyla; genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile özel bütçeli idarelerin bütçelerine konulan (01), (02), (03), (05), (06), (07), (08) ve (09) ekonomik kodlarındaki ödenekleri kamu idareleri bütçeleri arasında veya Hazine ve Maliye Bakanlığı bütçesinin "Yedek Ödenek" tertibine aktarmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir. 3. Eki "BAZI ÖDENEKLERİN KULLANIMINA VE HARCAMALARA İLİŞKİN ESASLAR" başlıklı E-Cetveli'nin (48) numaralı sırasındaki açıklama şöyledir: "48. 9/4/2003 tarihli ve 4842 sayılı Kanun ile 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Kanun uyarınca Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonuna aktarılmak üzere Hazine ve Maliye Bakanlığı bütçesinin 12.01.32.00-01.6.0.08-1-05.8 tertibinde tefrik edilen ödeneğin; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilköğretim öğrencilerine ücretsiz olarak dağıtılacak ders kitapları için 881.000.000 Türk Lirası, taşınmalı ilköğretim ve ortaöğretim kapsamındaki öğrencilerin öğle yemeği için 962.000.000 Türk Lirası ve Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Öğrencilerin Okullara ve Kurumlara Erişiminin Sağlanması İçin Ücretsiz Taşınması Projesi kapsamında 692.000.000 Türk Lirası olmak üzere toplam 2.535.000.000 Türk Lirasına kadar olan kısmının, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin ilgili tertiplerine aktarmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir. Bu ödenekleri söz konusu giderlerin karşılanması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı adına açılan özel hesaplara aktarmaya ve ücretsiz kitap uygulaması için açılan özel hesaba aktarılan tutardan yüklenme tutarının yüzde 30'una kadar olan kısmını sözleşme tarihinde, geri kalanını ise işin bitim tarihinde kullandırmaya Milli Eğitim Bakanı yetkilidir." (Karar No: 2020/50)"

Diğer kanunlar kategorisinde de 4 iptal kararı bulunmakta olup, bu kategori geniş bir yelpazede yer alan çeşitli yasal düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu iptaller, anayasa mahkemesi tarafından farklı alanlarda yapılan yasal düzenlemelerin de anayasal denetime tabi tutulduğunu ve bu düzenlemelerin anayasa ile uyumluluğunun sürekli olarak incelendiğini göstermektedir.

Genel olarak, 2000-2021 yılları arasında toplam 27 iptal kararı verilmiştir. Bu veriler, anayasa mahkemesinin yasal düzenlemelerin anayasal uygunluğunu sağlama konusunda oynadığı önemli rolü ve çeşitli alanlarda yapılan düzenlemelerin anayasal denetime tabi tutulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Anayasa mahkemesi kararları, yasaların anayasaya uygunluğunu sağlamak ve temel hak ve özgürlükleri korumak adına kritik bir denetim mekanizması olarak işlev görmektedir.

4.2.4. Norm Denetimi Kararlarında İptal Edilen Kanun Kategorilerinin Ortalama

Karar Süreleri

Tablo 10'da Anayasa Mahkemesi'nin 2000-2021 yılları arasında iptal edilen kanunların kategorileri ve ortalama karar süreleri gösterilmektedir.

Tablo 10. *İptal edilen kanun kategorileri ve ortalama karar süreleri (2000-2021)*

Kanun Kategorisi	Ortalama Karar Süresi (Gün)
MEB ve YÖK ile İlgili Kanunlar	950
OHAL ile İlgili Kanunlar	800
Bütçe Kanunları	650
Diğer Kanunlar	500

İptal edilen kanun kategorileri ve bu iptallerin ortalama karar süreleri arasındaki ilişki, yargısal süreçlerin hızını ve etkinliğini değerlendirmek açısından önemlidir. Bu analiz, farklı kanun kategorilerine ilişkin iptal kararlarının ne kadar sürede alındığını göstermektedir. MEB ve YÖK ile ilgili kanunların iptaline ilişkin ortalama karar süresi 950 gündür. Bu uzun süre, eğitimle ilgili yasal düzenlemelerin karmaşıklığını ve bu düzenlemelerin anayasal uygunluk denetiminin zorluğunu göstermektedir. Eğitim hakkının korunmasında hızlı ve etkin bir yargısal sürecin sağlanması, eğitim politikalarının anayasal standartlara uyumunu artıracaktır.

OHAL ile ilgili kanunların iptaline ilişkin ortalama karar süresi 800 gündür. OHAL dönemlerinde çıkarılan düzenlemelerin hızlı bir şekilde değerlendirilmesi, temel hak ve özgürlüklerin korunması açısından kritik öneme sahiptir. Ancak, bu süre, OHAL düzenlemelerinin anayasal denetiminde daha hızlı bir sürecin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bütçe kanunlarının iptaline ilişkin ortalama karar süresi 650 gündür. Bu süre, mali düzenlemelerin ve devlet bütçesinin anayasal uygunluk açısından hızla değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Kamu kaynaklarının adil ve şeffaf bir şekilde kullanılması, bütçe kanunlarının anayasal denetim sürecinin etkinliğine bağlıdır.

Diğer kanunların iptaline ilişkin ortalama karar süresi 500 gündür. Bu kategoride yer alan çeşitli yasal düzenlemelerin iptali, daha hızlı bir süreçle gerçekleşmiş olup, bu durum farklı alanlardaki düzenlemelerin anayasal uygunluk açısından daha az karmaşık olduğunu gösterebilir. Yine de her türlü yasal düzenlemenin anayasal denetimi, hukukun üstünlüğünün sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Genel olarak, iptal edilen kanun kategorileri ve bu iptallerin nedenleri

ile karar süreleri arasındaki etkileşim, yargısal süreçlerin hızını ve etkinliğini değerlendirmek açısından önemli veriler sunmaktadır. MEB ve YÖK, OHAL, bütçe ve diğer kanun kategorilerinde yapılan düzenlemelerin anayasal denetimi, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve hukukun üstünlüğünün sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Anayasa Mahkemesi'nin bu alandaki kararları, yasal düzenlemelerin anayasal uygunluğunu ve temel hakların korunmasını temin eden önemli bir denetim mekanizması olarak işlev görmektedir.

4.3. Kararların Başvuru Yolu ve Sonucu Bağlamında Yıllara Göre Dağılımı

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Kararlar başvuru yolu ve sonucu bağlamında yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” sorusuna ilişkin ulaşılan sonuçlara ait tablolar aşağıda gösterilmiştir. Bu veriler, bireysel başvuruların kabul ve reddi ile ilgili kararların yanı sıra, norm denetimi süreçlerindeki iptal ve itiraz kararlarını içermektedir.

4.3.1. Bireysel Başvuru Kararlarının (Kabul-Ret) Yıllara Göre Dağılımı

Tablo 11’de yıllara göre bireysel başvuru kararlarının dağılımı gösterilmektedir. Dağılım kapsamında reddedilen başvuru sayısının kabul edilenden fazla olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 11. Yıllara göre bireysel başvuru kararları dağılımı

Yıl	Toplam Başvuru Sayısı	Kabul Edilen Başvuru Sayısı	Reddedilen Başvuru Sayısı
2012	6	0	6
2013	30	9	21
2014	34	10	24
2015	35	12	23
2016	27	11	16
2017	24	10	14
2018	27	12	15
2019	21	9	12
2020	6	3	3
2021	3	2	1
Toplam	213	78	135

Bireysel başvurularda, 2012 yılından itibaren toplam başvuru sayısı zaman içinde dalgalanmalar göstermiş olup, genellikle başvuruların büyük bir kısmı reddedilmiştir. Örneğin, 2012 yılında yapılan 6 başvurunun tamamı reddedilmiştir. Bu eğilim, 2021 yılına kadar devam etmiş ve bu süreçte kabul edilen başvuru oranları

genellikle düşük kalmıştır. Özellikle, 2020 ve 2021 yıllarında toplam başvuru sayısındaki ciddi düşüşler dikkat çekicidir, bu durum pandemi koşullarının yargı süreçlerine olan etkisini yansıtabilir.

Aşağıda “konu bakımından yetkisizlik” ve “başvuru yollarının tüketilmemesi” sebepleriyle reddedilen bir karar örneği verilmiştir.

“BAŞVURUNUN KONUSU: Başvurucu, öğretmen olarak görev yaptığı okul idaresi ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü görevlilerince, aleyhinde hukuksuz idari işlem ve eylemler yapılması ve bu suretle kendisine mobbing uygulanması nedeniyle yaptığı suç duyurusu üzerine şüpheliler hakkında soruşturma izni verilmemesine karar verilmesi ve yapılan tahkikatın adil olmaması nedeniyle, Anayasa'nın 17. ve 36. maddelerinde güvence altına alınan haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüş, ihlalin tespitiyle yeniden yargılama yapılmasına karar verilmesini talep etmiştir.

***HÜKÜM:** Açıklanan gerekçelerle; A) Başvurucunun, 1. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasının “konu bakımından yetkisizlik”, 2. Anayasa'nın 17. maddesinin ihlal edildiğine yönelik iddialarının “başvuru yollarının tüketilmemesi” nedenleriyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA, B) Yargılama giderlerinin başvuru üzerinde bırakılmasına, 17/7/2014 tarihinde OY BİRLİĞİYLE karar verildi. (Başvuru No:2012/1213)”*

4.3.2. Norm Denetimi Kararlarının (İptal-İtiraz) Yıllara Göre Dağılımı

Tablo 12’de yıllara göre norm denetimi kararları gösterilmiştir. Dağılım kapsamında itiraz edilen başvuru sayısının iptal edilenden fazla olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 12. Yıllara göre norm denetimi kararları

Yıl	Norm Denetimi Sayısı	İptal Kararı Sayısı	İtiraz Kararı Sayısı
2000	1	0	1
2002	2	0	2
2004	2	0	2
2007	1	1	0
2008	4	2	2
2009	4	0	4
2010	4	1	3
2011	5	2	3
2012	4	1	3
2013	4	2	2
2014	4	0	4
2015	5	2	3
2016	4	0	4
2017	4	2	2
2018	7	3	4
2019	7	2	5
2020	3	1	2
2021	2	1	1
Toplam	54	17	37

Norm denetimi kararlarına bakıldığında, 2000 yılından 2021 yılına kadar olan dönemde toplamda 54 norm denetimi kararı verilmiş ve bunların 17'si iptal kararı ile sonuçlanmıştır. Norm denetimi sürecinde iptal kararlarının oranı, bireysel başvurulara göre daha yüksek bir kabul oranına işaret ederken, bu durum yasaların ve yönetmeliklerin anayasaya uygunluğunun sıkı bir biçimde denetlendiğini göstermektedir. Her iki veri seti de Türkiye'de anayasa hukukunun nasıl işlediğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bireysel başvuru kararlarının ve norm denetimi süreçlerinin detaylı incelenmesi, anayasal hakların korunması ve geliştirilmesi açısından kritiktir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru ve norm denetimi kararlarının yıllara göre dağılımı, anayasa hukukunun uygulama alanındaki değişimleri ve eğilimleri açıkça ortaya koymaktadır.

Aşağıda bir iptal kararı örneği sunulmuştur.

“İPTAL DAVASININ KONUSU: 10/11/2016 tarihli ve 6758 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun'un 44. maddesiyle 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na eklenen ek 30. maddenin Anayasa'nın 2. maddesine aykırılığı ileri sürülerek iptaline ve yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmesi talebidir.

İPTALİ İSTENEN KANUN HÜKMÜ Kanun'un 44. maddesiyle 2547 sayılı Kanun'a eklenen ek 30. madde şöyledir: Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı kapsamında 33 üncü maddenin (a) fıkrası uyarınca araştırma görevlisi kadrosuna atanmış olup, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte araştırma görevlisi kadrosunda bulunanların statüleri herhangi bir işleme gerek kalmaksızın 50 nci maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde belirtilen statüye dönüştürülmüş sayılır ve bunlar hakkında söz konusu (d) bendi hükümleri uygulanır. Bu şekilde statüleri değiştirilen araştırma görevlilerinden 33 üncü maddenin (a) fıkrasına göre yeniden ataması yapılmayanların mecburi hizmet yükümlülükleri kaldırılır. 35 inci madde uyarınca başka bir üniversitede ve yurtdışında eğitimde bulunanlar, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üniversitelerinin talebi üzerine on beş gün içinde kendi üniversitelerine dönmek zorundadırlar. Bu süre içerisinde dönmeyenlerin atamaları iptal edilir.

V. HÜKÜM: 10/11/2016 tarihli ve 6758 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun'un 44. maddesiyle 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na eklenen ek 30. maddenin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal talebinin REDDİNE 11/11/2021 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi. (Karar No: 2021/87).”

4.4. Bireysel Başvuru Kararlarında İhlal Edilen Anayasal Haklar ile Norm Denetimi Kararlarında İptal Edilen Kanunların Karşılaştırılması

Tablo 13'in kapsamı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararlarında ihlal edilen haklar ile norm denetimi kararlarında iptal edilen kanun kategorileri arasındaki ilişki, anayasal denetim süreçlerinin ve temel hakların korunmasının ne derece iç içe geçtiğini göstermektedir.

Tablo 13. *Bireysel başvuru kararlarında ihlal edilen haklar ile norm denetimi kararlarında iptal edilen kanun kategorileri arasındaki ilişki*

İhlal Edilen Hak	İptal Edilen Kanun Kategorisi
Eğitim Hakkı (42. madde)	MEB ve YÖK ile İlgili Kanunlar
Adil Yargılanma Hakkı (36. madde)	MEB ve YÖK ile İlgili Kanunlar, OHAL ile İlgili Kanunlar
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı (34. madde)	OHAL ile İlgili Kanunlar
İfade Özgürlüğü (26. madde)	OHAL ile İlgili Kanunlar, MEB ve YÖK ile İlgili Kanunlar
Sendika Hakkı (51. madde)	MEB ve YÖK İlgili Kanunlar

Toplamda 60 ihlal vakası ile eğitim hakkı, MEB ve YÖK ile ilgili kanunların anayasal denetiminde sıkça gündeme gelmektedir. MEB ve YÖK ile ilgili kanunlar, 2000-2021 yılları arasında en yüksek sayıda iptal (norm denetimi) edilen kanun kategorisi olup; bu ilişki, eğitim hakkının korunması için yasal düzenlemelerin sıkı bir anayasal denetimden geçirilmesi gerektiğini ve bu alandaki ihlallerin yasal düzenlemelerle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Örneğin Anayasa'nın 42'nci maddesinin (eğitim hakkı) ilk fıkrasında "*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz*" denilmiştir. İkinci fıkrasında ise eğitim hakkının kapsamının kanunla düzenleneceği ifade edilmiştir. "*Eğitim hakkı, eğitim öğretim faaliyetlerinin düzenli bir şekilde yürütülmesi için, eğitim kurumlarından çıkarma da dahil olmak üzere çeşitli disiplin tedbirlerine başvurulmasına engel teşkil etmez. Zira disiplin yaptırımları hem öğrencilerin gelişimi hem de eğitim kurumunun amaçlarına ulaşılması noktasında önemli bir vasıta*dır." (Başvuru No:2014/5851). Ancak Anayasa Mahkemesi'nin başka bir kararında da belirttiği gibi; "*eğitim hakkının özüne dokunan*

ve etkinliğini ortadan kaldıran kısıtlamalardan korunmak için bu kısıtlamaların öngörülebilir olması ve meşru amaç çerçevesinde ölçülü olarak yapılması gerekmektedir.” (Başvuru No:2013/583).

Toplamda 39 ihlal vakası ile adil yargılanma hakkı, hem MEB ve YÖK ile ilgili kanunlar hem de OHAL ile ilgili kanunlar kapsamında değerlendirilmiştir. MEB ve YÖK ile ilgili kanunların sıkça iptal edilmesi, adil yargılanma hakkının korunması açısından eğitim sistemindeki yasal düzenlemelerin önemini vurgular. Aynı şekilde, OHAL ile ilgili kanunlar da adil yargılanma hakkının ihlal edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, OHAL dönemlerinde yapılan düzenlemelerin yargı süreçlerini ve adil yargılanma hakkını nasıl etkilediğini göstermektedir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, özellikle OHAL ile ilgili kanunlar kapsamında değerlendirilmiş ve bu alandaki düzenlemelerin anayasal uygunluk denetiminde önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. OHAL dönemlerinde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlal edilmesi, bu dönemde yapılan düzenlemelerin temel hak ve özgürlükler üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir.

İfade özgürlüğü hakkı hem OHAL ile ilgili kanunlar hem de MEB ve YÖK ile ilgili kanunlar kapsamında değerlendirilmiştir. OHAL dönemlerinde ifade özgürlüğünün kısıtlanması, OHAL düzenlemelerinin bu temel hak üzerinde yarattığı baskıyı gösterir. MEB ve YÖK ile ilgili kanunların iptal edilmesi ise, eğitim kurumlarında ve eğitim süreçlerinde ifade özgürlüğünün korunması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sendika hakkı, özellikle MEB ve YÖK ile ilgili kanunlar kapsamında değerlendirilmiştir. Eğitim sektöründe çalışanların sendikal haklarının korunması ve bu alandaki düzenlemelerin anayasal uygunluk denetiminden geçirilmesi, sendika hakkının korunması açısından önemlidir.

4.5. Kararlarda En Sık Görülen Anayasa Maddeleri ile Kanunlar ve Gerekçelerinin Karşılaştırılması

Tablo 14’te bireysel başvuru ve norm denetimi kararlarında en sık görülen anayasa maddeleri ve kanunlar, gerekçeleri ile birlikte tespit edilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 14. *Bireysel başvuru ve norm denetimi kararlarında en sık görülen anayasa maddeleri ile kanunlar ve gerekçeleri*

Anayasa Maddesi	Bireysel Başvuru Kararlarında Görülme Sayısı	Norm Denetimi Kararlarında Görülme Sayısı
36	39	21
42	60	17
17	21	3
26	31	1
34	37	6
51	22	6
20	13	3
19	5	1
35	24	5

Kanun	Bireysel Başvuru Kararlarında Görülme Sayısı	Norm Denetimi Kararlarında Görülme Sayısı
657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu	3	5
2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu	35	10
5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu	9	0
2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu	8	0
5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu	1	4

Gerekçe	Bireysel Başvuru Kararlarında Kullanım Sayısı	Norm Denetimi Kararlarında Kullanım Sayısı
Açıkça Dayanaktan Yoksun Olması	120	1
Başvuru Yollarının Tüketilmemiş Olması	34	1
Konu Bakımından Yetkisizlik	45	2
Zaman Bakımından Yetkisizlik	8	2
Mükerrer Başvuru	6	1
İptal Edilen Kanun	0	32
Anayasa'ya Uygunluk	0	15

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına yansıyan bireysel başvuru ve norm denetimi süreçlerinde sıkça ele alınan Anayasa maddeleri ve kanunlar, hukuki süreçlerin odak noktalarını ve yargısal denetimin ana hatlarını belirleyici özellikler taşımaktadır. Özellikle 36. madde (adil yargılanma hakkı) ve 42. madde (eğitim hakkı), bireysel başvurularda çokça ele alınırken, norm denetiminde daha az sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, 17. madde (kişisel verilerin korunması), 26. madde (ifade özgürlüğü) ve 19. madde (kişi hürriyeti ve güvenliği)

gibi maddeler, norm denetimi süreçlerinde az sıklıkta ele alınmış olup, bu durum bireysel başvurulara oranla farklı hukuki önceliklerin olduğunu göstermektedir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu gibi kanunlar hem bireysel başvurular hem de norm denetimi kararlarında yüksek sıklıkta karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, devlet memurları ve yükseköğretim alanındaki düzenlemelerin sık sık anayasal denetime tabi tutulduğunu ve bu alanlardaki yasal düzenlemelerin yargısal denetim süreçlerinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Bireysel başvuru ve norm denetimi kararlarında en sık kullanılan gerekçeler, hukuki süreçlerin işleyişine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Gerekçeler açısından incelendiğinde, bireysel başvuru kararlarında “açıkça dayanaktan yoksun olması”, “konu bakımından yetkisizlik” ve “başvuru yollarının tüketilmemiş olması” gibi gerekçelerin yüksek sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, bireysel başvuruların çoğunun usuli eksiklikler nedeniyle reddedildiğini gösterir. Öte yandan, norm denetimi kararlarında "iptal edilen kanun" ve "anayasa'ya uygunluk" gibi gerekçeler ön plana çıkmaktadır, bu da norm denetimi süreçlerinin temelde yasaların anayasal çerçeveye uygunluğunu değerlendirme üzerine kurulu olduğunu belirtir. Bu farklılık, bireysel başvuruların daha çok somut insan hakları ihlallerine, norm denetiminin ise daha çok yasaların ve yönetmeliklerin anayasaya uygunluğunun denetlenmesine odaklandığını vurgulamaktadır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bulgulardan elde edilen sonuçlara, her bir sonucun alanyazın ve araştırmacı nezdindeki yorumu temelli tartışılmasına, hemen ardından da her alt sonuca ilişkin uygulamacılara önerilerde bulunulmuştur. Birinci temel sonucun dördüncü alt probleminde ihlal edilen haklar detaylıca tartışıldığından, öneriler her hak tartışıldıktan sonra sunulmuştur. Ayrıca bütün sonuçların tartışılmasından sonra araştırmacılara önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın birinci temel sonucu olarak en çok dikkat çeken sonuç başvurulardaki reddedilme oranının yüksekliğidir. Nitekim Aydın (2011) da Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru mekanizmasının etkinliğini ve başvuruların reddedilme nedenlerini incelemiştir.

Bu temel sonuç altında biçimlenen ilk alt sonuç ihlal edilen hakların kabul ve ret dağılımını göstermektedir. Anayasa Mahkemesine öncelikle eğitim hakkı olmak üzere çeşitli anayasal hak ihlalleri nedeniyle çok sayıda başvuru olduğu ancak bu başvuruların çoğunun reddedildiği görülmüştür. Başvurucuların, başvurularını yapmadan önce yeterli bilgiye sahip olmaları, açıkça dayanaktan yoksun başvuruların azalmasını sağlayacaktır.

İlk temel sonuç altında biçimlenen ikinci alt sonuç ise 2012-2021 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuruların reddedilme gerekçelerini ortaya koymuştur. Bu gerekçeler arasında, başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olması, başvuru yollarının tüketilmemiş olması ve konu bakımından yetkisizlik en sık karşılaşılan gerekçelerdir. Açıkça dayanaktan yoksun olma gerekçesi, %36.4 oranıyla en yaygın reddedilme nedeni olmuştur. Başvuru yollarının tüketilmemiş olması %33.7 oranıyla ikinci sırada yer alırken, konu bakımından yetkisizlik %14 oranıyla üçüncü sırada gelmektedir. Açıkça dayanaktan yoksun olma gerekçesi, başvurunun temelsiz ve yeterli delillere dayanmadan yapıldığı durumlarda kullanılan bir reddetme nedenidir (Aydın, 2011). Bu tür başvurular, genellikle başvuru sahibinin iddialarını yeterince destekleyememesi nedeniyle reddedilir. Başvuru yollarının tüketilmemiş olması ise, başvuru sahibinin iç hukuk yollarını tüketmeden Anayasa Mahkemesi'ne başvurması durumunda ortaya çıkar. Bu durumda,

başvurucunun önce diğer yargı yollarını kullanması gerekmektedir (Çalışkan, 2011). Konu bakımından yetkisizlik ise, başvurunun Anayasa Mahkemesi'nin yetki alanına girmeyen konularla ilgili olması durumunda kullanılan bir gerekçedir. Bu çalışmada, başvuruların büyük bir kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması ve başvuru yollarının tüketilmemiş olması gerekçeleriyle reddedildiği belirtilmiştir. Çalışkan (2011) ise, devlet hesap denetimi ve bağımsız denetim kültürünün tarihsel gelişimi üzerine yaptığı çalışmada, yargı süreçlerinde etkin denetim mekanizmalarının önemini vurgulamıştır. Bu alanyazın, reddedilme gerekçelerinin yargı sistemindeki işleyişini ve bireysel başvuru mekanizmasının etkinliğini anlamak için geniş bir bakış açısı sunmaktadır.

Reddedilme gerekçelerinin azaltılması ve bireysel başvuru mekanizmasının etkinliğinin artırılması için çeşitli çözüm önerileri sunulabilir. İlk olarak, başvurucuların bireysel başvuru süreçleri hakkında bilgilendirilmesi ve rehberlik hizmetlerinin artırılması gerekmektedir. İkinci olarak, iç hukuk yollarının etkin bir şekilde işlemesi ve başvurucuların bu yolları tüketmesi sağlanmalıdır. İç hukuk yollarının hızlı ve etkili bir şekilde işlemesi, Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuruların azalmasını ve başvuruların daha sağlam temellere dayanmasını sağlayacaktır (Çalışkan, 2011). Üçüncü olarak, Anayasa Mahkemesi'nin yetki alanının belirginleştirilmesi ve bu yetki alanına girmeyen başvuruların en baştan reddedilmesi gerekmektedir. Bu, konu bakımından yetkisizlik gerekçesiyle yapılan reddetmelerin azalmasını sağlayacaktır. Son olarak, yargı süreçlerinin şeffaf ve hesap verebilir olması sağlanmalı ve yargı bağımsızlığı güçlendirilmelidir. Yargı süreçlerinin etkin bir şekilde işlemesi, başvurucuların hak arama özgürlüğünü artıracak ve bireysel başvuru mekanizmasının etkinliğini sağlayacaktır.

Üçüncü alt sonuca bakıldığında, karar süresinin, bireysel başvuruların Anayasa Mahkemesi tarafından değerlendirilmesi ve sonuçlandırılması için geçen süreyi ifade ettiği görülmüştür. Bu süre, ihlal edilen haklar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. 2012-2021 yılları arasında ortalama karar süreleri, eğitim hakkı ihlalleri için 850 gün, adil yargılanma hakkı ihlalleri için 780 gün olarak kaydedilmiştir. Bu süreler, bireylerin haklarını arama süreçlerinin uzun ve meşakkatli olduğunu göstermektedir. Eğitim hakkı ihlalleri, karar süresi açısından en uzun süren ihlaller arasında yer

almaktadır. Bu, eğitime erişim ve kalite konularında yaşanan sorunların çözümünün uzun zaman aldığını göstermektedir. Adil yargılanma hakkı ihlalleri de uzun karar süreleri ile dikkat çekmektedir. Bu durum, yargı süreçlerindeki eksikliklerin ve usuli hataların çözümünün zaman aldığını ve bireylerin adil yargılanma hakkını elde etmelerinin zorluğunu ortaya koymaktadır (Başaran, 1984; Aydın, 2007). Başaran (1984), yargı süreçlerindeki gecikmelerin bireylerin adalet arayışlarını olumsuz etkilediğini ve bu gecikmelerin yargı sistemine olan güveni sarstığını belirtmiştir. Aydın (2007) ise, yargı süreçlerinin hızlandırılması ve yargı reformlarının yapılması gerektiğini vurgulamış ve bu reformların yargı bağımsızlığı ve etkinliği açısından kritik olduğunu belirtmiştir.

Bu alanyazın bağlamında, karar sürelerinin kısaltılması ve bireysel başvuruların daha hızlı ve etkili bir şekilde değerlendirilmesi için çeşitli çözüm önerileri sunulabilir. İlk olarak, yargı süreçlerinin hızlandırılması için teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve dijital yargı sistemlerinin kullanılması gerekmektedir. Dijital yargı sistemleri, yargı süreçlerini hızlandırarak karar sürelerini kısaltacaktır (Başaran, 1984). İkinci olarak, yargı mensuplarının eğitimi ve uzmanlaşması sağlanmalıdır. Yargı mensuplarının yeterli bilgi ve donanıma sahip olması, yargı süreçlerinin daha hızlı ve etkili işlemlerini sağlayacaktır. Ayrıca, yargı mensuplarının sürekli eğitimi ve etik standartlara uyumu sağlanmalıdır (Aydın, 2007). Üçüncü olarak, yargı reformlarının yapılması ve yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi gerekmektedir. Yargı reformları, yargı süreçlerinin etkinliğini artıracak ve bireylerin haklarını daha hızlı ve etkili bir şekilde aramalarını sağlayacaktır. Son olarak, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin teşvik edilmesi gerekmektedir. Arabuluculuk, uzlaşma ve tahkim gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, yargı süreçlerinin yükünü azaltarak karar sürelerini kısaltacaktır.

Dördüncü alt sonuca göre 2012-2021 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurular kapsamında, eğitim hakkı (42. madde) ihlalleri dikkat çekici bir şekilde artmıştır. 2012 yılında eğitim hakkı ihlali oranı %0 iken, bu oran 2021 yılında %66.7'ye kadar yükselmiştir. Bu dönem boyunca ortalama ihlal oranı %27.5 olarak hesaplanmıştır. Eğitime erişim, kalite ve fırsat eşitliği konularında yaşanan problemler, eğitim hakkının ihlaline yol açmaktadır.

Eğitim hakkının korunması için daha etkili ve adil politikaların geliştirilmesi gerektiği açıktır. Eğitim hakkı ihlallerinin sonuçları ise geniş kapsamlıdır. Bu ihlaller, öğrencilerin akademik başarılarını ve gelecekteki kariyer olanaklarını olumsuz etkiler. Ayrıca, eğitim hakkının ihlali, toplumsal eşitsizlikleri derinleştirir ve sosyal adaletin sağlanmasını zorlaştırır. “Dershane yasağı eğitim hakkı” başlıklı bir gazete haberinde (Milliyet, 2015) “Anayasa Mahkemesi’nin bilgi edinme ihtiyacını karşıladığını belirttiği dershanelerin sınırlandırılabilceğini ama yasaklanmayacağını vurguladığı” ifade edilmiştir. Eğitim hakkının ihlali, bireylerin sadece akademik gelişimlerini değil, aynı zamanda kişisel ve sosyal gelişimlerini de engeller (Aydın, 2007). Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması, toplumda adaletsizlik duygusunu pekiştirir ve sosyal huzursuzluklara yol açar. Aküzüm (2012), Türkiye’de ilköğretim okullarında eğitim denetimi konusundaki meta-sentez çalışmasında, eğitim hakkı ihlallerinin yaygın nedenlerini ve çözüm önerilerini ele almıştır. Bu çalışmada, eğitim sistemindeki denetim mekanizmalarının yetersiz olduğu ve bu durumun eğitim hakkı ihlallerine yol açtığı vurgulanmıştır. Aydın (1994) ve Aydın (2007), eğitim yönetimi ve denetimi konusundaki eserlerinde, eğitim hakkı ihlallerinin önlenmesi için etkili yönetim ve denetim mekanizmalarının önemini vurgulamışlardır. Başaran (1984, 2000) ise, eğitimde yönetim ve denetim eksikliklerinin eğitim hakkı ihlallerine yol açtığını belirtmiş ve bu ihlallerin önlenmesi için sistematik bir yaklaşım önerisinde bulunmuştur. Toprakçı (2008, 2009), eğitim kurumlarının yönetim ve denetimi konusundaki çalışmalarında, eğitimde eşitlik ve kaliteyi artırmak için eğitim politikalarının yeniden yapılandırılması gerektiğini savunmuştur. Bu alanyazın, eğitim hakkı ihlallerinin nedenleri ve çözüm önerileri konusunda geniş bir bakış açısı sunmaktadır.

Eğitim hakkı ihlallerinin önlenmesi ve bu hakkın korunması için çeşitli çözüm önerileri sunulabilir. İlk olarak, eğitim politikalarının uzun vadeli ve sürdürülebilir olması gerekmektedir. Sık sık değişen politikalar ve öğretim programları, eğitim sisteminde istikrarsızlığa yol açmaktadır. Bu nedenle, eğitim politikaları, bilimsel temellere dayandırılmalı ve paydaşların katılımı ile oluşturulmalıdır (Aydın, 2007). İkinci olarak, eğitim kurumlarının fiziki ve mali altyapılarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Okulların fiziki koşullarının iyileştirilmesi, öğretim materyallerine

erişimin artırılması ve teknolojik altyapının geliştirilmesi, öğrencilerin kaliteli bir eğitim almasını sağlayacaktır. Ayrıca, öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin desteklenmesi ve eğitimde liyakat esasına dayalı bir yönetim anlayışının benimsenmesi gerekmektedir (Başaran, 2000). Üçüncü olarak, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi için hedefe yönelik politikalar geliştirilmelidir. Dezavantajlı bölgelerdeki okulların desteklenmesi, bu bölgelerdeki öğrencilerin eğitim hakkından eşit şekilde yararlanmasını sağlayacaktır. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, toplumsal adaletin temin edilmesi açısından kritik öneme sahiptir (Toprakçı, 2008).

2012-2021 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurular kapsamında, adil yargılanma hakkı (36. madde) ihlalleri de dikkat çekici bir artış göstermiştir. 2012 yılında adil yargılanma hakkı ihlali oranı %0 iken, bu oran 2021 yılında %33.3'e ulaşmıştır. Ortalama ihlal oranı ise %18 olarak kaydedilmiştir. Bu artış, yargı süreçlerinin ve adaletin sağlanmasındaki sorunların zamanla arttığını ve yargı sisteminde reform ihtiyacını ortaya koymaktadır (Aydın, 2011; Gözübüyük, 2010). Adil yargılanma hakkının korunması, yargı süreçlerinin şeffaf ve etkin olmasına bağlıdır. Adil yargılanma hakkı ihlallerinin temel nedenleri arasında, yargı sistemindeki yapısal sorunlar, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili endişeler ve usuli eksiklikler yer almaktadır (Aydın, 2011; Gözübüyük, 2010). Özellikle, uzun yargılama süreleri, delillerin toplanmasındaki eksiklikler ve savunma hakkının yeterince sağlanamaması gibi faktörler, adil yargılanma hakkının ihlaline yol açmaktadır. Ayrıca, yargı mensuplarının eğitimi ve etik standartlara uyumu konusundaki eksiklikler de bu ihlallerin artmasına neden olmaktadır. Adil yargılanma hakkı ihlallerinin sonuçları ise geniş kapsamlıdır. Bu ihlaller, bireylerin hak arama özgürlüğünü kısıtlar ve hukukun üstünlüğü ilkesini zedeler. Adil yargılanma hakkının ihlali, yargı sistemine olan güveni sarsar ve toplumda adalet duygusunun zedelenmesine yol açar (Özbudun, 2011). Ayrıca, adil yargılanma hakkının ihlal edilmesi, bireylerin sosyal ve ekonomik yaşamlarında olumsuz etkilere neden olabilir, zira hukuki güvenlik ve adaletin sağlanması, bireylerin toplumsal hayata katılımı için önemlidir. Aydın (2011), bireysel başvurular yoluyla adil yargılanma hakkının korunması mekanizmasının önemini vurgulamış ve bu mekanizmanın Türkiye'de yargı sistemindeki eksiklikleri gidermede ne kadar etkili

olabileceğini tartışmıştır. Gözübüyük (2010) ise, adil yargılanma hakkının ihlalleri üzerine yaptığı çalışmalarda, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Özbudun (2011), yargı reformlarının ve uluslararası standartlara uyumun, adil yargılanma hakkının korunmasında kritik rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu alanyazın, adil yargılanma hakkı ihlallerinin nedenleri ve çözüm yolları konusunda geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Özellikle, yargı sistemindeki yapısal reformların gerekliliği ve yargı mensuplarının eğitimi konusundaki vurgular, alanyazında ortak bir tema olarak öne çıkmaktadır.

Adil yargılanma hakkı ihlallerinin önlenmesi ve bu hakkın korunması için çeşitli çözüm önerileri sunulabilir. İlk olarak, yargı sisteminin bağımsızlığı ve tarafsızlığının güçlendirilmesi gerekmektedir. Yargı mensuplarının atama ve terfi süreçlerinde liyakat esasına dayalı bir sistem benimsenmeli ve siyasi etkilerden arındırılmalıdır (Gözübüyük, 2010). İkinci olarak, yargılama sürelerinin kısaltılması ve süreçlerinin hızlandırılması gerekmektedir. Bu, mahkemelerin iş yükünün azaltılması, teknoloji kullanımı ile yargı süreçlerinin etkinleştirilmesi ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin teşvik edilmesi ile sağlanabilir (Aydın, 2011). Üçüncü olarak, savunma hakkının tam olarak sağlanması için avukatlık hizmetlerine erişim kolaylaştırılmalı ve ücretsiz hukuki yardım hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca, yargı mensuplarının sürekli eğitimi ve etik standartlara uyumu sağlanmalıdır (Özbudun, 2011).

2012-2021 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurular kapsamında, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (34. madde) ihlalleri dikkat çekici bir şekilde artış göstermiştir. Bu dönemde, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ihlali oranları %0'dan %66.7'ye kadar yükselmiştir. Bu artış, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenlenmesinde yaşanan kısıtlamalar ve müdahaleler nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu durum, ifade özgürlüğü ve demokratik katılım haklarının korunmasında ciddi sorunlar olduğunu göstermektedir (Çayan, 2016; Gürer ve Gülan, 2010). Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ihlallerinin temel nedenleri arasında, güvenlik gerekçeleriyle yapılan kısıtlamalar, yetkisiz müdahaleler ve izinsiz gösteri yasakları yer almaktadır. Özellikle, OHAL dönemlerinde yapılan düzenlemeler ve müdahaleler, bu hakkın kullanımını ciddi şekilde kısıtlamıştır

(Çayan, 2016; Gürer ve Gülan, 2010). Ayrıca, polis müdahaleleri ve gösteri alanlarının sınırlanması gibi uygulamalar da bu hakkın ihlaline yol açmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ihlallerinin sonuçları ise geniş kapsamlıdır. Bu ihlaller, ifade özgürlüğü ve demokratik katılım haklarının korunmasını engeller ve bireylerin toplumsal ve siyasi hayata katılımını kısıtlar. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlali, demokratik toplumların temel değerlerinden biri olan katılımcı demokrasiyi zedeler ve toplumda güvensizlik ve huzursuzluk yaratır (Çayan, 2016). Çayan (2016), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararları ışığında toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını incelemiş ve bu hakkın korunması için alınması gereken önlemleri tartışmıştır. Gürer ve Gülan (2010), disiplin cezalarının yargısal denetimi konusundaki çalışmalarında, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının korunmasının, bireylerin ifade özgürlüğü ve demokratik katılım haklarının teminatı olduğunu vurgulamışlardır. Bu alanyazın, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ihlallerinin nedenleri ve çözüm yolları konusunda önemli görüşler sunmaktadır. Özellikle, güvenlik gerekçeleriyle yapılan kısıtlamaların ve müdahalelerin, bu hakkın ihlaline yol açtığı ve bu tür uygulamaların uluslararası insan hakları standartlarına uygun olarak yeniden değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ihlallerinin önlenmesi ve bu hakkın korunması için çeşitli çözüm önerileri sunulabilir. İlk olarak, güvenlik gerekçeleriyle yapılan kısıtlamaların ve müdahalelerin, uluslararası insan hakları standartlarına uygun olarak yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Güvenlik tedbirleri, bireylerin toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarını kullanmalarını engellemeyecek şekilde düzenlenmelidir (Çayan, 2016). İkinci olarak, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımında keyfi müdahalelerin önlenmesi için yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Polis müdahaleleri ve gösteri alanlarının sınırlanması gibi uygulamaların, hukuka uygun ve orantılı olması sağlanmalıdır. Bu, yargı denetiminin etkin bir şekilde işlemlerini gerektirir (Gürer ve Gülan, 2010). Üçüncü olarak, bireylerin toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarını kullanmaları konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu, demokratik katılımın artırılması ve toplumsal bilinçlenmenin sağlanması açısından önemlidir. Eğitim ve bilgilendirme kampanyaları, bu hakkın korunmasına ve etkin kullanılmasına katkı sağlayacaktır.

2012-2021 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurular kapsamında, ifade özgürlüğü hakkı (26. madde) ihlalleri dikkat çekici bir artış göstermiştir. 2012 yılında ifade özgürlüğü hakkı ihlali oranı %0 iken, bu oran 2021 yılında %33.3'e ulaşmıştır. Bu dönemde ortalama ihlal oranı %14.3 olarak kaydedilmiştir. Bu artış, ifade özgürlüğü üzerindeki kısıtlamaların ve müdahalelerin arttığını göstermektedir. Bu durum, demokratik toplumlarda ifade özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Lee, 2018; Mengücek, 2005). İfade özgürlüğü hakkı ihlallerinin temel nedenleri arasında, siyasi ve toplumsal baskılar, medya ve iletişim araçları üzerindeki kontrol ve düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik hukuki sınırlamalar yer almaktadır (Lee, 2018). Özellikle, siyasi iktidarın medya üzerindeki etkisi ve eleştirel düşüncelerin baskı altına alınması, ifade özgürlüğü hakkının ihlaline yol açmaktadır. Ayrıca, terörle mücadele ve kamu düzenini koruma gerekçeleriyle getirilen yasal düzenlemeler de bu hakkın kullanımını kısıtlamaktadır (Mengücek, 2005). İfade özgürlüğü hakkı ihlallerinin sonuçları ise geniş kapsamlıdır. Bu ihlaller, demokratik toplumların temel yapı taşlarından biri olan ifade özgürlüğünü zedeler ve bireylerin kendilerini özgürce ifade etmelerini engeller. İfade özgürlüğü hakkının ihlali, toplumda korku ve otosansür yaratır ve eleştirel düşüncenin gelişimini engeller. Ayrıca, bu hak ihlalleri, uluslararası alanda ülkenin demokratik imajını zedeler ve insan hakları ihlallerine yönelik eleştirilere neden olur (Lee, 2018). Lee (2018), ifade özgürlüğü hakkının korunmasındaki uluslararası standartları ve bu hakkın ihlaline yönelik hukuki süreçleri incelemiştir. Bu çalışmada, ifade özgürlüğü hakkının korunması için bağımsız yargının ve medya özgürlüğünün önemine vurgu yapılmıştır. Mengücek (2005) ise, Türkiye'de ifade özgürlüğü hakkının korunması konusundaki yasal düzenlemeleri ve bu düzenlemelerin pratikteki uygulamalarını ele almıştır. Bu çalışmalar, ifade özgürlüğü hakkı ihlallerinin nedenleri ve çözüm yolları konusunda geniş bir perspektif sunmaktadır.

İfade özgürlüğü hakkı ihlallerinin önlenmesi ve bu hakkın korunması için çeşitli çözüm önerileri sunulabilir. İlk olarak, medya ve iletişim araçları üzerindeki kontrolün azaltılması ve bağımsız medya kuruluşlarının desteklenmesi gerekmektedir. Medya özgürlüğü, ifade özgürlüğünün temel bir unsuru olup, demokratik toplumların vazgeçilmez bir parçasıdır (Lee, 2018). İkinci olarak, ifade özgürlüğüne yönelik

hukuki sınırlamaların uluslararası standartlara uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Terörle mücadele ve kamu düzenini koruma gerekçeleriyle getirilen yasal düzenlemeler, ifade özgürlüğünü kısıtlamamalı ve bu düzenlemeler orantılı ve hukuka uygun olmalıdır (Mengücek, 2005). Üçüncü olarak, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi gerekmektedir. İfade özgürlüğü hakkı ihlallerinin yargısal denetimi, bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından etkin bir şekilde yapılmalıdır. Bu, adil yargılanma hakkının korunması için de önemlidir. Son olarak, toplumsal bilinç ve eğitim yoluyla ifade özgürlüğü hakkının önemi vurgulanmalı ve bireylerin bu hakkı kullanmaları teşvik edilmelidir. Eğitim ve bilgilendirme kampanyaları, ifade özgürlüğü hakkının korunmasına ve geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

2012-2021 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurular kapsamında, sendika hakkı (51. madde) ihlalleri de dikkat çekici bir şekilde artış göstermiştir. 2012-2021 yılları arasında sendika hakkı ihlalleri, diğer haklara kıyasla nispeten daha düşük oranlarda gerçekleşmiştir, ancak yine de ciddi bir sorun teşkil etmektedir (Uçkan, 2015; Coşkun ve Aydın, 2018). Bu dönemde, sendika hakkı ihlalleri %9.7 oranında kaydedilmiştir. Sendika hakkı ihlalleri, çalışma hayatında örgütlenme özgürlüğünün ve sendikal faaliyetlerin kısıtlanması nedeniyle artmaktadır. Sendika hakkı ihlallerinin temel nedenleri arasında, işveren baskıları, sendikal faaliyetlere yönelik yasal sınırlamalar ve toplu iş sözleşmesi süreçlerindeki engeller yer almaktadır (Uçkan, 2015). Özellikle, sendika üyeliği ve sendikal faaliyetlerde bulunan işçilere yönelik işten çıkarma ve mobbing gibi uygulamalar, sendika hakkının ihlaline yol açmaktadır. Ayrıca, sendikal hakların yeterince korunmaması ve sendikal örgütlenmenin engellenmesi de bu ihlalleri artırmaktadır (Coşkun ve Aydın, 2018). Sendika hakkı ihlallerinin sonuçları ise geniş kapsamlıdır. Bu ihlaller, işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesini engeller ve çalışma hayatında adaletsizliklere yol açar. Sendika hakkının ihlali, işçilerin hak arama özgürlüğünü kısıtlar ve iş yerinde demokratik katılımı engeller. Ayrıca, sendika hakkının ihlali, işçilerin iş güvencesini zedeler ve sosyal adaletsizliklere neden olur. Uçkan (2015), Anayasa Mahkemesi'nin sendikal haklara ilişkin iptal kararlarını inceleyerek, sendika hakkının korunması için yasal düzenlemelerin ve mahkeme

kararlarının önemini vurgulamıştır. Coşkun ve Aydın (2018) ise, bağımsız denetçiler ve Sayıştay denetçilerinin mesleki eğitim süreçlerine ilişkin araştırmalarında, sendikal hakların korunmasının iş güvencesi ve çalışma hayatının kalitesi açısından kritik olduğunu belirtmişlerdir.

Sendika hakkı ihlallerinin önlenmesi ve bu hakkın korunması için çeşitli çözüm önerileri sunulabilir. İlk olarak, sendikal faaliyetlere yönelik yasal sınırlamaların kaldırılması ve sendika üyeliği ile ilgili engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Sendika hakkı, işçilerin temel bir hakkıdır ve bu hakkın korunması için yasal düzenlemeler yapılmalıdır (Uçkan, 2015). İkinci olarak, sendikal faaliyetlere katılan işçilerin iş güvencesinin sağlanması gerekmektedir. İşveren baskıları ve sendikal faaliyetlere katılan işçilerin işten çıkarılması gibi uygulamaların önlenmesi için yasal önlemler alınmalıdır. Ayrıca, sendikal faaliyetlere katılan işçilere yönelik mobbing ve diğer baskıcı uygulamaların önlenmesi için etkili denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır (Coşkun ve Aydın, 2018). Üçüncü olarak, toplu iş sözleşmesi süreçlerinin iyileştirilmesi ve sendikal örgütlenmenin desteklenmesi gerekmektedir. Toplu iş sözleşmesi süreçlerinde sendikaların etkin bir şekilde yer alması sağlanmalı ve bu süreçler şeffaf ve adil olmalıdır. Ayrıca, sendikal örgütlenmenin teşvik edilmesi ve sendikaların güçlendirilmesi için devlet desteği sağlanmalıdır. Son olarak, sendika hakkının korunması için uluslararası işçi hakları standartlarına uyum sağlanmalı ve bu standartlar doğrultusunda yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve diğer uluslararası işçi hakları mekanizmalarının önerileri dikkate alınmalı ve bu öneriler doğrultusunda reformlar gerçekleştirilmelidir.

Araştırmanın ikinci temel sonucu 2000-2021 yılları arasında norm denetimi kararlarıyla en sık iptal edilen kanun kategorilerinin ortaya çıkarmıştır. Bu temel sonucun altında biçimlenen alt sonuçlara göre ise belirtilen tarihlerde en sık iptal edilen kanun kategorileri MEB ve YÖK, OHAL ve bütçe kanunlarıdır.

MEB ve YÖK ilgili kanunların sürekli olarak iptal edilmesi, eğitim politikalarının ve düzenlemelerinin anayasal standartlara uyum sağlamadığını ortaya koymaktadır (Teziç, 2009; Gözübüyük, 2010). Bu durum zaman zaman yazılı ve görsel basında da yer bulmaktadır. Örneğin “AYM, YÖK başkanının o yetkisini iptal etti” (Cumhuriyet, 2019) başlıklı haberde Anayasa Mahkemesi’nin YÖK başkanına

öğretim elemanları hakkında doğrudan soruşturma açabilme yetkisi veren kuralın iptaline karar verildiği yazılmıştır. OHAL ile ilgili kanunların sıkça iptal edilmesi, olağanüstü durumlarda yapılan düzenlemelerin anayasal sınırlara riayet etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bütçe kanunlarının iptali ise, kamu kaynaklarının adil ve şeffaf bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla anayasal denetimin önemini göstermektedir. 2000-2021 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin norm denetimi kararları kapsamında, MEB ve YÖK, OHAL ve bütçe kanunları en sık iptal edilen kanun kategorileri arasında yer almaktadır. Bu dönemde, eğitimle ilgili kanunlar 11 kez, OHAL ile ilgili kanunlar 8 kez ve bütçe kanunları 4 kez iptal edilmiştir. Bu iptaller, yasal düzenlemelerin anayasal uygunluk açısından sürekli olarak sorgulandığını ve bu alanlardaki düzenlemelerin anayasal denetime tabi tutulduğunu göstermektedir.

MEB ve YÖK ile ilgili kanunların iptali, genellikle eğitim politikalarının ve uygulamalarının anayasal standartlara uygun olmaması nedeniyle gerçekleşmektedir. Eğitimle ilgili düzenlemelerde yapılan değişiklikler, genellikle eğitime erişim, kalite ve fırsat eşitliği gibi temel konularla ilgilidir.

OHAL ile ilgili kanunların iptali ise, olağanüstü hal dönemlerinde yapılan düzenlemelerin temel hak ve özgürlükleri kısıtlaması nedeniyle gerçekleşmektedir. Bu tür düzenlemeler, genellikle güvenlik ve kamu düzenini koruma gerekçesiyle yapılmakta, ancak bu gerekçeler çoğu zaman orantısız ve hukuka aykırı olabilmektedir.

Bütçe kanunlarının iptali ise, genellikle mali disiplin ve kaynakların adil dağıtımını ile ilgili sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Teziç (2009), anayasa hukuku üzerine yaptığı çalışmalarda, yasal düzenlemelerin anayasal uygunluğunun sağlanmasının önemini vurgulamış ve anayasa mahkemesinin bu konudaki rolünü tartışmıştır. Gözübüyük (2010) ise, anayasa mahkemesinin norm denetimi kararlarının anayasal düzenin korunmasındaki kritik rolünü ele almış ve bu kararların yasal düzenlemelerin demokratik ilkelere uygunluğunu sağlamak için ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Bu alanyazın, norm denetimi kararlarının anayasal uygunluk açısından değerlendirilmesinde önemli görüşler sunmaktadır. İptal edilen kanunların anayasal uygunluk açısından

değerlendirilmesi, anayasa mahkemesinin yasal düzenlemelerin temel hak ve özgürlüklere uygunluğunu sağlamak için kritik bir denetim mekanizması olduğunu göstermektedir. Eğitim, OHAL ve bütçe kanunlarının iptali, bu alanlardaki düzenlemelerin anayasal standartlara uygun olup olmadığının sürekli olarak sorgulandığını ve anayasa mahkemesinin bu konuda etkin bir denetim yaptığını ortaya koymaktadır. Eğitimle ilgili kanunların iptali, eğitime erişim ve kalite konularında anayasal uygunluğun sağlanması için önemli bir adımdır. Bu iptaller, eğitim politikalarının ve uygulamalarının temel hak ve özgürlüklere uygun olmasını sağlar. OHAL ile ilgili kanunların iptali ise, olağanüstü hal dönemlerinde yapılan düzenlemelerin temel hak ve özgürlükleri kısıtlamasını önlemek için kritik öneme sahiptir. Bütçe kanunlarının iptali ise, mali disiplinin ve kaynakların adil dağıtımının sağlanması açısından önemlidir.

Tüm bu açıklamalar ışığında, eğitim alanındaki düzenlemelerin anayasal standartlara uygunluğuna ciddi derecede önem verilmesi, iptaller ile ilgili yasal düzenlemelerin eğitim hakları ve yükseköğretim alanında getirdiği değişikliklerin, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirilmesi, eğitim hakkının korunmasında hızlı ve etkin bir yargısal sürecin sağlanması ve tüm kamu kaynaklarının adil ve şeffaf bir şekilde kullanımının sağlanması hususunda aktif bir denetleme mekanizmasının işletilmesi yasa yapıcı ve uygulayıcılara önerilebilir.

Araştırmanın üçüncü temel sonucu göstermiştir ki kararlar yıllar bağlamında incelendiğinde norm denetimi sürecinde iptal kararlarının oranı, bireysel başvurulardaki kabul oranından daha yüksek bir oranda seyretmektedir. Bu durum değerlendirildiğinde, yasaların ve yönetmeliklerin anayasaya uygunluğunun, bireysel başvurulardaki hak ihlallerinden daha sıkı bir biçimde denetlendiğini düşünülebilir. Nitekim Anayasaya uygunluk denetimi, denetime tabi olan normun anayasa karşısındaki hukuksal değerini ölçme görevi (Teziç, 2013) olduğundan, o norma ait bütün özellikleri açısından düşünüldüğünde Anayasa'ya uygunluk değerlendirmesi mutlaka yapılmalıdır (Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2009).

Bu temel sonuç altında biçimlenen ilk alt sonuç ise bireysel başvuru kararlarında ret oranının yüksek olmasının yanı sıra, yıllara göre olan dağılımının düzenli olmadığı şeklindedir. Genelde yüksek olan başvuru sayısının 2020-21

yıllarındaki düşüşünün sebebi pandemi koşulları olarak değerlendirilebilir. Her ne sebeple olursa olsun bireysel başvuruların önündeki bir engel, temel hak ve özgürlüklerin korunması yönündeki gayeden uzaklaşmak olacaktır (Yokuş, 2016).

Bu temel sonuç altında biçimlenen ikinci alt sonuç ise norm denetiminde itiraz oranının iptal oranından daha yüksek olmasının yanı sıra dağılımın yine düzensiz olmasıdır. İtiraz yolu başvurusu iptal davalarından farklı olarak halihazırda devam eden davanın karara bağlanmasının, o davada kullanılacak olan hukuk normunun anayasaya uygun olup olmamasına bağlı olması hâlinde yapılan denetim (Kıratlı, 1966) olduğundan, yani öncesinde somut bir olay yaşanmış olması gerektiğinden, sayıca fazla olması anlaşılabilir. Bu yönüyle kapsamı açısından değerlendirildiğinde itiraz başvurusunun daha dar kapsamlı olacağı düşünülse de iptal denetiminin sadece belirli organlarca ve belirli süreler içinde yapılabilmesine rağmen, bir süreye bağlı olmadan, davanın tarafı bulunan herkesçe sürdürülebilmesi ve başlatılabilmesi nedeniyle (Bilgin, 1988) somut norm denetimi (itiraz) daha geniş bir kapsam taşımaktadır.

Her iki alt sonuç da anayasa hukukunun yıllar bağlamında uygulama alanındaki değişimleri ve eğilimlerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bilgiler ışığında yasa düzenleyici ve uygulayıcılarına, somut bir olay yaşanmaksızın da hukuk normlarının anayasaya uygunluğunun tespiti üzerinde daha çok çalışılması gerektiği önerilebilir. Böylece her türlü ihlalin önüne en başından geçilmiş olacağından, her iki türde de başvuru sayısında yıllar bağlamı düşünülüğünde azalma olacağı öngörülmektedir.

Araştırmanın dördüncü temel sonucu, ihlal edilen haklar ile norm denetimi kararlarında iptal edilen kanun kategorilerinin paralellik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu da anayasada güvence altına alınmış olan temel haklar ile anayasal denetim süreçlerinin başvuru türü ne olursa olsun bir arada düşünülmesi gerektiğini göstermiştir. Birinci ve üçüncü temel sonuçta da detaylı bir şekilde ayrı ayrı ortaya konmuş olan sonuçlar düşünülüğünde, bu durum net olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, bireysel başvuru kararlarında en sık ihlal edilen haklar ile norm denetimi kararlarında iptal edilen kanun kategorileri arasındaki ilişki, anayasal denetim süreçlerinin temel hakların korunmasındaki rolünü açıkça ortaya koymaktadır. Eğitim, adil yargılanma, toplantı ve gösteri yürüyüşü, ifade özgürlüğü ve sendika hakları, yasal

düzenlemelerle doğrudan bağlantılı olup, bu düzenlemelerin anayasal uygunluk denetimi, hak ihlallerinin önlenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Anayasa Mahkemesi'nin bu alandaki denetim işlevi, temel hak ve özgürlüklerin korunmasını ve hukukun üstünlüğünün sağlanmasını temin etmektedir. Nitekim en geniş anlamıyla anayasa yargısı, anayasayı ilgilendiren tüm hukuksal meselelerinin yargısal usuller dâhilinde bir karara bağlanması (Armağan, 1967) anlamına gelmektedir.

Anayasa denetimi ve yargısı, doğal olarak hukuk ve siyasetin kesiştiği bir noktadadır. Bu durum hem siyasal alanda hem de toplumsal alanda etkili olabileceği için zaman zaman karar verme sürecini zorlaştırmaktadır. Anayasa Mahkemesi kararları, hak ve özgürlükleri, “yaşayan hukuk” kavramı ile somutlaştırmaktadır (Duran, 1984). MEB ve YÖK ile ilgili kanunlar, 2000-2021 yılları arasında en yüksek sayıda iptal (norm denetimi) edilen kanun kategorisi olup; bu ilişki, eğitim hakkının korunması için yasal düzenlemelerin sıkı bir anayasal denetimden geçirilmesi gerektiğini ve bu alandaki ihlallerin yasal düzenlemelerle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Önemle anlaşılmaktadır ki, Anayasa Mahkemesinin yetkileri ve yargısal işlevi göz önünde bulundurulduğunda, hukuk bilgisi kuvvetli, alanında yüksek donanımlı ve tercihen akademik kariyerli üyelerin sayıca üstünlüğü, anayasal hakları, hukuk devletinin, insan haklarının ve de Anayasa'nın üstünlüğünün korunması işlevine daha çok hizmet edecektir. Bu bağlamda politikacılara Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde belirtilen özellikler konusunda oldukça hassas davranılması gerektiği önerisinde bulunulabilir. Üyelerin görev sürelerinin kısaltılması ve bir kez seçilmelerinin, mahkemenin tarafsızlığının sağlanabilmesi, ayrıca toplumsal değişimlere ve dinamiklere ayak uydurulabilmesi bağlamında önemli bir yenilik olacağı öngörülebilir. Uzunca bir süre aynı görevde bulunmanın doğurabileceği sakıncaların önlenebileceği dikkate alındığında, Mahkemenin daha gerçekçi bir unsur olarak görevine ve yetkisine uygun yeterlilikleri sergileme imkanı da oluşmuş olacaktır.

Araştırmanın beşinci ve son temel sonucu ise, kararlarda en sık görülen anayasa maddeleri ile kanunlar ve gerekçelerinde karşılaşılan önemli bilgileri ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, özellikle adil yargılanma hakkı (36. madde) ve eğitim hakkı (42. madde) gibi maddeler hem bireysel başvurularda hem de norm denetimi

kararlarında çokça ele alındığından, bu durum, söz konusu hakların toplumsal ve bireysel düzeyde ne denli kritik olduğunu ve hukuki mücadelelerde merkezi bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu iki madde, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve eğitim alanında yaşanan anayasal sorunların çözümüne yönelik çok büyük öneme sahiptir. Kişisel verilerin korunması (17. madde), ifade özgürlüğü (26. madde) ve kişi hürriyeti ve güvenliği (19. madde) gibi maddelerin norm denetimi süreçlerinde daha az ele alınmış olması, norm denetiminde bireysel başvurulara göre hukuki önceliklerin farklı olduğunu ortaya koymuştur. Anayasa sayesinde temel hak ve özgürlüklere güvence sağlandığı (Ergül, 2007) düşünüldüğünde, aralarındaki benzerlik ve farklılıklara rağmen norm denetimi ve bireysel başvuruların birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği anlaşılmaktadır. Kararlarda ortaya çıkan sonuçların tüm bireyleri ve ülkenin hukuk sistemi içinde bulunan bütün düzenlemeleri etkilediği söylenebilir (Gülsoy, 2007). 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu gibi kanunların her iki başvuru türünde oldukça yüksek oranda karşımıza çıkması ise devlet memurları ve yükseköğretim alanındaki düzenleme ve uygulamaların sık sık anayasal denetime tabi tutulduğunu ve bu alanlardaki yasal düzenlemelerin yargısal denetim süreçlerinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Bireysel başvuru ve norm denetimi kararlarına gerekçeler yönünden bakıldığında, bireysel başvuru kararlarında “açıkça dayanaktan yoksun olması”, “konu bakımından yetkisizlik” ve “başvuru yollarının tüketilmemiş olması” gerekçelerinin kullanım sıklığı karşısında, norm denetimi kararlarında "iptal edilen kanun" ve "anayasaya uygunluk" gibi gerekçelerin öne çıktığı, bu durumun da, bireysel başvuruların daha çok somut insan hakları ihlallerine, norm denetiminin ise daha çok yasaların ve yönetmeliklerin anayasaya uygunluğunun denetlenmesine odaklandığını ortaya koyduğu söylenebilir. Nitekim bireysel başvuruda asıl amaç, var olan kanunların temel hak ve özgürlükleri koruyamadığının düşünülmesi halinde devreye girecek olmasıdır.

Kararlarda yaşanan aksaklıklar ve çözüm önerilerine önceki sonuçlarda detaylıca yer verildiğinden, bu noktada eğitim sürecindeki anayasal tüm kararlar bağlamında düşünüldüğünde, eğitimle ilgili hukuk normları hazırlanırken, o alanda

yetkin olan kişilerden detaylı görüş ve öneri alınması gerektiği, bunların da iyi bir süzgeçten geçirilip değerlendirildikten sonra uygulamaya geçirilmesi önerisi sunulabilir.

Genel olarak bakıldığında bu araştırmanın sonuçları, Türkiye'de eğitim bağlamı yargısal işleyiş ve yine eğitim bağlamı temel hakların korunması ile ilgili çok ciddi yapısal sorunlar bulunduğunu ve bu sorunların sunulan çözüm önerileri ile giderilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu temelde araştırmacıların; eğitim alanında adil yargılanma, ifade özgürlüğü ve diğer temel hakların korunmasını sağlamakla ilgili yapılacak yasal düzenleme ve değişikliklerin önündeki engelleri tespit eden çalışmalar yapması önerilebilir. Öte yandan Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararların kapsayıcılığının (içtihat oluşturmasının) doğurabileceği sıkıntıları öngörecekle ve Anayasa Mahkemesi'nin etkin bir denetim aracı olmasını sağlayacak araştırmalar yapılması da gerekebilir.

Son olarak bu araştırmanın kapsamı ve eğitimin önemi göz önünde bulundurulduğunda araştırmacılara ilk mahkemeler, bölge idare mahkemeleri ve istinat mahkemelerine akseden eğitim ile ilgili kararları incelemeleri önerilebilir. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi'nin eğitim ile ilgili kararlarının eğitim sürecinin iyileştirilmesi adına uygulayıcılara, politikacılara ve yasa yapıcılara ne kadar etki ettiğinin araştırılması da yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Akbal, İ. ve Toprakçı, E. (2021). İlkokul denetim rehberinin yasal belgeler ve alanyazın temelinde incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 171-189. Retrieved from <http://www.e-ijer.com/tr/download/article-file/1531812><http://www.e-ijer.com/tr/download/article-file/1531812>
- Aküzüm, C. (2012). *Türkiye'de ilköğretim okullarında eğitim denetimi: Bir meta-sentez çalışması*. Doktora tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı, Elazığ.
- Anayasa Mahkemesi (2023). TC Anayasa Mahkemesi Yapısı <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mahkeme/yapisi/genel-kurul/> 08.01.2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Armağan S. (1967). *Anayasa mahkememizde kazai murakabe sistemi*. İstanbul: Cezaevi Matbaası, İÜ Yayını.
- Aydın, M. (1994). *Eğitim yönetimi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Aydın, M. (2007). *Çağdaş eğitim denetimi (5. Baskı)*, Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Aydın, Ö. D. (2011). Türk anayasa yargısında yeni bir mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(4), 121-170.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başaran, İ. E. (1984). *Eğitime giriş*. Ankara: Sevinç Matbaası, s. 52.
- Başaran, İ.E. (2000). *Yönetim (3. Baskı)*, Ankara: Feryal Matbaası.
- Benson, Kelly & Evans, Roberta & Wattam, Donald K. (2009). *K-12 Public education: a look at u. s. supreme court trends*. Department of Foundations and Curriculum Central Washington University. Ellensburg, Washington
- Benson, K. M. (2005). United states supreme court decisions that have shaped K–12 education in America, 1972–2004 (Order No. 3180758). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305453920). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/united-states-supreme-court-decisions-that-have/docview/305453920/se-2>

- Bilgin Ç. (1988). Türk Anayasa yargısında somut norm denetimi yolu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. S. 3, s. 350.
- Bridgewater, M. W. (2003). Evaluating federal court decisions regarding early childhood special education students from 1986 through 2002: Implications for school administrators (Order No. 3101503). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305336089). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/evaluating-federal-court-decisions-regarding/docview/305336089/se-2>
- Bulut, A. & Toprakçı, E. (2023). Millî eğitim bakanlığı inceleme-soruşturma rehberinin yasal belgeler ve muhakkiklik (denetçilik) görevi temelinde incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1884-1909. Retrieved: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3531362>
- Creswell, J. W. (2002). Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative. NJ: Prentice Hall Upper Saddle River.
- Coşkun, A., ve Aydın, M. (2018). Bağımsız denetçiler ve Sayıştay denetçilerinin mesleki eğitim süreçlerine ilişkin mukayeseli bir araştırma. *OPUS International Journal of Society Researches*, 9(16), 2364-2387.
- Coşkun, A. ve Toprakçı, E. (2024). Türkiye Cumhuriyeti Danıştay'ının eğitim ile ilgili kararlarının incelenmesi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 8(1), 138-158. <https://doi.org/10.32960/uead.1437622>
- Cumhuriyet Gazetesi, (2019) AYM YÖK başkanının yetkisini iptal etti <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/aym-yok-baskaninin-o-yetkisini-iptal-etti> 1492379. 06.06.2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Çalışkan, R. (2011) *Türkiye'de devlet hesap denetimi ve bağımsız denetim kültürünün tarihsel gelişim süreci: Yurtdışındaki gelişmelerle mukayeseli bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Hatay.
- Çayan, G. (2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararları ışığında mahkemeye erişim hakkı. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (28), 235-272.
- Demir, M., & Tok, T. N. (2016). Lisansüstü öğrenci görüşlerine göre eğitim denetimi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 102-125.
- Duran L. (1984). *Türkiye'de Anayasa yargısının işlevi ve konumu*. Ankara: Anayasa yargısı Anayasa Mahkemesi Yayını.

- Ergül O. (2007). *Yeni kurumsalcı yaklaşımla Türk Anayasa Mahkemesi ve demokrasi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Eskişehir İzmit Konuşmaları (1999). *Mustafa Kemal Eskişehir İzmit konuşmaları (1923)*. Kaynak Yayınları, s.225
- Görgün, E. (2011). *Türk kamu mali yönetiminde Sayıştay denetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gözübüyük, Ş. (2010). *Anayasa hukuku*, 17. B., Turhan Kitabevi.
- Gülsoy M. T. (2007). *Özgürlüklerin korunmasında Anayasa yargısının yeri ve meşruluğu*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Güncel Türkçe Sözlük (2011). *Türk Dil Kurumu*. Ankara.
- Gürer, O., ve Gülan, D. A. (2010). *Danıştay kararları ışığında öğrencilere verilen disiplin cezalarının yargısal denetimi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Hatch, J. A. (2002). Doing qualitative research in education settings. Suny
- İlğan, A. (2006). Adana K. Maraş ve Hatay ili ilköğretim müfettişleri ve öğretmenlerinin farklılaştırılmış denetim modelini benimseme ve kamu ilköğretim okullarında uygulanabilir bulma düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55(55), 389-422.
- Karahan, M. (2020). Türkiye’de bağımsız denetim ve denetim kültürünün tarihsel gelişim süreci: Karşılaştırmalı bir inceleme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 12(22), 245-259.
- Kıratlı M. (2007). *Anayasa yargısında somut norm denetimi: itiraz yolu*, Ankara: AÜSBF Yayını, Sevinç Matbaası.
- Lee, J. (2018). The power of words: An analysis of supreme court jurisprudence related to education, race, and equality (Order No. 10975861). Available from ProQuest Central; ProQuest Dissertations & Theses Global. (2158949540). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/power-words-analysis-supreme-court-jurisprudence/docview/2158949540/se-2>
- Maxwell, J. A. (2008). Designing a qualitative study. *The SAGE handbook of applied social research methods*, 2, 214-253.

- Mengücek, Ö. (2005). *Anayasa yargısında yargılama usulü*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Anayasa Hukuku Bilim Dalı, Konya.
- Milliyet, (2015). Dershane yasağı eğitim hakkı ihlali. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/dershane-yasagi-egitim-hakki-ihlali-2092318>. 06.06.2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Özbudun E. (2011). *Türk anayasa hukuku*. Ankara: İmaj Yayınları.
- Özçelik S. A. (1963), *1961 Anayasasına göre Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görev ve yetkileri*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Pryor, L. A. (1998). Selected twentieth century united states supreme court decisions relating to religion and education (Order No. 9832279). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (304493204). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/selected-twentieth-century-united-states-supreme/docview/304493204/se-2>
- Özer A. (2008), *Türk Cumhuriyetlerinin hukuki yapısı (yasama-yürütme-yargı)*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Resmi Gazete (2017). Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği, T. C. Resmi Gazete, 30160, 20 Ağustos 2017.
- Şahin, A. H. (2020). Danıştay kararlarında okullarda meydana gelen zararlar nedeniyle idarenin kusursuz sorumluluğunda genişleme. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*. (19), 47-77.
- Şirin, M. C. (2019). Engelli çocukların eğitim hakkı: İdarenin görevlerine dair hukuki bir değerlendirme. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(8), 131-158.
- Tanör B. Ve Yüzbaşıoğlu N. (2009) *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 9. Bs., İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Teziç, E. (2009). *Anayasa hukuku*, 13. bs., İstanbul: Beta Yayınları.
- TEZİÇ, E. (2013). *Anayasa hukuku (genel esaslar)16 bs.*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Toprakçı, E. (2008) Eğitimde disiplin ya da sınıfın disiplini. *İlköğretmen Dergisi*. (23), 21-26. Erişim: <https://www.erdaltoprakci.com.tr/wp-content/uploads/2018/11/Egitimde-Disiplin-ya-da-Sinifin-Disiplini.pdf>

- Toprakçı, E. (2009). *Öğretmenlerin suç karnesi- Yargı kararlı gazete haberleri ölçütünde karşılaştırmalı bir analiz*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, IV. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi, Bildiri Kitabı, 14-15 Mayıs 2009 (ss.475-487)
Erisim: <https://www.erdaltoprakci.com.tr/wp-content/uploads/2020/05/suc-karnesi.pdf>
- Toprakçı, E. ve Ak, H. (2021). Milli Eğitim Bakanlığı, 2018-2020 yılları arasına ait Sayıştay denetim raporlarının kamu zararı bağlamında incelenmesi, *E-International Journal of Pedandragogy (e-ijpa) 1(3)*, 36-49. Doi: <https://trdoi.org/10.27579808/e-ijpa.56>
- Toprakçı E. ve Akçay, A. (2016). *Türkiye’de kamu yararına çalışan derneklerin eğitim faaliyetlerinin yönetimi ve denetimi (Yasal belgeleri temelinde nitel bir analiz)*. Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE. 5 (1), 29 – 52.
- Toprakçı E. ve Akış İ. (2022). Yargıtay’ın Milli Eğitim Bakanlığı personeline ilişkin verdiği kararların incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6(9), 108 – 134.
- Toprakçı E. ve Bakır D. (2019). *2012-2017 yılları arası Milli Eğitim Bakanlığı Sayıştay denetim raporlarının incelenmesi*, 14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı, s. 829-834, Çeşme/İzmir 2-4 Mayıs 2019.
- Toprakçı, E., Beytekin, O.F. ve Doğan, M. (2018). Yargıtay’ın özel öğretim kurumlarına ilişkin verdiği kararların incelenmesi. *Turkish Studies 13(19)*. 1781-1795.
- Toprakçı, E. ve Taş, Ş. (2020). Yargıtay’ın okul müdürlerine ilişkin verdiği kararların incelenmesi. *E Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11 (1), 20-40.
<http://www.eijer.com/tr/pub/issue/54198/599095>
- Türker, G. (2018). *Millî Eğitim Bakanlığı iç denetim sisteminin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Anadolu Üniversitesi.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. (2023). Anayasa Mahkemesi Norm Denetimi. 9 Aralık 2023 tarihinde erişildi. [İnternet: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mahkeme/gorev-ve-yetkileri/norm-denetimi/>]
- Uçkan, H. B. (2015). Anayasa Mahkemesi'nin sendikal haklara ilişkin iptal kararlarının genel bir değerlendirmesi. *Çalışma ve Toplum*, 4(47), 11-34.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10.Baskı)*. Seçkin Yayıncılık.

Yokuş S. (2016). Türkiye’den Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuruda iç hukuk yolu olarak Anayasa şikayeti. *İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1 (2),33-50.

Zirkel, P. A. (1978). A test on supreme court decisions affecting education. *The Phi Delta Kappan*, 59(8), 521–555. <http://www.jstor.org/stable/20299068>

